

Taina Hautamäki

Rakennusperintöalan resurssit

Miten saada käyttöön rakennusperintöalan toimijoiden koko potentiaali

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Liiketalous ja kulttuuri

Kulttuurituottaja YAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Kulttuurituottaja (YAMK)

Tekijä: Taina Hautamäki

Työn nimi: Rakennusperintöalan resurssit – Miten saada käyttöön rakennusperintöalan toimijoiden koko potentiaali?

Ohjaaja: Satu Lautamäki

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 97

Liitteiden lukumäärä: 1

Tutkimuksessa tarkastellaan rakennusperintöalan kehittämisen ongelmia ja mahdollisuuksia pohjalaismaakunnissa ja laajemmin koko Suomessa. Yleishyödyllistä kehittämistyötä tehdään nyt lähinnä EU-rahoitteisina hankkeina tai kansalaisjärjestöjen vapaaehtoistyönä, jolloin päätoimiset työntekijät ovat määräaikaisia tai puuttuvat kokonaan. Hankkeiden päättyessä toiminnalla on taipumus alkaa hiipua, kun resurssit palautuvat ennalleen eikä kukaan voi tarttua päätoimisuutta ja asiantuntijuutta edellyttäviin tehtäviin jatkuvasti talkoona. Tässä tilanteessa alan suunnitelmallinen ja strategisesti vaikuttava pitkän aikavälin kehittäminen on vaikeaa. Kyse on resursseista, niiden kohdistamisesta ja vahvistamisesta.

Resursseja vahvistavalle uudelle ajattelulle ja strategisemmalle organisoitumiselle on tilausta. Vertailua varten tarkastellaan alan kehittämisen resursseja ja niiden käyttöä erityisesti Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa. Koska uudistuminen edellyttää ennakointia, tarkastellaan myös tulevaisuutta ja siihen liittyviä uusia mahdollisuuksia resurssien luomiseen. Tutkimusmenetelmänä käytetään aineistolähtöistä empiiristä tutkimusta ja lähestymistapana laadullista ja vertailevaa tapaustutkimusta.

Rakennusperintöalan tarkasteleminen toimialana uusissa asiayhteyksissä tuo kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa sen potentiaaliin. Työssä pyritään osoittamaan alan kasvumahdollisuudet, esitetään ydinyrityksen perustamista pohjalaisen verkostoyhteistyön kestäväää koordinaatiota varten ja tehdään ensimmäisiä ehdotuksia liiketoiminnasta. Viranomaiset, toimialajärjestöt, puualaa edistävät toimijat, alan yritykset ja muut tulevaisuuteen vaikuttavat osapuolet haastetaan mukaan keskusteluun siitä, miten voidaan suunnata nykyisiä resursseja toisin ja luoda edellytyksiä uusille. Osapuolet voivat parantaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden edellytyksiä esimerkiksi osakkuuksien ja palvelusopimuksien avulla. Tarvitaan lukuisia yhteisiä neuvotteluita, ennen kuin voidaan edetä liiketoimintasuunnitteluun saakka. Ala pystyy riittävästi resursoituna luomaan sellaista uutta yhteiskunnallista liiketoimintaa, tietoa ja ymmärrystä, joka vastaa tulevaisuuden kuluttajien arvoja.

Avainsanat: rakennusperintö, resurssit, verkostoituminen, kansalaisyhteiskunta, yhteiskunnallinen yrittäjyys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Cultural Management (Master´s Degree)

Author: Taina Hautamäki

Title of thesis: Resources of the building heritage sector – How to bring the entire potential of actors in the field into use?

Supervisor: Satu Lautamäki

Year: 2018

Number of pages: 97

Number of appendices: 1

The study examines the problems and opportunities in developing the building heritage sector in the Ostrobothnian regions, and more widely in Finland. Development for the public good is mainly done as voluntary work by organizations of citizens or in EU projects. This means that there are no full-time workers at all, or they are periodic. When projects come to an end, the activities tend to start fading, because the resources return to their previous level. Work that needs to be done fulltime and demands expertise cannot be done voluntary. In this situation, systematic and strategically effective developing is difficult. It is about resources, their allocation and strengthening.

There is a need for a new way of thinking aimed at strengthening resources and more strategic organization. For comparison, the resources for the development of the sector and the use of resources are examined, especially in Great Britain and Sweden. Because regeneration requires anticipation, also the future and the new opportunities to create resources are discussed. The research method used is grounded and empirical, and the approach is a qualitative and comparative case study.

Seeing building heritage as a line of business in new contexts gives a more comprehensive viewpoint to its potential. The aim of the thesis is to point out the opportunities of growth in the sector. The establishment of a core enterprise is proposed as a solution to the need for the continuous coordination of the cooperation in the Ostrobothnian network, and the first ideas for business are made. The authorities, trade associations, the promoters of woodworking, entrepreneurs in the field, and other parties involved are challenged to take part in the conversation about the re-allocation of the current resources. The parties can improve the facilities of social entrepreneurship, for example, by partnerships or contracts of service. Numerous common discussions are needed before any business plans can be made. When the resources are sufficient, the field is able to create such new commercial activity, knowledge and understanding that respond to the values of future consumers.

Keywords: building tradition, resources, networking, civic society, social entrepreneurship

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Kuvioluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
1.1 Pohjalainen Rakennusperintö ry ja Pohjalaistaloverkosto.....	7
1.2 Tutkimusongelma, opinnäytetyön tavoite ja rakenne	10
1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineistonkeruu.....	11
2 STRATEGISEN VERKOSTOYHTEISTYÖN VAKIINNUTTAMISEN MAHDOLLISUUDET	14
2.1 Verkostoyhteistyön hyödyt verkostossa mukana oleville.....	15
2.2 Verkoston ydinyrityksen keskeinen merkitys	17
2.3 Jaettu johtajuus mallina verkostoyhteistyön johtamiselle	19
3 RAKENNUSPERINTÖALAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	21
3.1 Poliittisen ja yhteiskunnallisen toimintaympäristön haasteet	21
3.2 Kulttuuriympäristöstrategian kriittinen tarkastelu	24
3.3 Eteläpohjalaisissa pohjalaistalohankkeissa tehtyjä huomioita.....	26
3.3.1 Koto eteläpohjalaiseen kulttuurimaisemaan I ja II	26
3.3.2 POTRA Pohjalaistaloverkoston kokoaminen.....	29
3.3.3 POVER Pohjalaistaloverkoston joukkovoima.....	32
3.3.4 KELPO- ja NÄPPI-hankkeet.....	34
4 ISON-BRITANNIAN TOIMINTAMALLIEN VERTAILU	35
4.1 The Prince´s Foundation.....	36
4.1.1 The Prince´s Regeneration Trust	36
4.1.2 The Prince´s Foundation for Building Community.....	36
4.1.3 The Prince's School of Traditional Arts	37
4.1.4 The Great Steward of Scotland´s Dumfries House Trust	37
4.2 PRT Social Enterprise Ltd.....	39
4.3 Kolmas sektori ja yhteiskunnallinen yrittäjyys Isossa-Britanniassa ja Suomessa	40
4.4 Heritage Lottery Fund verrattuna Veikkaus Oy:öön	43
4.5 Kulttuuriperintöalan johtamiskoulutus Isossa-Britanniassa ja Suomessa..	45

5	RUOTSIN TOIMINTAMALLIEN VERTAILU	46
5.1	Hantverkslaboratoriet	46
5.1.1	Organisaatio ja rahoitus	47
5.1.2	Toiminnan kuvaus	48
5.1.3	Verkostointi	49
5.2	Byggnadsvårdsföretagen-osuuskunta	50
5.3	Svenska Byggnadsvårdsföreningen	52
5.4	Hälsinglandin talonpoikaistalot	54
6	TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOS JA SEN VAIKUTUS RAKENNUSPERINTÖALAN TULEVAISUUTEEN	57
6.1	Megatrendejä	58
6.1.1	Globalisaatio, kaupungistuminen ja vastatrendi lokalisaatio	58
6.1.2	Ympäristön saastuminen, ilmastonmuutos ja kulutuksen radikaali muuttuminen	60
6.1.3	Eettisyyden nousu ja uusi yhteisöllisyys	63
6.2	Heikoista signaaleista vahvistuviksi trendeiksi	64
6.2.1	Uusi urbanismi	65
6.2.2	Perinteisiin pohjautuvan arkkitehtuurin arvostus ja markkinat	67
7	POHDINTA	73
7.1	Toimintaympäristön kehittäminen suuntaamalla resursseja toisin	73
7.2	Yhteenveto kansainvälisestä benchmarkkauksesta	75
7.3	Ydinyritys uutena resurssina verkostoyhteistyön vahvistamisessa	77
7.4	Liiketoiminta	78
7.5	Ehdotus jatkotoimenpiteiksi	83
	LÄHTEET	85
	LIITTEET	97

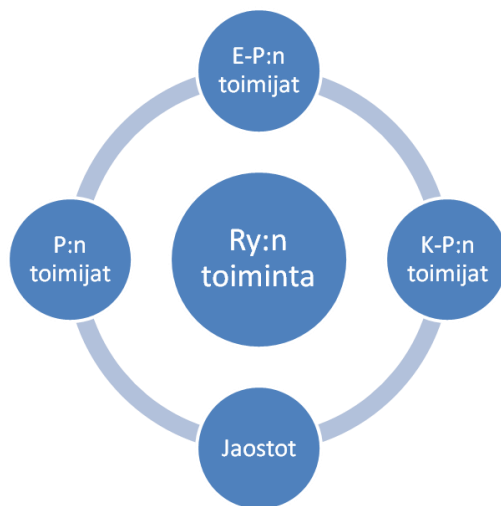
Kuvioluettelo

Kuvio 1. Pohjalainen Rakennusperintö ry:n toimintakaavio.	7
Kuvio 2. Pohjalaistaloverkoston toimintakaavio.	8
Kuvio 3. Pohjalaistaloverkoston toimintakaavio POVER-hankkeen aikana.....	9
Kuvio 4. Toimintaympäristön muutoksen vaikutus rakennusperinnön toimialalla..	72
Kuvio 5. Ydinyrityksen koordinaation merkitys verkostoyhteistyössä.....	82

1 JOHDANTO

1.1 Pohjalainen Rakennusperintö ry ja Pohjalaistaloverkosto

Pohjalainen Rakennusperintö ry, Österbottens Byggnadsvård rf on perustettu keväällä 2013 ja toimii kaksikielisenä Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnissa. Yhdistys pyrkii luomaan rakennusperintöalan yhteistyötä näiden kolmen maakunnan alueella myös teemallisten ja paikallisten jaostojen kautta (ks. Kuvio 1).

Kuvio 1. Pohjalainen Rakennusperintö ry:n toimintakaavio.

Yhdistys haluaa vaikuttaa pohjalaisen rakennusperinnön säilymiseen, perinteisten rakentamisen taitojen ylläpitämiseen sekä perinteisen tiedon soveltamiseen ja luonnonmukaisten materiaalien käyttöön uudisrakentamisessa (Pohjalainen Rakennusperintö ry [viitattu 16.4. 2018]). Toimintamuotoja ovat esim. tiedotus, tutustumisretket ja erilaisten koulutusten ja tapahtumien järjestäminen sekä yhteistyön ja verkostoitumisen tukeminen yhteisen äänenpainon kasvattamiseksi. Yhdistyksen tulot koostuvat jäsenmaksuista, osallistumismaksuista ja avustuksista.

Pohjalaistaloverkosto puolestaan on syksyllä 2014 Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin POTRA-hankkeessa muodostettu eteläpohjalainen yhteistyöryhmä, johon

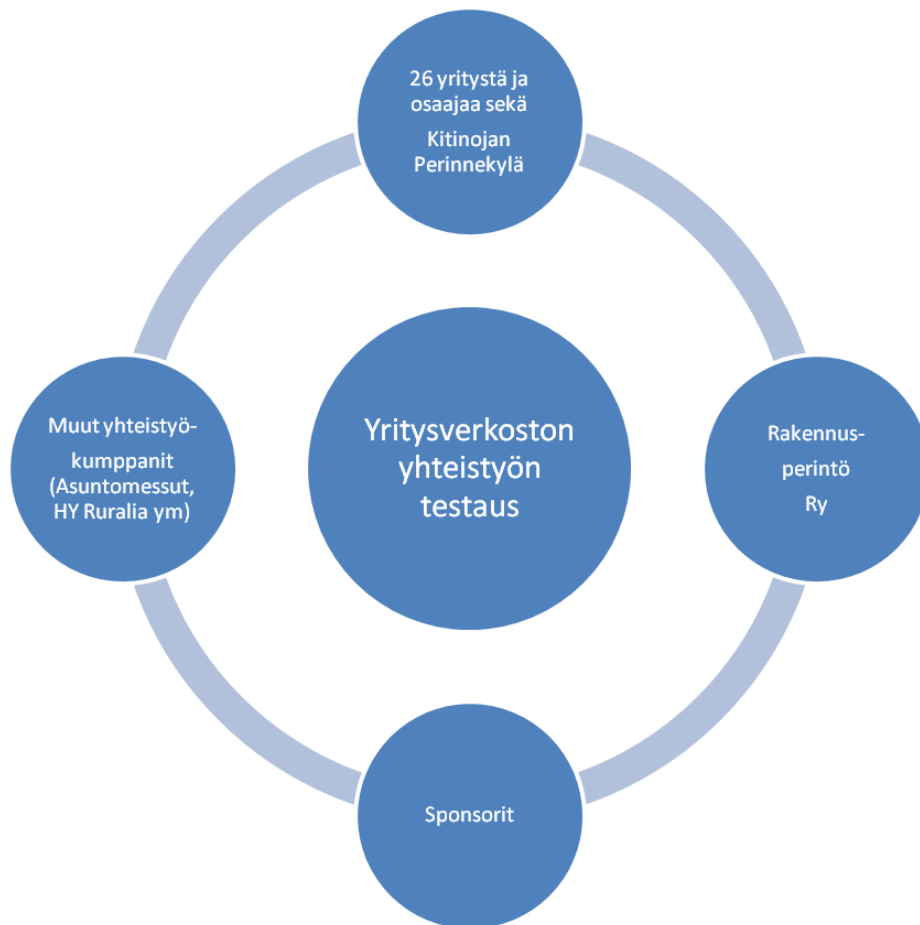
kuuluu alunperin 18 rakennusperinteeseen liittyvää yritystä, Seinäjoen Ammattikorkeakoulu ja Ruralia-instituutti sekä Kitinojan perinnekylää hallinnoiva Kitinojan kyläseura ry. Alkuperäisessä verkostossa on mukana myös 13 vanhaa pohjalaistaloa omistajineen (ks. Kuvio 2).

Kuvio 2. Pohjalaistaloverkoston toimintakaavio.

Taloilla on verkostossa talojen käyttöön perustuva ja esikuvallinen rooli, ja ne ovat tutkimuksellisesti kiinnostavia (Riukulehto ym. 2014, 19). Verkoston yritykset toimivat lähinnä perinteisen rakentamisen, korjaamisen, kalustamisen ja sisustamisen sektoreilla. Verkoston tavoitteena on pohjalaistalokulttuurin voimistaminen ja siinä piilevien uusien käyttäjälähtöisten innovaatioiden hyödyntäminen elinkeinollisesti. Yhteistyötä halutaan laajentaa myös Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueille.

Vaasan yliopiston Levón-instituutin POVER-hankkeen aikana testattiin yritysten verkostoyhteistyötä käytännössä. POVER-hankkeen aikana verkostossa oli mukana 26 yritystä ja osajaa, Kitinojan kyläseura ry sekä Pohjalainen Rakennusperintö ry. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti oli hankkeen aikana yksi yhteistyökumppaneista (ks. Kuvio 3).

Kuvio 3. Pohjalaistaloverkoston toimintakaavio POVER-hankkeen aikana.

Verkostolla ei ole tällä hetkellä yhteisiä tulonlähteitä tai yhteistä pankkitiliä. Tällä hetkellä verkosto pyrkii toimimaan Pohjalainen Rakennusperintö ry:n alajaostona, mutta sen enempää verkostolla kuin yhdistykselläkään ei ole resursseja verkostoyhteistyön koordinoimiseen. Tämän vuoksi yhteistyö on nyt vähäistä.

Pohjalainen Rakennusperintö ry on opinnäytteen varsinainen toimeksiantaja, mutta tutkimusongelmaa pohtiessani viittaan myös Pohjalaistaloverkoston, koska arvo-pohja ja tavoitteet ovat yhteisiä, koska toimijat ovat osittain samoja ja koska molempia kannattaa edistää yhtenä verkostokokonaisuutena, jossa on vähintään nämä kaksi toisiaan täydentävää toimijaa.

1.2 Tutkimusongelma, opinnäytetyön tavoite ja rakenne

Pohjalaistaloverkoston verkostomuotoinen toimintamalli on määräaikaissa hankkeissa osoittautunut kehittämiskelpoiseksi. Se sisältää hyviä yhteistyömahdollisuuksia paitsi käytännön rakentamis- ja kunnostustyön ja sen edistämisen osalta, myös yleishyödyllisen valistamisen ja tiedottamisen, korjausneuvonnan ja kurssitoiminnan, sekä tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiotoiminnan osalta – voimallisemman yleisen näkyvyyden ja vaikuttavuuden osalta. Ongelmana on, että pienten organisaatioiden välisen verkostoyhteistyön ylläpitäminen ja jatkuva määrätietoinen kehittäminen sekä todettujen mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät pysyvää koordinaatiota ja rahoitusta, joita ei ole. Tutkimusongelma on siis, miten rakennusperintöalaa pystytään resursoimaan niin, että alan verkostoyhteistyö ja kehittäminen voivat tapahtua pitkän aikavälin strategisena toimintana.

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi olen asettanut työlle viisi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena on kartoittaa pienten organisaatioiden välisestä strategisesta verkostoyhteistyöstä tehtyä tutkimusta ja analysoida verkostoitumisen vaikutuksia. Oleellista on selvittää aikaisemmassa tutkimuksessa löydettyjä ratkaisumalleja edellä mainittuun ongelmaan. Toisena tavoitteena on luodata rakennusperintöalan suomalaista toimintaympäristöä, koota yhteen kokemukseräistä tietoa ja havainnollistaa niitä ongelmia, jotka tällä hetkellä vaikuttavat toimialan resursseihin ja hidastavat alan kehittymistä. Kolmantena tavoitteena on tarkastella Ison-Britannian ja Ruotsin toimintamalleja ja hakea tietoa siitä, miten rakennusperintöala on organisoitunut ja mistä alan kehittämisresurssit tulevat näissä maissa. Neljäntenä tavoitteena on tarkastella toimintaympäristön muuttumista ja analysoida muutosten vaikutusta rakennusperintöalan uusiin mahdollisuuksiin ja sitä kautta myös uusiin resursseihin tulevaisuudessa. Viidentenä tavoitteena on rakentaa kokonaiskuva edellä esitetyn pohjalta ja pohtia, millaisia muutoksia suomalaisessa toimintaympäristössä tulisi tapahtua, että rakennusperintöalalla kyettäisiin hyödyntämään sen koko potentiaali ja luomaan paitsi nyt puuttuvia instituutioita ja tehokkaita yhteistyöverkostoja, myös uutta yhteiskunnallista liiketoimintaa ja sen kautta rakennusperintöalan kehittämiseen palautuvia resursseja.

Työn rakenne pohjautuu näille viidelle tavoitteelle siten, että luvussa 2 käsittelen strategisen verkostoyhteistyön vakiinnuttamisen mahdollisuuksia. Tämä osuus on

työn teoriaosuutta. Luvussa 3 käsittelen rakennusperintöalan suomalaista toimintaympäristöä ongelmineen. Luvuissa 4 ja 5 tutkin Ison-Britannian ja Ruotsin toimintamalleja tehden vertailua suomalaisiin. Luvussa 6 tarkastelen toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Lukuun 7 olen sijoittanut yhteenvedon ja pohdinnan.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineistonkeruu

Tutkimusongelma on empiirinen, koska se perustuu toimialalla käytännön työssä kertyneisiin yleisiin ja jaettuihin kokemuksiin. Heinlahden (2010) mukaan empiirinen tutkimusongelma edellyttää kuvaamista, selittämistä, tulevan kehityksen ennustamista, toiminnan arviointia ja kehittämistä.

Tutkimusmenetelmänä käytän aineistolähtöistä empiiristä tutkimusta ja lähestymistapana laadullista ja vertailevaa tapaustutkimusta. Aineistolähtöinen empiirinen tutkimus tarkoittaa teorian rakentamista tutkittavista ilmiöistä käsin (Heinlahti 2010). Empiirinen tutkimus perustuu tutkimusaineistoon, joka voi koostua valmiiksi olemassa olevista dokumenteista, kuten asiakirjoista, mediateksteistä tai kirjoista – tai se voidaan tuottaa tutkimuksen kuluessa esimerkiksi tutkimuskohdetta havainnoimalla ja dokumentoimalla tai esimerkiksi haastatteluilla ja kyselyillä (Jyväskylän yliopisto 2010). Erikssonin ja Koistisen (2014, 4) mukaan tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, jotka sitten määritellään, analysoidaan ja ratkaistaan. Tapaustutkimukselle on heidän mukaansa tyypillistä käyttää laadullista aineistoa, mutta sen lisäksi voidaan käyttää monenlaista määrällistä aineistoa. Taanilan (2014, 2) mukaan laadullinen aineisto käsittää yleensä tekstimuotoista tietoa, kun taas määrällinen aineisto koostuu numeromuodossa esitetystä tiedosta. Vertaileva tutkimus puolestaan tarkoittaa yhtäläisyyksien ja erojen hahmottamista valituista tapauksista (Jyväskylän yliopisto 2010).

Empiiristä aineistoa olen kerännyt ensinnä rakennusperintöalan suomalaisista ja ruotsalaisista hankkeista. Aikavälillä 1.11.2010–18.12.2013 sekä 1.3.2016–30.4.2017 olen ollut projektipäällikkönä mukana neljässä eri hankkeessa tehden havainnointia yhdessä hankkeen toisten osapuolten kanssa. Olen voinut havainnoida alan toimintaympäristöä ja talkooseen perustuvia resursseja myös Pohjalainen Ra-

kennusperintö ry:n hallituksen varsinaisena ja varajäsenenä yhdistyksen perustamisesta vuodesta 2013 lähtien sekä Pohjalaistaloverkoston sihteerinä verkoston perustamisesta vuodesta 2014 lähtien. Toisena aineistonkeruun muotona olenkin käyttänyt vuodesta 2012 lähtien aina viime päiviin saakka kertynyttä dokumentointia, joka perustuu aihetta koskeviin sähköposti-, ja muihin keskusteluihin sekä tilaisuuksiin, joista olen laatinut tarkistetut muistiinpanot. Soveltuvin osin olen hyödynnänyt myös sekundaarista aineistoa asiakaskyselystä, joka kerättiin Seinäjoen asuntomessuilla 8.7.–7.8.2016 ja jonka analysoin syksyllä 2016. Sekundaarista aineistoa on myös vuonna 2012 Hälsinglandiin järjestämäni kymmenen hengen opintomatkan palautteesta laatimani matkaraportti, Etelä-Pohjanmaan Matkailu Oy:n kanssa yhteistyössä vuonna 2017 laatimani suunnitelma kansainvälisille markkinoille suunnatusta pohjalaistalotuotteesta sekä Culture Finlandin katto-ohjelmasta vuonna 2018 suunnitelmalle annettu palaute. Huhtikuussa 2018 toteutin sähköpostihaastattelun, jolloin lähetin rakennusperintöalan toimintaresursseja koskevia kysymyksiä kahdeksalle korjausrakentamiskeskukseksi toimivan järjestön edustajalle. Tämän haastattelun vastaukset eivät kuitenkaan lisänneet merkittävästi dokumentoinnista saatua informaatiota. Edellä mainittuja muita aineistoja hyödynnän luvuissa 3, 5 ja 6.

Kolmantena aineistonkeruun tapana olen käyttänyt kansainvälistä benchmarkkausta, joka perustuu sekä sähköpostitse tehtyihin asiantuntijahaastatteluihin että verkkoaineistoon. Esitin sähköpostitse kysymyksiä Isossa-Britanniassa toimivan Dumfries Housen johdolle liittyen organisaation tulonmuodostukseen, mutta en saanut vastausta. Winchesterin yliopistosta sain vastauksia kulttuuriperinnön ja -resursien johtamiskoulutuksesta. Muilta osin olen hakenut Ison-Britannian käytäntöjä koskevaa tietoa Internetistä. Ruotsiin olen lähettänyt sähköpostitse kysymyksiä kolmelle asiantuntijalle, joilta kaikilta olen saanut myös vastauksia sekä heidän sähköpostin liitteenä toimittamiaan kirjallisia aineistoja. Näitä aineistoja käsittelem luvuissa 4 ja 5.

Neljäntenä aineistonkeruumuotona on ollut 12.8.2018 järjestetty työpaja, jossa olen esitellyt opinnäytetyön aihepiiriä ja siihenastisia alustavia tuloksia. Tämän pohjalta toteutettiin keskustelu läsnä olleiden neljän sekä Pohjalainen Rakennusperintö ry:ssä että Pohjalaistaloverkostossa toimivan asiantuntijan kanssa. Kaksi muuta asiantuntijaa joutui peruuttamaan osallistumisensa. Dokumentoin kolmen tunnin

työpajan keskustelun tehden samanaikaiset muistiinpanot, toimittamalla ne puhtaaksi kirjoitettuina läsnä olleille tarkistettavaksi sekä tekemällä pyydetyt korjaukset. Tätä materiaalia hyödynnän luvuissa 3, 4, 5 ja 6.

2 STRATEGISEN VERKOSTOYHTEISTYÖN VAKIINNUTTAMISEN MAHDOLLISUUDET

Tässä luvussa käsittelen verkostoitumisen teoriaa ja aikaisempaa tutkimusta. Verkostoituminen voi tuoda selkeää lisäarvoa rakennusperintöalalle, jonka toimijat joutuvat kilpailemaan rakennusteollisuuden isojen yritysten kanssa.

Rakennusperintöalalla toimivien yritysten ja organisaatioiden asiakkaat ovat esimerkiksi vanhojen rakennusten kunnostajia tai siirtäjiä yksityisellä tai julkisella sektorilla. He voivat olla myös uudisrakentajia. Asiakkaat tarvitsevat esimerkiksi kuntoarvioiden tekijöitä, korjaus- ja rakennussuunnittelua, asiantuntevaa neuvontaa, soveltuvien materiaalien toimittajia, perinteet tuntevia kirvesmiehiä ja puuseppiä, maalauksen ja tapetoinnin osaajia ynnä muita ammattilaisia. Rakennusperintöalan toimijat ovat pieniä eikä niiden lukumäärä ole suuri, jolloin myös niiden keskinäinen kilpailu on vähäistä. Ne kilpailevatkin lähinnä rakennusteollisuudessa toimivien suurten yritysten kanssa. Rakennusalan koulutus palvelee pääasiassa rakennusteollisuutta. Lisäksi rakennusteollisuudella on järjestelmälliset myyntiketjut, ja se kykenee jakamaan markkinointimateriaaliaan ilmaisjakelulehtinä jokaiseen suomalaiseen omakotitaloon. Rakennusteollisuus pyrkii myymään ratkaisujaan myös perinteisiä ratkaisuja edellyttäviin korjauskohteisiin, vaikka ne eivät niihin sovellu. (Hautamäki 2015, 15.)

Rakennusteollisuus edustaa valtavirtaa, rakennusperintöalan toimijat kasvavaa marginaalia, jossa piilee innovaatioita ja kasvupotentiaalia. Tämän vuoksi rakennusperintöalan toimijat tarvitsevat keskinäistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Mukaan tarvitaan alan liiketoimintaa harjoittavia yrityksiä, alan yleishyödyllistä työtä tekeviä yhdistyksiä sekä alan tutkimuksesta, kehittämisestä ja innovaatioista kiinnostuneita toimijoita. Pohjalaistaloverkosto on perustettu ja verkostomuotoista yhteistyötä testattu, mutta sen kehittäminen on kesken. Jos kehittämistä koskeviin ongelmiin löytyisi ratkaisu, samaa ratkaisua voisi soveltaa rakennusperintöalalla valtakunnallisesti.

2.1 Verkostoyhteistyön hyödyt verkostossa mukana oleville

Jarillon (1988) määrittelyn mukaan strateginen verkosto on pitkäaikainen ja tarkoituksenmukainen järjestely, jossa erilliset mutta toistensa kanssa saman tyyppiset ja liiketoiminnalliseen kannattavuuteen tähtäävät organisaatiot saavat kilpailuetua verkostomuotoisesta yhteistyöstä.

Verkostoituminen on tehokasta keskinäisen suhteen organisointia siten, että luodaan uutta liiketoimintaa, haetaan parempaa kilpailuasemaa, tai parannetaan koko tuotantoketjun kustannustehokkuutta kilpaileviin tuotantoketjuihin verrattuna (Ebers 1997). Verkostoyhteistyöstä haetaan kustannustehokkuutta esimerkiksi minimoimalla tuotantokustannuksia sekä yritysten välisestä vaihdannasta aiheutuvia kustannuksia. Uudella liiketoiminnalla tai paremmalla kilpailuasemalla tähdätään lisäarvojen tuottamiseen. Verkoston tuomaa hyötyä on myös informaation lisääntyminen ja hyvänä oppimisympäristönä toimiminen. Hyvä oppimisympäristö on avoin, luottamuksellinen, haastava ja täynnä virikkeitä, jolloin niin yritykset kuin yksilötkin voivat parantaa osaamistaan. (Vesalainen 2006, 17.) Verkostoituminen lisää innovatiivisuutta ja parantaa reagoitivalmiutta nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Se mahdollistaa riskin jakamisen ja pääsyn uusille markkinoille lyhyemmässä ajassa sekä ohjaa toisiaan täydentävän osaamisen yhdistämiseen. (Powell 1990; Miettinen ym. 1999.) Edelleen yhtenä verkostoitumisen motiivina yrityksellä on oman yrityksen arvon nostaminen: verkostoitumisen kautta saavutetaan aineetonta verkostopääomaa ja sosiaalista pääomaa. Sosiaaliset suhteet aktivoivat osaamista. (Nahapiet & Ghoshal 1998.) Toisella puolella on aito, hyödyllinen ydinosaaminen ja toisella puolella halu käyttää tätä ydinosaamista verkostokumppanin kanssa yhteiseksi hyödyksi. Vesalainen (2006, 18–19) toteaa, että olennaista verkostomaisuudessa on se, miten "verkoston tahto" ohjaa mukana olevien yksittäisten yritysten kehittämistä. Koska "verkosto" ei ole juridinen toimija, tahto merkitsee verkostossa mukana olevien osapuolten yhteisiä intressejä ja halua kehittää suhdettaan näiden intressien toteuttamiseksi. Verkostolla on silloin tavoitteita ja jos tällainen verkoston tahto ohjaa kehittämispanoksia voimakkaasti, verkosto on keskeinen toimija.

Hakasen, Heinosen ja Sipilän mukaan (2007, 43–45) perinteistä markkinataloutta sellaisenaan ei tulisi sotkea verkostoitumisen käsitteeseen lainkaan. Markkinaehtoi-

sesta suhteesta on kyse, kun toiminta on pelkkää kaupankäyntiä; tavarun tai palvelun vaihdantaa. Verkostoitunut toiminta on heidän mukaansa tavoitteellista ja pitkään jatkuvaa yhteistyötä, joka edellyttää osapuolilta yhteisen arvomaailman ja ajattelutavan jakamista tai ainakin ymmärtämistä, sekä mukana olevien ihmisten ja yritysten tuntemusta. Se on yhteistyötä ydinprosesseissa, kuten tuotannossa tai tuotantoa tukevissa toiminnoissa: tutkimuksessa, kehittämisessä, viestintätekniikassa, myynnissä ja markkinoinnissa.

Hakasen ym. (2007, 25–26) mukaan motiivina verkostoyhteistyöhön osallistumiseen on innovatiivisuuden ja reagoitavalmiuden parantaminen, pääoman ja uskotavuuden lisääminen, markkinoiden yhdistäminen tavalla jolla asiakkaille kyetään tarjoamaan laajempi maantieteellinen peitto, erilaisten taitojen ja kykyjen yhdistäminen, potentiaali uudelle liiketoiminnalle, kustannusten minimointi (esim. yhteismarkkinoinnilla) sekä tuotekehitykseen, tuotantoon ja logistiseen yhteistyöhön liittyvät yhteistyökäytännöt.

Pienille yrityksille verkostoyhteistyö on keino saavuttaa yhdessä joitakin sellaisia strategisia etuja, jotka ovat yleensä vain isojen yritysten ulottuvilla. Verkosto mahdollistaa mukana olevalle yritykselle sen kokoon, asemaan ja rakenteeseen liittyviä etuja ja tuo yrityksen ulottuville sellaisia resursseja, joita se ei muuten saavuttaisi. Verkoston avulla yrityksen on mahdollista keskittyä oman kilpailukykyensä kannalta keskeisimpiin toimintoihin ja hankkia muut toiminnot verkoston toisilta yrityksiltä, kun myös nämä keskittyvät vastaavasti oman osaamisensa ydinalueisiin. Verkostoitumisen etujen hyväksikäytön edellytyksenä siis on, että mukana olevat yritykset oivaltavat oman ydinosaaamisensa, kehittävät sitä ja yhdistävät sen muiden ydinosaaamiseen. Yritys on verkostossa osa systeemiä, josta muodostuu ikään kuin laajennettu yritys. (Toivola 2006, 50, 71.)

Verkostossa etujen saavuttaminen edellyttää suunnitelmallista työtä verkoston hyväksi, osapuolten välisten suhteiden ylläpitämiseksi sekä luottamuksen luomiseksi (Sorama, Kettunen & Varamäki 2014, 40). Kyse on luottamuksesta toisten osapuolten salassapitokykyyn, lojaaliuteen, avoimuuteen ja vastavuoroisuuteen. Luottamuksen muodostuminen on pitkä prosessi, eikä sitä muodostu ilman yhteisiä kokemuksia ja henkilötason vuorovaikutusta. (Vesalainen 2006, 52.) Se rakentuu koke-

musten kautta: kumppanin saavutettavuuden, vastavuoroisuuden, laadukkaan tuotannon, toimitusvarmuuden, ammattitaidon, kehittymiskyvyn ja muiden keskinäiseen vaihdantaan ja yhteistyöhön liittyvien kokemusten myötä (Ring 1997).

Pirnes (2002, 66–67) toteaa, että vain harvat yritykset tai organisaatiot kykenevät yksinään panostamaan kaikkiin tarvitsemiinsa kehittämisen kohteisiin. Verkosto tuo tällöin organisaatioon lisäkapasiteettia muun muassa erilaisen osaamisen kautta. Etua tulee myös siitä, kun verkoston jäsenet eri tilanteissa joutuvat arvioimaan omaa ja toistensa osaamista, jolloin hyviä käytäntöjä on mahdollista omaksua ilman erityistä ohjailua. Tästä on etua koko verkostolle.

Tämän päivän kilpailussa verkostoituminen on keskeinen selviytymis- ja kilpailutekijä (Hakanen ym. 2007, 15–16). Myös esimerkiksi Brown ja Butler (1995) ovat osoittaneet, että verkostoitumisella on suora yhteys yritysten kasvuun. He eivät suinkaan ole ainoita, sillä verkostoituminen on nostettu yhdeksi tärkeimmistä pienten ja keskisuurten yritysten menestystekijöistä lukuisissa eri yhteyksissä (Varamäki ym. 2003, 1).

2.2 Verkoston ydinyrityksen keskeinen merkitys

Pirnes (2002, 8, 78) puhuu verkosto-osaamisesta, joka on enemmän kuin pelkkää verkostoitumista: se on prosessien uudenlaista organisoimista. Hänen mukaansa hyvin toimivalle verkostolle ominaista on, että sen toimintoja ohjataan, sillä on yhteiset tiukat pelisäännöt, etenkin johtajuus toteutuu jaetusti, ja jokainen verkostojäsen voi pelisääntöjen mukaisesti palkata "apulaisia" verkoston muista jäsenistä.

Sydänmaanlakka (2017) on sitä mieltä, että itse tuotteita ja palveluita suurempi merkitys verkostossa menestymiselle on liiketoimintamallilla, osaamisella, innovatiivisuudella ja johtamisella. Kun verkosto on hyvin johdettu, se on innovatiivisempi, joustavampi ja vahvempi kuin yksikään yritys pystyy yksinään olemaan. Verkostoa ei kuitenkaan voida johtaa perinteiseen tapaan ylhäältä alas, koska verkosto ei toimi perinteisellä hierarkialla. Se on kokonaisuuden hallintaa, jota ei voi kontrolloida tiukasti. Verkostojohtaminen edellyttää selkeää strategiaa ja visiota sekä kaikille yhteisiä arvoja, jotka kehkeytyvät vasta toiminnan myötä. Sydänmaanlakan mukaan

olennaista on kyky kehittää vahvoja henkilösuhteita yli tavanomaisten rajojen sekä kyky olla innovatiivinen, oppiva ja uudistuva. Jarillon (1988) mukaan ratkaisevan tärkeää on, että strategisella verkostolla on keskiössä toimiva yritys vakiinnuttamassa verkostoyhteistyön ja vastaamassa sen koordinoimisesta ja ylläpidosta. Myös Hakasen ym. (2007, 70–71) sekä Pirnesin (2002, 83–86) mukaan ydinyrityksellä on keskeinen rooli toiminnan ylläpidossa.

Etelä-Pohjanmaan puualan mikroyritysten verkostoitumista tutkittiin osana Etelä-Pohjanmaan Metsäkeskuksen ja Seinäjoen Ammattikorkeakoulun Palvelevat puuryitykset -hanketta. Tutkimus julkaistiin vuonna 2011 ja siinä selvitettiin pienten, alle 10 henkilötyövuotta työllistävien eteläpohjalaisten puualan mikroyritysten yhteistyösuhteita, kehittämis- ja kasvutavoitteita sekä verkostoitumiseen liittyviä tarpeita. Johtopäätöksissä todettiin, että verkostojen kehittäminen vaatii useita vuosia ja että niiden kehittämisellä on monia esteitä: yksittäisen pienen yrityksen voimavarat eivät riitä yritystenvälisen pitkäaikaisten suhteiden ja verkostojen rakentamiseen. Lisäksi isommat kumppanit saattavat pitää pienempää riittämättömänä yhteistyösuhteeseen. Mahdollisesti verkostoyhteistyön riskejä myös pidetään suurempina kuin sen tuomia hyötyjä: verkostoyhteistyön mahdollisuuksia ei välttämättä tunnisteta. Veturiryitysten rooli olisi tärkeä verkostojen kehittämiseksi, mutta sellaisena toimimiseen eivät mikroyritysten rahkeet riitä. Ne tarvitsevat esimerkiksi isompien yritysten, toimialajärjestöjen, puualaa edistävien maakunnallisten toimijoiden sekä yritysjärjestöjen tukea. Jonkin tahon on otettava vetovastuu ja koordinoitava verkostoitumista. (Holma ym. 2011, 62–63.)

Hakasen ym. mukaan (2007, 70–71) yritykset jakautuvat strategisessa yritysverkostossa kolmelle tasolle: keskiössä ovat ne yritykset, jotka toimivat kiinteästi verkoston periaatteiden mukaan ja joilla on monenvälistä yhteistoimintaa. Toisella tasolla ovat keskiössä toimivien yritysten kumppaniyritykset, joiden kanssa yhteistyö on lähinnä kahdenvälistä. Toimitussopimusyritykset ovat kolmannella tasolla. Pohjalaistaloverkostossakin voidaan erottaa niin kutsutut kärkiyritykset, jotka ovat kehittäneet toimintaansa pidempään, jotka ovat jo valmiiksi verkottuneita ja jotka ovat oivaltaneet myös Pohjalaistaloverkoston mahdollisuudet oman liiketoimintansa vahvistamiselle. Muut ovat kokonaisuuden kannalta aivan yhtä tärkeitä, mutta eivät yhtä valmiita toimimaan samalla tasolla. Kolmannen tason yrityksiä, jotka eivät kuulu verkostoon

mutta joita tarvitaan yhteistyön osapuolina, ovat esimerkiksi toimitusketjuun kuuluvat sahat.

Donckels ja Lambrecht (1997) ovat tutkimuksessaan osoittaneet, että verkostossa mukana olevat kasvuorientoituneet yritykset korostavat verkostomaisen toimintatavan tärkeyttä myös pienille yrityksille. Verkostoissa ydinyritys ja kärkiyritykset ovat innovatiivisimpia toimijoita. Kärkiyritysverkostossa tavoitteena on muodostaa eri yritysten toisiaan täydentävistä resursseista ja osaamisesta asiakkaalle yhtenäinen tuote- tai palvelukokonaisuus. Soraman ym. (2014, 39–40) mukaan kärkiyritysten ympärille syntyy toimittajaverkostoja ja edelleen tilaisuuksia uusille toimittajayrityksille. Voi olla myös niin, ettei markkinarajapinnalla hallitseva yritys lainkaan osallistu tuotantoon, vaan toimii koordinoivana tahona. Kärkiyritysmallissa myös strategisen verkostoitumisen intensiteetti kasvaa (Vesalainen 2006).

2.3 Jaettu johtajuus mallina verkostoyhteistyön johtamiselle

Juutin (2017) mukaan päämäärähakuisessa johtajuudessa tavoitteet asetetaan usein pelkästään johdon ehdoilla. Tavoitteet ovat rationaalisia ja laskelmoivia, ja siten pääosin taloudellisia. Pelkästään taloudelliselle ajattelulle perustuva johtaminen ei riitä. Organisaatioiden arjessa täytyy olla merkitystä myös muilla tekijöillä; organisaatiolla on oltava sisällöllinen panos, jota se pyrkii toteuttamaan. Silloin oleellisia ovat yhteistoiminnallisuus, hyvä palvelu ja asiakkaiden organisaatiolta saama hyöty, joiden tulee aina olla kaikkien organisaatiossa työtä tekevien ajattelun keskiössä. Johtamisen symbolisella tasolla työyhteisöön tuodaankin tunnesisältöä ja mielikuvailtavuutta ja johtamisesta tulee yhteisöllistä toimintaa, jossa erilaiset ihmiset voivat astua samaan tarinaan toteuttamaan omaa rooliaan. Mielekkääksi koetun työn tekeminen ja arvostuksen saaminen saavat ihmiset kokemaan itsensä osaksi sellaista työyhteisöä, jossa tehdään merkittävää työtä. Johtamisen yhteisöllisyys saa ihmiset tavoittelemaan yhteisiä päämääriä. Tunnesisällön luomisen vuoksi organisaation kulttuurissa on oltava foorumeita tarinoiden kertomiselle. Juuti jatkaa, että keskusteleavassa johtamisessa keskiössä ei ole esimies, vaan asiakas ja se työ jota hänelle ollaan tekemässä. Hänen mukaansa keskusteleavan johtamisen idea kumpuaa johonkin asiaan uskomisesta ja halusta taistella tämän asian puolesta. Se

perustuu yhteiseen innostukseen ja vapaaehtoiseen haluun olla mukana yhteisessä toiminnassa. Keskusteleva johtajuus perustuu tavoitteelliselle, demokraattiselle ja osallistuvalla johtamisen tavalle, jossa ei painoteta johtajan roolia, vaan tehdään johtamisesta osa kaikkien työskentelyyn osallistuvien työtä. Tällöin kaikkien huomio kohdistuu siihen, miten asiakasta voidaan palvella mahdollisimman hyvin ja joustavasti, jokainen suunnittelee ja tekee työnsä mahdollisimman hyvin, ja jokainen varmistaa että myös muut tietävät mitä itse on tekemässä (Hoch 2014, 542). Jokainen myös hankkii palautetta työn kulusta, minkä jälkeen yhdessä todetaan aikaan saatujen tulosten laatu. Tällä tavalla jaetun johtamisen seurauksena johtamiseen panostetut resurssit lisääntyvät, vaikka johtajien määrä ei kasva. Lisäksi johtaminen jäsentyy palveluksi, jonka tavoitteena on tehdä toiminnasta sujuvaa. Jaettu johtajuus vaikuttaa hyvään työilmapiiriin, osapuolten sitoutumiseen ja toiminnan joustavuuteen, koska näistä tulee jokaisen vastuulla olevia asioita. Juuti (2017) jäsentää jaetun johtajuuden vertauskuvallisesti samalla polulla kulkemiseksi.

Juuti (2017) jatkaa, että johtamisen haasteet liittyvät aina sekä päämäärähakuiseen näkökulmaan, symboliseen näkökulmaan että keskustelevuuteen perustuvaan näkökulmaan. Kun nämä kaikki esiintyvät samanaikaisesti ja keskenään sopusointuisessa suhteessa, voi syntyä aitoa, jaettua johtajuutta. Jaetussa johtajuudessa koko työyhteisön kaikkien jäsenten osaaminen ja taidot ovat käytössä ja työyhteisö alkaa ajaa samoja päämääriä. Yksittäisistä osapuolista tulee joukkue. Kun joukkueen jäsenet pyrkivät toteuttamaan unelmiaan, alkavat myös asiakkaat saada organisaatiolta sellaisia palveluita ja tuotteita, joille voivat rakentaa identiteettiään. Jaettua johtajuutta voi soveltaa verkostoyhteistyön johtamismallina.

Palveleva johtaminen perustuu oikeudenmukaisuudelle, rehellisyydelle ja arvostukselle. Siihen liittyy moraalisen vastuun tunteminen muista ihmisistä, luonnosta ja yhteiskunnasta. (Gandolfi, Stone & Deno 2017, 353–354.) Juutin (2017) mukaan jaetun johtamisen syntyminen edellyttää esimieheltä palvelevan johtamistyylin omaksumista. Johtaminen ei tällöin jakaudu perinteisen esimies-alainen-päämäärä-ajattelun mukaan, vaan sen osiksi muodostuvat suunta, mukana oleminen ja sitoutuminen.

3 RAKENNUSPERINTÖALAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tässä luvussa luotaan rakennusperintöalan suomalaista toimintaympäristöä, ko-koan yhteen kokemusperäistä tietoa ja havainnollistan niitä ongelmia, jotka tällä hetkellä vaikuttavat toimialan resursseihin ja kehittymiseen. Aineistona käytän aikai-semman tutkimuksen sekä aihetta koskettavien strategioiden, kehittämissuunnitel-mien ja lausuntojen lisäksi eteläpohjalaisten rakennusperintöalan hankkeiden ra-portteja ja julkaisuja vuosilta 2010–2017 sekä vuodesta 2012 viime päiviin saakka tehtyä dokumentointia aihetta koskevista keskusteluista ja tilaisuuksista. Käytän myös Aalto Haitek Oy:n toimitusjohtajan kanssa 15.8.2018 sekä Saatsi Arkkitehdit Oy:n toimitusjohtajan kanssa 1.7.2018 käymieni sähköpostikeskustelujen materiaa-lia. Myös 12.8.2018 järjestämäni työpajan keskusteluaineisto on yksi lähteistä. Se-kundaarisena aineistona hyödynnän Seinäjoen asuntomessuilla 8.7.–7.8.2016 teh-dyn asiakaskyselyn tuloksia.

3.1 Poliittisen ja yhteiskunnallisen toimintaympäristön haasteet

Makrotason toimintaympäristössä rakennusperinnön kunnossapidon sekä perinne-rakentamiseen liittyvän yritystoiminnan suurimmat haasteet löytyvät poliittisesta ja yhteiskunnallisesta toimintaympäristöstä.

Uudisrakentamiselle leimaa-antava piirre on suunnittelun yhdenmukaisuus; maa-kuntien maisemat tasapäistyvät ja kulttuurinen omaleimaisuus on jäljellä olevan vanhan rakennuskannan varassa (Ympäristöministeriö 2001, 19). Sitä on Suo-messa vähemmän kuin missään muussa eurooppalaisessa maassa.

Maan ainoa valtakunnallinen AMK-tasoinen rakennuskonservoinnin koulutus on lak-kautettu paikallispoliittisella päätöksellä ja muun muassa sillä perustelulla, että val-mistuneet eivät sijoitu Etelä-Pohjanmaalle vaan hajaantuvat ympäri maata (Lemme-tyinen 2016, 51).

Ymmärrys hengittävien rakenteiden rakennusteknisestä toiminnasta ja kulttuurihis-toriallisesti arvokkaiden rakennusten edellyttämistä korjausmenetelmistä on puut-teellista. Energiamääräysten harkitsemattomalla noudattamisella ja ylikorjaamisella

aiheutetaan peruuttamatonta vahinkoa vanhoille rakennuksille (Lahtinen 2014, 44–45). Kuntien rakennusvalvonnassa ei käytetä riittävästi poikkeamistoimivaltaa (MRL 171§) myöskään uudiskohteita koskevissa ratkaisuisa silloin, kun poiketaan teollisesta rakentamisesta ja käytetään perinteisiä materiaaleja ja ratkaisuja. Tutkimustani käsitelleessä työpajassa 12.8.2018 Orhanen (liite s. 2) totesi edelleen, että jos teollinen rakentaminen on kaavamerkinnän ja säädösten mukaista ja täyttää rakennuslainsäädännön määrittelemät kriteerit, kuntien rakennusvalvonnassa ei voida haluttaessakaan sitä estää, vaikka se vaikuttaisi olevan ympäristöönsä nähden epäsopeva ratkaisu. Ainoastaan paikallisia rakennusjärjestyksiä ja rakennustapaohjeita tarkistamalla ja lisäämällä olisi mahdollista vaikuttaa siihen, millaista uutta rakennuskantaa syntyy vanhan rakennuskannan keskelle. Rakennusmääräykset ovat muuttuneet vuoden 2018 alussa. Sähköpostikeskustelussa 1.7.2018 Saatsi Arkkitehdit Oy:n toimitusjohtaja Pekka Saatsi kommentoi niitä lyhyesti mainiten, että tilanne on sekä helpottunut että vaikeutunut niin korjaamisen kuin erityisesti uudisrakentamisen osalta. Olennaista on, että edelleen – niin hyvässä kuin pahassa – rakennusvalvontaviranomaisilla on paljon tulkintavaltaa siinä, mihin annetaan lupa ja mihin ei.

Maaseutualueella rakennuslupa voidaan myöntää, jos oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa on erityisesti määrätty kaavan käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena (MRL 44 §). Näin ollen yleiskaavoituksen lisääminen olisi keskeistä maaseutualueiden strategisessa kehittämisessä. Kylien kaavoitus on kuitenkin kuntataloudelle raskas prosessi, minkä vuoksi kunnat vain harvoin ryhtyvät kaavojen laatimiseen. (Helinko 2014, 31.) Nykyisellään aluekehityksen resurssit uhkaavat rajautua pelkkiin keskuksiin, jolloin maaseudun potentiaali sivuutetaan. Kaavoituspolitiikka lisää maaseudun väestökatoa ja heikentää sen kehityspotentiaalia. (Maa- ja metsätalousministeriö, 66 [viitattu 14.8.2018].) Kylärakenteen tiivistämiseksi kunnissa kaivataan paikallisista tarpeista ja maisemallis-kulttuurihistoriallisista perinteistä lähtevää suunnittelua (Helinko 2014, 32).

Rakennusperintöstrategiassa (Ympäristöministeriö 2001, 21) todettiin, että kulttuuriympäristöohjelmat, joilla voitaisiin tukea kuntakohtaista kaavoitusta ja päätöksentekoa, ovat vähälukuiset ja että kattavia rakennus- ja sisäinteriöörien inventointeja

on vielä vähemmän. Tilanne ei ole mainittavasti muuttunut. Tietojen vähäisyyden vuoksi suunnitelmallinen rakennusperinnön hoito on vaikeaa.

Rakennusperinnön suojelemisesta säädetyllä lailla suojelluista rakennuksista suurin osa on julkisia, valtion tai seurakuntien omistamia rakennuksia sekä sellaisia muuseorakennuksia, joissa ei asuta. Suurin osa entistämisavustuksista myönnetään nimenomaan suojeltuihin rakennuksiin. Kansalaisten mahdollisuudet saada omia rakennussuojeluesityksiään hyväksytyiksi ovat pienet. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelupäätöksiä tehdäänkin lähes pelkästään kaavapäätöksillä. Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa 2014–2020 (Maa- ja metsätalousministeriö [viitattu 14.8.2018], 56) todetaan, että suurin osa Suomen arvokkaista kulttuuriympäristöistä sijaitsee maaseudulla. Koska kaavasuojelun keinot eivät ulotu kaava-alueiden ulkopuoliselle maaseudulle, maaseudun rakennukset jäävät ilman suojelustatusta. Suojelupäätöksetkään eivät suoraan vaikuta rakennusten säilymiseen, koska mahdolliset avustukset kohteen kunnossapitoon ovat riittämättömiä (Ympäristöministeriö 2001, 22) ja koska kunnostusten tekemättä jättämisestä ei tavallisesti aiheudu mitään sanktioita.

Vanhon arvorakennusten kunnostaminen edellyttää esimerkiksi tutkimukseen ja dokumentointiin liittyviä erityisiä lisätoimia ja toisinaan suojelupäätöksen mukaisia käyttöön liittyviä rajoituksia. Kunnostaminen myös nostaa kiinteistöveroä tuntuvasti (Omakotiliitto 2010). Kiinteistöverojärjestelmä ei tue vanhojen rakennusten kunnostamista, eikä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten kunnostaminen kuulu verohuojennusten piiriin. Sen sijaan, jos rakennuksessa ei ole tehty tarpeellisia kunnossapitotöitä, kiinteistöveroä voidaan pienentää arvonalennuksen vuoksi (Verohallinto 2018).

Lainsäädäntö on ulkopuolista säätelyä, jolla estetään kilpailun kaventumista ja tilanteita, joissa isot toimijat syövät pienet niin, että alat polarisoituvat (Nordenstreng & Rinne 2014, 10). Suomessa rakennuskulttuurin poliittinen toimintaympäristö ei nykyisellään jousta tarpeeksi, että muuttuviin markkinoihin pystyttäisiin reagoimaan riittävän nopeasti. Sähköpostikeskustelussa 15.8.2018 Aalto Haitek Oy:n toimitusjohtaja Janne Honkala kertoi tästä hyvän esimerkin: yrityksen perinteisestä rakennustekniikasta johdetulle innovaatiolle täysin liimattomasta ja kemikaalittomasta, ekologisesti kestävästä ja erittäin kantavasta uudesta massiivipuorakenteesta ei ole

toistaiseksi voitu myöntää tarvittavaa sertifikaattia saati mahdollisuutta ottaa kotimaiseen tuotantoon muutoin kuin koemielessä, koska kotimainen teollinen standardisointi ei tunnista sitä. Näin siitä huolimatta, että innovaatio kiinnostaa kansainvälisiä markkinoita ja innovaation tehneelle yritykselle on tarjottu ulkomaista rahoitusta. Aalto Haitekin kaltaisella pienellä yrityksellä on tässä tilanteessa suuri riski myös siinä, onnistuuko se isoja taloudellisia resursseja edellyttävässä kansainvälisten patenttien hankkimisessa. Myös mm. vuonna 2016 arkkitehtuurin valtionpalkinnon saanut arkkitehtitoimisto Livady Oy rakentaa Helsinkiin kohdetta, jonka puuelementit eivät sisällä lainkaan liiman tai muovikalvon kaltaisia lisäaineita. Hanke toteutetaan koerakentamiskohteena siksi, että massiivipuinen ja painovoimaisella ilmanvaihdolla varustettu rakennus ei saa normaalia rakennuslupaa nykyisten energiatehokkuusmääräysten vuoksi (Rakennuslehti 2.2.2017).

3.2 Kulttuuriympäristöstrategian kriittinen tarkastelu

Valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuonna 2014 julkistetussa kulttuuriympäristöstrategiassa kirjataan keskittämispolitiikkaan ja elinkeinorakenteen uudistumiseen liittyviä uhkia rakennusperinnölle. Kuntaliitosten myötä alueiden kehittämisperiaatteita muutetaan, palveluiden keskittäminen kaupunkeihin tyhjentää maaseutua ja maaseudun rakennettu ympäristö jää vajaakäytölle tai autioituu. Julkisyhteisöt kuten valtio, kunnat ja seurakunnat myyvät kiinteistöjään tarpeettomina tai taloudellisten vaikeuksien vuoksi. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014, 10.) Strategiassa toistuu useassa kohden se toteamus, että muutosten seurauksena elinkeinoelämän ja kansalaisten rooli kulttuuriympäristön hoitamisessa muuttuu entistäkin tärkeämmäksi.

Perehdyin kulttuuriympäristöstrategiaan ja sen toimeenpanosuunnitelmaan käydesäni kirjeenvaihtoa Ympäristöministeriön rakennetun ympäristön osaston erityisasiantuntijan kanssa 2014–15. Pohjalainen Rakennusperintö ry ilmaisi tuolloin huolensa siitä, miten laki rakennuksen energiatodistuksesta sekä asetus rakennuksen energiatehokkuuden parantamisesta korjaus- ja muutostöissä uhkaavat rakennettua ympäristöä ja kulttuurimaisemaa, ellei kuntien rakennusvalvontaviranomaisille osoiteta konkreettista, joustomahdollisuuksia painottavaa ja vanhan rakennuskan-

nan kohtelua selventävää kirjallista ohjeistusta. Lisäksi yhdistys toi esiin kiinteistöveron kohtuuttoman nousun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan vanhan rakennuksen kunnostuksen jälkeen ja ehdotti verohelpotusta. Virkamiehen antama neuvo oli käyttää niitä keinoja, joita kulttuuriympäristöstrategiassa on kansalaisjärjestöille osoitettu. Etsin siis toimeenpanosuunnitelmasta kohtaa, jossa nämä keinot olisi määritelty:

- Sivulla 11 "kulttuuriympäristön toimijat" mainitaan osapuolena, joka luo yhteistyörakenteita ja "kulttuuriympäristöjärjestöt" tahona, joka voi osallistua EU-rahastojen käyttömahdollisuuksista informoimiseen.
- Sivulla 15 "kulttuuriympäristön parissa toimivat yhdistykset" tekevät tiedonvälitystyötä.
- Sivulla 16 "kulttuuriympäristötoimijat" ovat tahoja, jotka muiden tahojen kanssa tukevat kasvattajien työtä tuottamalla oppimisyhteisöjä. (Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2015.)

Tämän nojalla on vaikea nähdä, millä tavoin kansalaisjärjestö voisi vaikuttaa niihin asioihin, joiden vuoksi Pohjalainen Rakennusperintö ry otti yhteyttä ministeriöön. Entä millaisia taloudellisia resursseja kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma osoittaa edellä mainitsemissa asioihin? Sivulta 11 löytyy selostus, minkä mukaan työ- ja elinkeinoministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö aluehallintoineen kannustavat *yrittäjiä* hyödyntämään kansallista ja EU-rahoitusta. Toimeenpanevien viranomaisten ohella EU:n rahastoista tiedottamiseen voivat osallistua esimerkiksi yritystoimijat ja kulttuuriympäristöjärjestöt. Ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ynnä valtiovarainministeriö toteuttavat kulttuuriympäristöön liittyvien avustusten ja tukien kokonaistarkastelun selvittäen niiden kattavuutta ja kohdentumista. Ministeriöt ja aluehallinto vastaavat näiden avustusten ja tukimahdollisuuksien vaikuttavuuden lisäämisestä muun muassa kehittämällä niihin liittyvää neuvontaa.

Taloudellinen kannustus perustuu siis lähinnä yrityksille suositeltuun EU-rahoituksen hakemiseen ja muut tuet ovat tässä vaiheessa tarkastelun kohteena. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmassa toteuttava rooli on ministeriöillä ja erilaisilla viranomaisilla. Kansalaisjärjestöt ovat avustajia ja kansalaiset lähinnä objekteja, joihin viranomaisten toiminta kohdistuu. Kuitenkin strategian tavoitteeksi

vuoteen 2020 mennessä on asetettu, että kulttuuriympäristöpolitiikka on kansalais- ja yhteisölähtöistä (Kulttuuriympäristöstrategia 2014, 19).

3.3 Eteläpohjalaisissa pohjalaistalohankkeissa tehtyjä huomioita

Pohjalaistalot ovat osa pohjalaista identiteettiä ja pohjalaisen kulttuurimaiseman arvokas tunnuspiirre. Niiden katoamisen uhka ja vaalimisen tarve on tunnistettu jo pitkään, mutta pohjalaistalokulttuurin tutkimusta ja konkreettista kehittämistä on alettu tehdä vasta 2010-luvulla. Seuraavissa alakohdissa esittelen, millä tavoin näillä EU-rahoitteisilla hankkeilla on pyritty vaikuttamaan pohjalaistalokulttuurin säilymiseen ja kehittämiseen, millaisia huomioita niissä on tehty ja millaisia ratkaisua vaativia ongelmakohtia niissä on havaittu. Hyödynnän Seinäjoen asuntomessujen projektipäällikkönä vuonna 2016 toimineen Kirsi Joensuun kanssa käymäni keskustelun aineistoa, kirjallisuutta sekä dokumentoimaani aineistoa hankkeista, joissa olen ollut mukana tekemässä havaintoja.

3.3.1 Koto eteläpohjalaiseen kulttuurimaisemaan I ja II

Kitinojan kyläseura ry:n KOTO eteläpohjalaiseen kulttuurimaisemaan I ja II-projektit toteutettiin vuosina 2010–2013. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä Seinäjoen kaupunkisuunnittelu- ja kaavoitusosaston sekä rakennusvalvontaviranomaisten kanssa ja luotiin perinnerakentajille osoitettu uusi asuinalue, johon voi siirtää vanhoja tai rakentaa perinteisten esikuvien mukaisia uusia pohjalaistaloja pihapiireineen. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä muun muassa Suomen Metsäkeskuksen ja Seinäjoen Ammattikorkeakoulun Palvelevat puuyritykset -hankkeen kanssa. Vuonna 2011 Kitinojan perinnekylä pääsi mallikohteena mukaan valtakunnalliseen Modernit Puukaupungit -hankkeeseen, joka oli Oulun yliopiston käynnistämä ja Puuinfo Oy:n hallinnoima sateenvarjohanke vuosina 1997–2013 ja jolla luotiin asukaslähtöisiä ja viihtyisiä puurakentamisen esimerkkikohteita eri puolille Suomea. KOTO-projekti palkittiin finalistina Maaseutuverkoston valtakunnallisessa Parhaat käytännöt -kilpailussa vuonna 2012. Kilpailulla viestitään hyvistä käytännöistä ja halutaan levittää hyödyllisiä toimintamalleja eri puolille Suomea (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

2014). Vuonna 2014 Kitinojan kyläseura ry:n perinnekylä voitti Keskipohjola-komitean kulttuuripalkinnon jaetun ykkössijan yhdessä ruotsalaisen Döda Fallet Världsarv Ab:n kanssa. Kilpailun teemana oli kulttuuriperintö ja maailmanperintö. Palkinnon tarkoitus on innostaa palkinnonsaajia jatkamaan työtään. Lisäksi katsotaan, että palkinnon tulee myötävaikuttaa alueen profilointiin. (Keskipohjola-komitean kulttuuripalkintojen periaatteet 2009.) Perinnekylä sai myös runsaasti myönteistä julkisuutta mediassa.

Oleellista edellä kerrotussa on, että pohjalaistalokulttuurin elvyttäminen ja perinteisen rakentamistavan nostaminen esiin kilpailukykyisenä vaihtoehtona uudisrakentamisessa nähtiin monella taholla myönteisenä kehityksenä, jolle odotettiin jatkoa. Mitä on tapahtunut hankerahoituksen päätyttyä?

KOTO II -projektin päättyessä suunniteltuja jatkotoimia oli runsaasti. Osa on toteutunut uusina hankkeina, mutta puutteellisten resurssien vuoksi osa on toteutumatta. Esimerkiksi perinnekylän rakennustapaohje on jaettu loppuun eikä jatkuvasta kysynnästä huolimatta uutta painosta ole voitu ottaa. Lisäksi perinnekylän aseman turvaaminen on jäänyt puolitiehen: palaverissa 21.9.2012 (Hautamäki 2013) Seinäjoen kaupungin kaupunkisuunnittelu- ja kaavoitusosaston sekä rakennusvalvontaosaston edustajien kanssa sovittiin etenemisestä siten, että tehdään osayleiskaaavan muutos ja alueellinen rakennusjärjestys. Aloite sovittiin laitettavaksi vireille mitä pikimmin ympäristölautakunnan ja teknisen lautakunnan kautta, minkä jälkeen se hyväksytettäisiin uuden rakennusjärjestyksen tapaisesti ja se tulisi liitteeksi kaupungin rakennustapaohjeeseen. Lisäksi kaavoituspäällikkö Jaakola esitti, että rakennusjärjestykseen lisättäisiin pykälä, jossa joustetaan energiamääräyksistä: siirrettävä rakennus rinnastetaan paikalla korjattavaan vanhaan rakennukseen ja uudisrakentamiselle voidaan tarvittaessa myöntää poikkeamislupa. (Hautamäki 2013.) Koska prosessi ei ole edennyt, on vuoteen 2018 mennessä jo ehtinyt aiheutua perinnekylän asemaa uhkaavia tilanteita: asukkaat ovat joutuneet konfliktin uhalla vastustamaan, kun keskeiseltä paikalta samalla alueella on haluttu ostaa tontteja tavanomaiseen ja perinteisestä selvästi erottuvaan uudisrakentamiseen. Tilanteen keskeneräisyys vaikeuttaa myös tavoiteltua tonttimyyntiä, kun potentiaalisille perinrerakentajille ei voida toistaiseksi täydellä varmuudella luvata ympäröivän maise-

man kulttuuriperintöarvojen säilymistä päivitetyn kaavaratkaisun nojalla. Potentiaalliset uudisrakentajat odottavat edelleen luvattuja joustoja rakennusmääräyksiin. Rakentamisen ohjaus kantakaupungin rakentamispaikoille sekä Kitinojan koulun lakkauttaminen voivat vaikuttaa kielteisesti maaseudun kilpailukykyyn kaupungin varjossa. Kaupunki voisi hyödyntää perinnekylää tuomalla esiin vaihtoehtoista asumisen mallia, lisäämällä rakentajien valinnanvapautta ja monipuolistamalla antamaansa kuvaa kulttuurimaakunnan keskuksesta.

Hankkeen päättyessä tunnistettiin myös muita uhkatekijöitä, joihin ei ole resurssien puuttumisen vuoksi voitu sittemmin juuri tarttua (Hautamäki, 2013). Laki ei suojele rakennusperinnön paikallisuutta siten, että omaleimaisten vanhojen rakennusten siirtäminen oman kulttuurialueensa ulkopuolelle olisi kiellettyä. Avoin tiedotus purettaviksi ja siirrettäviksi tarkoitetuista vanhoista rakennuksista tarkoittaa, että osa niistä siirtyy muualle Suomeen. Siirtoprojekteihin liittyvällä eettisellä ohjeistolla on pelkkä suositusarvo. Paikallisuus on paikkaan sidottu kulttuurinen kilpailu- ja vetovoimatekijä, johon maakuntien omaleimaisuus ja monet luovien alojen liiketoimintatavat perustuvat. Kulttuurihistoriallisten rakennusten siirtäminen oman kulttuurialueensa ulkopuolelle hämärtää käsitystä paikallisuudesta ja heikentää alueellista omaleimaisuutta.

Kysyntä voi vaikuttaa myös siten, että vanhojen rakennusten ja purkuhirsien hinnat nousevat kohtuuttomiksi. On mahdollista, että siirrettävien vanhojen rakennusten kysyntä vauhdittaa purkupäätösten tekemistä sielläkin, missä kyseeseen voisi tulla myös rakennuksen kunnostaminen ja säilyttäminen omalla paikallaan. Toisaalta rakennuskannan tuhoutumisen tahti on kiivas, ja kaikki millä voidaan vaikuttaa rakennusten ottamiseen uuteen käyttöön, on kestävä kehitys. Kollektiivisia kulttuuriarvoja omaavien rakennusten yksityisiä omistajia on vaikea taivutella kunnostustöihin, kun kustannuksiin ei ole tarjolla riittävää taloudellista tukea.

Rakennusperinteen kasvanut näkyvyys mediassa voi johtaa kehitykseen, jossa perinnerakentamisen perimmäinen idea – ekologiset ja luonnonmukaiset materiaalit yhdistettynä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään rakentamisen tapaan sekä perinteisiin, paikallisiin ja kulttuurisesti kestäviin malleihin – jää sivuseikaksi ja syntyy oikotieratkaisuja. Tästä esimerkkinä siteeraus sanomalehti Ilkan 16.2.2012 julkaisemista Kuortaneen kunnanvaltuuston kokouksen puheenvuoroista: ”Antti Lantela

(kesk) muistutti, että vanhan rakennuskannan korjaaminen vanha tyyli säilyttäen on kallista. – Eiköhän vanhojen talojen kaavoilla ole saatavilla uusia elementtitaloja.”

Uudet energiamääräykset voivat uhata kulttuurihistoriallisesti arvokkaita vanhoja taloja, mikäli niitä sovelletaan sellaisinaan ja korjaustoimenpiteet tehdään kulttuurihistoriallisista arvoista piittaamatta. Virheelliset korjaukset voivat aiheuttaa myös home- ja sisäilmaongelmia. Määräyksiä perustellaan energiatehokkuudella, mutta ne perustuvat teollisen rakentamisen standardeihin, joihin liittyvissä laskentamalleissa ei kyetä ottamaan huomioon perinteiselle rakentamiselle ominaista, kokonaisvaltaisempaa ekotehokkuutta. (Hautamäki 2013.)

3.3.2 POTRA Pohjalaistaloverkoston kokoaminen

POTRA-hankkeen tulokset koottiin Riukulehdon ym. (2014) idearaportiksi julkaisuun "Pohjalaistalot – yhteistä kulttuuriperintöämme", minkä vuoksi viitataan tässä alakohdassa pelkästään mainitun julkaisun kirjoittajiin.

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin ja Seinäjoen Ammattikorkeakoulun POTRA Pohjalaistaloverkoston rakentaminen -hanke toteutettiin vuosina 2013–14. Lähtötilanne ei ollut maakunnan kansallisesti merkittävän rakennusperinteen kannalta mairitteleva: vaikka pohjalaistalot ovat esillä juhlapuheissa ja matkailuesitteiden kanssa, ei rahaa sektorin kehittämiseen ollut juuri sijoitettu. Sen sijaan säästöjä oli tehty ja muun muassa museolaitoksen alueelle kohdistuva rahoitus oli entisestään vähentynyt. Tässä tilanteessa osapuolet lähtivät valmistelemaan laajaa pohjalaistaloihin kohdistuvaa tutkimus- ja kehittämishankekokonaisuutta. Tavoitteiksi asetettiin uuden tutkimuksen tuottaminen talonpoikaisesta rakennuskulttuurista, pohjalaistaloperinteen säilymisen edistäminen, sekä uusien pohjalaistaloteemaisten matkailuun, muotoiluun ja rakentamiseen liittyvien konseptien luominen kehittämisorganisaatioiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Prosessi aloitettiin kokoamalla Etelä-Pohjanmaalle pohjalaistalojen omistajista ja pohjalaistaloperinteestä kiinnostuneista yrityksistä ja organisaatioista verkosto. Resurssisyistä Pohjalaistaloverkosto haluttiin alkuvaiheessa pitää pienenä, mutta samalla todettiin, että sen laajentuminen Pohjanmaalle ja Keski-Pohjanmaalle toisi merkittäviä etuja. (Riukulehto ym. 2014, 13–15.)

Pohjalaistaloverkosto koostuu kahdesta erillisestä lenkistä, joista toinen on yritysverkosto ja toinen talonomistajien taloverkosto. Mukaan haettiin aktiivisesta toiminnasta kiinnostuneita yrityksiä, joilla on kiinnostus pohjalaistaloihin myös tutkimuksen ja kehittämisen näkökulmasta. Moni yritys otti itse yhteyttä esittäen halunsa päästä mukaan verkostoon ja niistä yrityksistä joita lähestyttiin hankkeesta käsin, osallistuminen oli lähes sataprosenttinen. Yrityksille kerrottiin verkoston ideasta, suunnitellusta toiminnasta ja tavoitteista – vastaavasti yritykset esittelivät omaa toimintaansa ja odotuksiaan verkoston tulevasta yhteistyöstä. Verkostomalli sai vahvan kannatuksen. Sitä pidettiin sekä mielenkiintoisena että ajankohtaisena. Talokohteita etsittiin valikoidusti ja mukaan otettiin ulkoasultaan mahdollisimman säilyneitä, perinteisen rakentamisen edustajia, joiden sisätiloissakin oli säilynyt vanhaa kalustusta ja mielenkiintoisia ratkaisuja. Oli selkeästi nähtävissä, että maakunnan ihmiset yleensä pitävät pohjalaistalojen säilymistä hyvin tärkeänä asiana ja haluavat oikeanlaista korjaus- ja rakentamisneuvontaa niihin liittyen. Verkostokokonaisuuteen muodostui neljä pääryhmää: rakentamisen, sisustamisen, toiminnan ja käytön sekä tutkimuksen ja koulutuksen ryhmät. Pohjalaistalokulttuurin tutkimus on edellytys sille, että sitä voidaan kehittää ja tuotteistaa kokonaisvaltaisesti. (Riukulehto ym. 2014, 16–18, 33.)

Yritysverkoston alkuvaiheen odotuksia toiminnalle olivat yhteisen keskustelufoorummin luominen ja kontaktien lisääminen, pohjalaistaloasian nostaminen yleiseen keskusteluun sekä pohjalaistaloperinteen tutkimuksen ja arvostuksen lisääminen, oman yritystoiminnan näkyvyyden kasvu sekä uusien yhteistyökumppaneiden ja tuoteideoiden löytyminen, viranomaisten asenteisiin sekä lainsäädäntöön ja rakennusmääräyksiin liittyviin ongelmiin vaikuttaminen, ynnä pohjalaistalokulttuuriin liittyvä tuotekehitys ja pohjalaistalomatkailun edistäminen. Talonomistajien suurimpana odotuksena oli korjausrakentamiseen liittyvän asianmukaisen neuvonnan saaminen ja osaavien tekijöiden löytäminen. Tietoa kaivattiin myös korjausavustuksista. Tässä yhteydessä nousi esiin luottamuksen puute viranomaisia kohtaan; avustuksia ei haeta, koska pelätään oman kontrollin menettämistä korjaushankkeessa. Talonomistajia puhutti myös viranomaisten suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan. Esitettiin arvioita, joiden mukaan rakennustarkastajien nuiva suhtautuminen poikkeuksien tekemiseen esimerkiksi eristepaksuuksien lisäämisessä tai ikkunoiden

vaihtamisessa johtuisi siitä, että nämä pelkäävät myös muiden alkavan vaatia samoja poikkeuksia. Lisäksi arveltiin, että viranomaiset välttävät poikkeusten tekemistä pelätessään joutuvansa niistä myöhemmin vastuuseen. (Riukulehto ym. 2014, 49–50.)

POTRA-hankkeessa havaittuja haasteita oli muun muassa, että perinnearvot tunnustetaan huonosti nykyisissä rakennusnormeissa. Kulttuurisesti kestävä korjausrakentaminen edellyttää, että hallinnassa ovat sekä nykyiset että perinteiset rakentamisen menetelmät ja materiaalit ynnä lainsäädäntö monimutkaisine normiohjauksineen. Vanhojen sisäinteriöörien inventointeja tarvitaan lisää. Perusteellinen tieto mahdollistaa autenttisuuden löytämisen, tunnistamisen ja täydentämisen, jolloin rakentajat ja käsityöläiset saavat erikoistumismahdollisuuksia. Sisustamisen paikalliset tyylit kehittyivät omaleimaisina aina Suomen teollistumiseen saakka ja esimerkiksi huonekalumallien rikkaus on hämmästyttävä, mutta juuri kukaan ei valmista niitä uustuotantona. Esimerkiksi painovoimaisen ilmanvaihdon rakentaminen on osaamista, jolle löytyy käyttöä myös nykyaikaisessa rakentamisessa. Perinnerakentaminen yleensä voi inspiroida uutta asuntotuotantoa, koska siihen sisältyy lukuisia hyviksi havaittuja ratkaisuja ja kannatettavia ajattelutapoja. Vanhan rakennuksen arvoa ja kosteusteknistä toimintaa ymmärtäviä suunnittelijoita ja osaavia työn toteuttajia on vaikea löytää ja heitä koulutetaan vähän. Tavallisen ihmisen näkökulmasta asianmukainen tieto korjaamisesta on saavuttamattomissa. Mikäli pohjalais-talokulttuuri halutaan aidosti nostaa alueelliseksi voimavaraksi, tarvitaan muun muassa toiminnallisten instituutioiden muodostumista. Pohjalaistaloverkosto tarvitsee rinnalleen muita, kuten esimerkiksi Pohjalainen Rakennusperintö ry:tä. Tällä hetkellä pohjalaistalotoimijat ovat kuitenkin varsin heikkoja; niillä ei ole pääomaa, toimitiloja eikä palkattuja henkilöresursseja. Toiminnan kantavuudesta ei ole takeita, ellei institutionaalista rakennetta kyetä vahvistamaan. (Riukulehto ym. 2014, 33–35, 47, 51, 69.)

3.3.3 POVER Pohjalaistaloverkoston joukkovoima

Vaasan yliopiston Levón-instituutin hallinnoima POVER Pohjalaistaloverkoston joukkovoima -hanke toteutettiin vuosina 2016–17. Se kohdistui Pohjalaistaloverkoston yrityssectorille, korjaus- ja uudisrakentamisen sekä sisustamisen toimialoille. Tarkoituksena oli testata verkostomuotoista yritysysteistyötä käytännössä.

Hankkeessa muun muassa organisoitiin Pohjalaistaloverkoston yhteinen esiintyminen Seinäjoen asuntomessujen yhteydessä vuonna 2016. Hankkeella oli osasto messupaikalla ja se toi asuntomessujen oheiskohteeksi Kitinojan perinnekylässä sijaitsevan Widgrenin talon, joka on perinnerakentamisen menetelmin siirretty ja uudelleen rakennettu perinteinen pohjalaistalo. Asuntomessujen jälkeen Kuortaneella käydyssä keskustelussa asuntomessuja luotsannut Joensuu (2016) kertoi, että Widgrenin talon kävijämäärällä tehtiin messujen historian yleisöennätys oheiskohteissa kautta vuosien. Yleisöennätyksen arvoa lisää se, että perinnekylä sijaitsee puolen tunnin ajomatkan päässä Pruukinrannan asuntomessupaikalta eikä sinne järjestetty kuljetuksia, vaan kävijöiden oli tultava omalla autolla. Kävijöiden palaute kohteesta oli erittäin myönteistä ja kiinnostunutta. Kiinnostus kohdistui erityisesti käytettyihin materiaaleihin ja menetelmiin, rakennusmääräysten täyttymiseen sekä Pohjalaistaloverkostossa tarjolla oleviin käytännön osaajiin.

Asuntomessujen yhteydessä tehtiin kävijätutkimus. Täytettyjä lomakkeita palautettiin Widgrenin talolla 438 kpl ja messuosastolla 841 kpl – yhteensä 1 279 kpl. Otos oli hyvä ja tulokset vahvistavat, että alan yrittäjyydelle ja asiantuntemukselle on olemassa kasvava joukko potentiaalisia asiakassegmenttejä. Ne osoittavat myös, että korjaus- ja uudisrakentamisen neuvonnan sekä pohjalaistalokulttuuriin ja kulttuuriympäristöihin liittyvän tiedon tarve on huutava sekä kansalaisten että viranomaisten suunnalla. Talojen kulttuurihistorialliselle tutkimukselle on tarvetta, ja muun muassa tuotekehityksessä ja yhteismarkkinoinnissa on hyviä mahdollisuuksia. Perinnerakentamisesta kiinnostuneessa asiakaskunnassa vaikuttaa olevan runsaasti nuoremman ikäpolven edustajia. (Hautamäki 2017b, 15–19.)

POVER-hankkeen loppuraporttiin (Hautamäki 2017b, 23) on koottu hankkeessa tehtyjä havaintoja: vaikka hankkeen toimenpiteet olivat juuri niitä, mitä yritykset olivat toivoneet, yhteistyön jatkuminen ja kehittyminen ilman päätoimista vetäjää on

ongelmallista. Yksittäisten pienten yritysten fyysiset, taloudelliset ja henkilöresurssit eivät ole yhteistä hyvää, vaan yrittäjien oman toimeentulon perusta. Pienillä yrityksillä ei riitä resursseja alan yleiseen kehittämiseen muskettisoturihengessä "yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta". Neuvonta ja kehittäminen tuovat katetta pidemmällä aikavälillä, mutta pienten yritysten ensisijainen intressi on toiminnan välittömässä kannattavuudessa. Kasvupotentiaali on vaarassa jäädä hyödyntämättä. Valtio ohjeistaa hakemaan EU-rahoituksia (Kulttuuriympäristöstrategia, 11) mutta jo pelkkä hankesuunnittelu ja rahoitusten hankkiminen vaativat aikaa ja osaavia henkilöresursseja.

Yritykset katsoivat omassa palautteessaan verkostoyhteistyöstä olevan hyötyä liiketoiminnalleen ja ne halusivat jatkaa sitä. Ongelmina pidettiin esimerkiksi hanke- rahoituksen määräämää hankeaikaista keskittymistä Etelä-Pohjanmaalle, kun pohjalaistalokulttuurin kehittäminen koskee laajemmin myös muita pohjalaisalueita. Ongelmaksi nähtiin myös oman ajan riittämättömyys ja matkoihin kuluva aika eli toimijoiden saaminen samanaikaisesti koolle, minkä vuoksi yhteistyö on vaarassa jäädä pintapuoliseksi. Osa toimijoista haluaa vahvaa yhteistyötä, profiloitumista, tuotemerkkiä ja brändin luomista, kun taas osalle riittää kevyt yhteistyö. Sitoutuminen ei ole kaikilla samantasoista. Hankkeiden määräaikaisuus ja pysyvien taloudellisten resurssien puute on suuri ongelma. Aikaa tulisi olla enemmän, että yhteistyö ehtisi löytää muotonsa ja vakiintua. (Hautamäki 2017b, 21.)

Määräaikaiset hankkeet ovat oivallisia yleishyödyllisiä työkaluja, mutta niillä ei ole mahdollista korvata pysyviä ratkaisuja edellyttävää yleishyödyllistä työtä. Yrittäjien kanssa käydyissä keskusteluissa onkin jatkuvasti tullut esiin suuri tarve päätoimisille ja riippumattomille kehittämis- ja neuvontatyön tekijöille. (Hautamäki 2017b, 23.) Rakennusperinteen ja talonpoikaisesineistön tutkimus ja hoito, perinnerakentamisen esille nostaminen kestävästä kehityksestä edistävänä ja kiinnostavana vaihtoehtona sekä alan kehittämisideat tarvitsevat huomiota tahoilta, joilla on organisaatioidensa kautta asema, volyyymi ja likviditeetti kokonaisvaltaiseen kehittämiseen yhdessä eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

3.3.4 KELPO- ja NÄPPI-hankkeet

Komiaa elämää Pohjalaistalossa (KELPO) sekä Näkyvyyttä pohjalaistaloperinteen ideoille (NÄPPI)-hankkeet toteutti Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti vuosina 2014–2016. Ensiksi mainitussa inventoitiin Haapa-ahon pohjalaistalo ja tehtiin taustatyötä julkaisua varten. Viimeksi mainitussa työstettiin aineisto valmiiksi julkaisuksi, jonka nimeksi tuli "Komeat pohjalaistalot" ja joka jaettiin loppuun Seinäjoen asuntomessujen aikana POVER-hankkeen osastolla sekä Widgrenin oheiskohteessa. Mäkelä ja Riukulehto (2016, 109–111) toteavat, että pohjalaistaloperinteeseen sisältyy runsaasti liiketoiminnan mahdollisuuksia. Suurta yleisöä kiinnostavia kehittämisaioita ovat erilaiset uudistuotannot, perinteisten ratkaisujen hyödyntäminen nykyasumisessa sekä kokonaisten perinnekylien muodostuminen. Perinteinen tai perinteistä soveltava uudistuotanto voi merkitä taloja ja kokonaisia taloryhmiä, niiden pihapiirin rakenteita ja rakennuksia sekä sisustamista huonekaluin, tekstiilein ja käyttöesinein. Heidän mukaansa on tärkeää, että uudet tekijät sulautuvat kulttuuriseen kokonaisuuteen. Lisäksi Mäkelä ja Riukulehto katsovat, että maaseudun perinnerakentaminen on yleismaailmallisesti kiinnostava asia, jossa on aineksia kansainväliseen hanketyhteistyöhön paitsi tutkimuksen, myös kehittämisen osalta. Yhteistyön rakentamislustoina luonteviksi he näkevät perinnekyllät, koska niihin voivat monet toimijat verkostoitua.

4 ISON-BRITANNIAN TOIMINTAMALLIEN VERTAILU

Ison-Britannian rakennusperintöön liittyvä toimintaympäristö on tässä luvussa tarkastelussa, koska se toimii esimerkkinä sellaisesta poliittisesta ja yhteiskunnallisesta toimintaympäristöstä, joka tarjoaa enemmän välineitä rakennusperinnöstä huolehtimiseen ja perinteiseen uudisrakentamiseen. Luku on osa kansainvälistä benchmarkkausta, johon liittyen toimitin huhtikuussa 2018 sähköpostitse kysymyksiä Prinssi Charlesin järjestöihin liittyen Dumfries Housen johdolle sekä brittiläiseen kulttuuriperintöalan koulutukseen liittyen heinäkuussa 2018 Winchesterin yliopistolle. Dumfries Housesta en saanut vastauksia, mutta Winchesterin yliopiston kulttuuriperinnön ja -resurssien johtamisen maisteriohjelman päällikkö Finneran vastasi kysymyksiin. Muuna materiaalina hyödynnän verkkolähteitä. Kolmatta sektoria Isossa-Britanniassa ja Suomessa käsittelevä alakohta 4.3. perustuu aikaisempaan tutkimukseen. Ison-Britannian ja Suomen lottovaroja koskevassa alakohdassa 4.4. sekä näiden kahden maan kulttuuriperintöalan johtajakoulutusta koskevassa alakohdassa 4.5. hyödynnän myös 12.8.2018 toteuttamani työpajan aineistoa.

Walesin prinssi Charles on kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ympäristöjen ja klassisen arkkitehtuurin vahva puolestapuhuja ja vaikuttaja, jonka luomat organisaatiot toimivat rakennetun ympäristön perinteisten arvojen, ekologisuuden ja elinvoiman puolesta. Ne eivät ole ainoita, mutta ne on organisoitu tehokkaaksi verkostomaiseksi kokonaisuudeksi ja niiden vaikutus on merkittävä. Prinssi Charlesin järjestöjen lisäksi kiinnitän huomiota siihen, miten Britanniassa tuetaan kolmatta sektoria ja yhteiskunnallista yrittäjyyttä verrattuna Suomeen, mikä merkitys Britanniassa on veikkausvarojen kohdentamisella kulttuuriperinnön tukemiseen, ja millaista koulutusta Britannian yliopistoissa järjestetään nimenomaan kulttuuriperintöön liittyvän toiminnan johtamisessa liiketaloudellisesta näkökulmasta verrattuna Suomeen.

Vaikka Ison-Britannian toimintaympäristö poikkeaa suomalaisesta ja vaikka tässä esitelyjen organisaatioiden yhteinen kapasiteetti liikkuukin aivan eri tasolla suomalaisiin voimavaroihin verrattuna, niiden lähempi tutkiminen voi kuitenkin herättää ajatuksia uusista toimintamalleista myös meillä.

4.1 The Prince´s Foundation

4.1.1 The Prince´s Regeneration Trust

Britanniassa toimii The Prince´s Regeneration Trust -niminen järjestö, joka tekee laajaa työtä rakennusperinnön hyväksi yhdessä paikallisten yhdistysten ja viranomaisten sekä rakennusten yksityisten omistajien kanssa. Sillä on vahvat suhteet yksityiselle sektorille. Järjestön tehtävä on tukea ja vahvistaa yhteisöjä pelastamalla vanhoja rakennuksia tuhoutumiselta ja kehittämällä rakennuksille uusia käyttötarkoituksia. Etusijalle järjestö asettaa yhteisöt, jotka hyötyvät eniten rakennusten elvyttämisestä ja sen tuomista taloudellisista mahdollisuuksista. Järjestö toimii neuvonantajana, varainhankkijana ja asiamiehenä. Sillä on tutkimus- ja koulutusohjelmia, se järjestää konferensseja ja työpajoja sekä tuottaa alan julkaisuja. Yhteiskunnallisen yrityksensä PRT Social Enterprise Limitedin kautta järjestö myös toteuttaa sekä julkisten että yksityisten omistamien rakennusten kunnostushankkeita. (The Prince´s Regeneration Trust [viitattu 17.4.2018].)

4.1.2 The Prince´s Foundation for Building Community

The Prince´s Foundation for Building Community -nimisen säätiön toiminnan keskiössä on yhteiskunnan sitouttaminen kestäväan kehitykseen. Johtava ajatus on, että kestävästi suunnitellut, rakennetut ja ylläpidetyt yhteisöt parantavat jokaisen niissä asuvan ihmisen elämänlaatua – ja että paikallistasolla tapahtuva parannus on se perusta, jolta ilmastonmuutoksen ja kaupungistumisen asettamiin haasteisiin voidaan löytää ratkaisuja maailmanlaajuisesti. Ratkaisevan tärkeäksi tekijäksi työssä onnistumisessa nähdään paikallisten asukkaiden kuunteleminen eli lähidemokratiin turvautuminen. Kehittämällä asuinympäristöjä ihmisten toiveiden mukaisiksi säätiö on keskittynyt puolustamaan harmonista ja ympäristöystävällistä rakentamisen tapaa. Säätiö kouluttaa ihmisiä perinteisiin rakennustaitoihin, haastaa vallalla olevia rakentamisen käytäntöjä ja on vaikuttanut paikallisesta rakennusperinteestä esikuvansa ottavan arkkitehtuurin merkittävään voimistumiseen Britanniassa ja

muualla maailmassa. (The Prince's Foundation for Building Community [viitattu 25.11.2017].)

4.1.3 The Prince's School of Traditional Arts

The Prince's School of Traditional Arts -koulun tehtävänä on varmistaa, että perinteisen taiteen uhanalaisiksi käyneitä muotoja harjoitetaan, säilytetään ja kehitetään edelleen. Perinne ymmärretään uusiutuvana jatkumona. Perinteiset taiteen muodot nähdään keskeisinä ja olennaisina tämän päivän elämässä ja ympäristössä ja niihin sisällytetään myös arkkitehtuuri ja rakentaminen. Koulu tarjoaa sekä yliopistokursseja että kaikille avoimia lyhytkursseja kansainvälisesti. Koulutus on maisteri- ja tohtoritason yliopistollista jatkokoulutusta perinteisen taiteen tekemisestä käytännössä. Opetuksessa korostetaan teoreettisten oppien käytäntöön soveltamisen tärkeyttä ja noudatetaan perinteistä mestarilta oppipojalle -menetelmää. Harjoittamalla perinteisiä taiteita ja taitoja sekä soveltamalla niitä nykypäivän designissa opiskelijat luovat tuotteita eri tekniikoin: mm. keraamisia tiiliä, lasimaalauksia, intarsiatöitä, freskoja, puukaiverruksia, huonekaluja – ja rakennuksia. (The Prince's Foundation, School of Traditional Arts [viitattu 20.6.2018].)

4.1.4 The Great Steward of Scotland's Dumfries House Trust

The Great Steward of Scotland's Dumfries House Trust puolestaan omistaa Skotlannin Itä-Ayrshiressä sijaitsevan 1700-luvun kartanon, johon Prinssi Charles kiinnitti huomiota vuonna 2007 käyttäen säätiöidensä varoja ja neuvotellen henkilökohtaisesti merkittävän lisärahoituksen kartanon kunnostamiseen. Tavoitteena oli luoda kartanoon vakaalla pohjalla olevaa liiketoimintaa, jolla kehitettäisiin paikallista taloutta Itä-Ayrshiressä. Kunnostuksen jälkeen on toteutettu lukuisia projekteja, joilla on elvytetty myös kartanoa ympäröiviä alueita. Tänäpäin Dumfries House on ympäri vuoden yleisölle avoimena oleva matkailukohde. Kartanossa järjestetään näyttelyitä, konsertteja ja muita tapahtumia ympäri vuoden. Kartanon Internet-sivuilta löytyy tietoa esimerkiksi kahviloista, ravintoloista, opastuskeskuksesta, myymälästä,

majoituksesta ja lukuisista aktiviteeteista. Sekä yksityiset että yritykset voivat vuokrata kartanosta tiloja erilaisiin tilaisuuksiin. (Dumfries House [viitattu 19.4.2018].)

Dumfries Housen yhteyteen on luotu koulutuskeskus, jossa eri kouluttajat tarjoavat muun muassa taiteilijaresidenssin ja ateljeetiloja, tieteeseen ja teknologiaan taikka puutarhanhoitoon ja ruoan tuotantoon liittyvää opetusta peruskoulu- ja lukioikäisille, sekä kestäväan rakentamisen tai käytännön keittiötaitoihin liittyvää opetusta syrjäytymisvaarassa oleville 16–24-vuotiaille nuorille. Kouluttajat tekevät yhteistyötä mm. Ayrshire Collegen opettajien, liike-elämän sekä alueella sijaitsevan opetusmaatilan kanssa. Nuorten koulutusta ja työllistymistä edistävä The Prince´s Trust sekä alkuperäisrotujen suojelua edistävä The Rare Breeds Survival Trust tukevat koulutusta taloudellisesti. (Dumfries House [viitattu 19.4.2018].)

Dumfries Housen yhteyteen rakentuu myös ekokylä Knockroon, josta tulee johtava malli kestäväan kehityksen periaatteilla luoduille asuinalueille Skotlannissa (Dumfries House, Knockroon [viitattu 24.4.2018]). "Kylään" arvioidaan tulevan 25 vuoden kuluessa paitsi 770 uutta kotia, myös työpaikkoja, vapaa-ajan tiloja ja viheralueita kävelyetäisyyksille toisistaan. Sitä ei nähdä erillisenä asuinalueena, vaan lähituntumassa sijaitsevan Cumnockin kaupungin uutena kaupunginosana, jolloin se tuo uutta virtaa myös taloudellisesti ahtaalla olevalle kaupungille. (The Scotsman 5.12.2009.) Rakennushankkeen ensimmäisen vaiheen arkkitehtisuunnittelun on tehnyt Arkkitehtitoimisto Ben Pentreath Ltd. Biomassa- ja tuulienergiaa käyttävien talojen ja asuntojen suunnittelussa inspiraatio on saatu Ayrshiren paikallisesta, kansanomaisesta rakennustyylistä, jota tutkittiin kattavasti työpajoissa yhdessä The Prince´s Foundationin edustajien kanssa (Ben Pentreath Ltd [viitattu 19.5.2018]).

Maaliskuussa 2018 kaikki edellä mainitut Walesin prinssin rakennetun ympäristön järjestöt keskittivät voimansa The Prince´s Foundationin sisälle. Ne pyrkivät nyt entistä tiiviimmällä yhteistyöllä luomaan vieläkin vakaampaa tulevaisuutta Britannian rakennetulle perinnölle. Keskinäisen yhteistyön tiivistäminen ja edellä esiin tullut yhteistyö myös muiden toimijoiden – yhtiöiden, oppilaitosten, säätiöiden – kanssa kertoo vahvasta ja hyvin koordinoitusta verkostoitumisesta. Pohjalaisen rakennusperintöalan resursoinnin kannalta kiinnostusta herättää myös PRT Social Enterprise Ltd:n rooli järjestön yhteiskunnallisena yrityksenä.

4.2 PRT Social Enterprise Ltd

PRT Social Enterprise Ltd aloitti toimintansa vuonna 2007 nimellä PRT Trading Ltd. Sen päämäärä on tehdä liiketoimintaa tavallisena kaupallisena yhtiönä, joka hankkii liikevoittoa ja siirtää sen The Prince´s Regeneration Trustille tai jollekin muulle hyväntekeväisyyttä tekeväälle taholle, joka menestyy toimintatarkoituksessaan. (Certificate of Incorporation of a Private Limited Company No 6215779, 17.4.2007.) Yhtiön nimi muutettiin keväällä 2011 ja se jatkoi toimintaansa järjestön konsultointia tekevänä yhteiskunnallisena yrityksenä.

Yhtenä esimerkkinä The Prince´s Regeneration Trustin toiminnasta on sen panos Margate´s Dreamlandin kunnostamisessa. Kohde on mahdollisesti Ison-Britannian vanhin huvipuisto, jonka juuret johtavat 1870-luvun alkuun (Dreamland Margate [viitattu 1.7.2018]). Vielä 1980-luvulla se oli yksi maan suosituimmista matkailukohteista, jossa toimi muun muassa maailman kolmanneksi vanhin vuoristorata. Vuonna 2009 paikka oli laiminlyöty ja ränsistynyt, ja sen taustaryhmät olivat riitautuneet keskenään. Tässä vaiheessa PRT tuli mukaan ehdottaen yhden keskuksen osan kunnostamista ja muuttamista historiallisesti merkittäväksi huvipuistoksi. PRT hankki rahoitusta Heritage Lottery Fundilta ja sen odotettiin saavan samalta taholta lisää, yhteensä 2,9 miljoonaa puntaa. Lisäksi PRT oli jättänyt neljän miljoonan punnan hakemuksen hallituksen Sea Change -ohjelmalle. Dreamland Trustin edustaja Laster kertoi The Estates Gazetteen haastattelussa (14.11.2009), että yksi PRT:n tehtävistä on ollut löytää sellainen ratkaisu, jonka kaikki eri osapuolet ovat voineet hyväksyä. Hän kertoi PRT:n olleen se voima, jonka avulla budjetti saatiin muodostettua ja rahoitus haettua. Margaten kaupunkikeskustan taloudellisesta kehittämisestä vastaava Beck toi esiin, että PRT:lla on kokemusta rahoitusten hankkimisesta ja että sen mukaantulo oli merkittävä apu yhteistyön jäsentymisessä.

PRT:tä edustava Kerslake (The Estates Gazette 14.11.2009) puolestaan kertoi, miten PRT veloittaa työstään. Yhtiö veloittaa eri tavoin riippuen siitä, millaisesta osapuolesta on kyse: rakennussuojeluun liittyvästä, kunnallisesta vai rakennuttajaosapuolesta. Joillekin voittoa tavoittelemattomille organisaatiolle yhtiö antaa apua veloitusetta, paikallisviranomaisilta se laskuttaa kustannukset, ja rakennuttajilta se veloittaa palkan liiketalouden sääntöjen mukaisesti tai toisinaan sopimusosuuden tuotosta. Lisäksi Kerslake huomautti, että lama on lisännyt heidän palveluidensa

kysyntää. Monet rakennuttajat ovat nousukauden aikana hankkineet vanhoja kiinteistöjä, joille eivät laman iskettyä olekaan pystyneet tekemään mitään. Hän kuitenkin painotti, ettei PRT lähde yhteistyöhön millä ehdoilla tahansa. Se ei esimerkiksi osta rapistuneiden historiallisten kiinteistöjen osia alihinnalla, että rakennuttaja pääsisi tekemään voittoa kiinteistön toisella osalla. Yhtiö pyrkii aina varmistamaan, että ratkaisut tehdään järkevästi ja että ne tyydyttävät kaikkia mukana olevia osapuolia. Jos käytetään lottovaroista saatuja tai aluekehitysrahoja, lopputuloksen on aina oltava julkisesti hyödynnettävissä. (The Estates Gazette 14.11.2009.)

4.3 Kolmas sektori ja yhteiskunnallinen yrittäjyys Isossa-Britanniassa ja Suomessa

Ison-Britannian hallituksen määritelmän mukaan kolmas sektori tarkoittaa "ei-valtiollisia organisaatioita, joiden toimintaa ohjaavat tietyt arvot, ja jotka sijoittavat tuotonsa lähinnä sosiaalisiin, ympäristöön tai kulttuuriin liittyviin päämääriin" Määritelmä on varsin väljä, ja täten kolmanteen sektoriin lasketaan kuuluviksi myös noin 55 000 yhteiskunnallista yritystä. Ne määritellään sellaisiksi yhtiölakia noudattaviksi liikeyrityksiksi, jotka sijoittavat tuotonsa samoin joko sosiaalisiin, ympäristöön tai kulttuuriin liittyviin päämääriin. (House of Commons, Public Administration Select Committee 2008, 5.)

Durhamin yliopistossa on tutkittu yhteiskunnallisten yritysten tulonlähteitä. Koska yhteiskunnallisten yritysten toimintaan sisältyy tiettyjä arvoja ja yleishyödyllisiä tavoitteita, ne eivät aina pysty tekemään kaupallisuuteen perustuvia ratkaisuja. Tämä vaikuttaa niiden liiketoimintatapaan sekä siihen, mistä ne voivat saada liiketoiminnalleen tukea: toiset ovat pakotettuja etsimään keinoja, joilla vähentäisivät riippuvuuttaan avustuksista, ja toiset omaksuvat alusta lähtien markkinalähtöisen toimintatavan. (Allinson ym. 2011, 25.)

Kolmannen sektorin rooli on Isossa-Britanniassa merkittävä sekä institutionaalisesti että taloudellisesti. Tästä kertovat muun muassa julkisen sektorin kolmannelle sektorille osoittamat avustukset ja ostosopimukset sekä kolmatta sektoria palvelevat julkishallinnon lukuisat yksiköt toimenpideohjelmineen. Kolmannen sektorin oma varainhankinta on kasvanut vähitellen yhtä merkittäväksi tulonlähteeksi kuin julkinen

tuki ja vähentänyt sen riippuvuutta julkisesta sektorista. Valtio on kannustanut kolmatta sektoria tuottamaan yhä enemmän julkisia palveluita ja toimimaan yrittäjämäisemmin. Tästä johtuen rahoituksen painopiste on muuttunut suorasta tuesta yhä enemmän kohti palvelusopimuksia ja lainoituksia. (Telaranta 2010, 23.)

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa on perehdytty yhteiskunnallisen yrittäjyyden toteutumiseen erityisesti Skotlannissa, jossa muun muassa demografiset olosuhteet muistuttavat suomalaisia: Skotlannin noin viidestä miljoonasta asukkaasta 1,5 miljoonaa asuu maaseudulla, jossa asutus on harvaa ja välimatkat pitkiä. Taloudellisen kehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vuoksi Ison-Britannian hallituksessa lähdettiin vuonna 1997 avaamaan tietä paikalliselle aktiivisuudelle ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämiseksi. Poliittiseen ohjelmaan sisältyi neljä päätavoitetta, joilla kehitettiin yrittäjyyttä, uudistettiin julkisia palveluita vastaamaan paremmin kansalaisten tarpeita, lisättiin alueiden ja seutujen elinvoimaa sekä järjestösektorin mahdollisuuksia osallistua palveluiden tuottamiseen. Yhteiskunnallisten yritysten määrä lähti kasvuun ja lisääntyvä kiinnostus johti myös hallituksen rahoitusmäärien lisääntymiseen. Esimerkiksi vuosina 2008–2011 hallituksen tuki kolmannelle sektorille oli yhteensä 93 miljoonaa puntaa. Skotlannin hallinnossa katsotaan, että yhteiskunnallisia yrityksiä tukemalla syntyy sellaisia työpaikkoja, osallisuutta ja hyvinvointia, jota ylhäältä alas -toimintatapa ei kykene luomaan. (Rinne-Koski, Lähdesmäki & Matilainen 2017, 41.)

Suomessa yhteiskunnallinen yrittäjyys tunnustetaan lähinnä sosiaalisena yrittäjyytenä. Sosiaalisten yritysten tavoite on työllistää osatyökykyisiä ja pitkäaikaistyöttömiä. Sosiaalinen yritys on kaupparekisterissä, tavoittelee voittoa ja maksaa työntekijöilleen työehtosopimuksen mukaista palkkaa, kuten muutkin yritykset. Erona on, että sen työntekijöistä vähintään 30 % on vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä. Voidakseen käyttää liiketoiminnassaan ja markkinoinnissaan sosiaalisen yrityksen nimeä ja tunnusta, sen on lisäksi oltava työ- ja elinkeinoministeriön sosiaalisten yritysten rekisterissä. (Työ- ja elinkeinoministeriö [viitattu 21.6.2018].) Kompensaatina työntekijöiden tuottavuusvajeesta sosiaalinen yritys on oikeutettu saamaan palkkatukea ja sille voidaan tietyin ehdoin myöntää myös työllisyyspoliittista avustusta. Sosiaalisia yrityksiä koskeva lainsäädäntö on parhaillaan uudistumassa osana alue-, kehittämis- ja kasvupalvelulakia (Vates-säätiö [viitattu 21.6.2018]).

Yhteiskunnallinen yritys -merkki lanseerattiin Suomessa vuonna 2011, ja sen yritys voi saada, mikäli se on perustettu ratkomaan ekologisia tai yhteiskunnallisia ongelmia ja mikäli se käyttää vähintään puolet voitostaan toimintansa kehittämiseen tai lahjoittaa sen määrittämäänsä hyvään tarkoitukseen. Voiton käyttötapa on määriteltävä säännöissä tai yhtiöjärjestyksessä. Merkki on mahdollista saada enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja käyttöoikeuteen vaadittavat tiedot tarkistetaan yritykseltä vuosittain. (Suomalaisen työn liitto [viitattu 21.6.2018].) Työ- ja elinkeinoministeriön perustama työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallia vuonna 2010, katsoi yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle osoitetut erilliset uudet tukijärjestelmät tarpeettomiksi (Rinne-Koski ym. 2017, 40). Sen vuoksi yhteiskunnallinen yritys -merkin hyötyarvo on yritykselle lähinnä imagollinen.

Suomessa yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymistä hidastaa mm. vision ja strategian puute, kehittämisen lyhytjänteisyys ja liiallinen riippuvaisuus hankerahoituksesta (Pättiniemi & Kostilainen 2015). Valtion ja kuntien päätöksenteko perustuu ensisijaisesti rahalliseen ajatteluun eikä sijoitettujen tuotantopanosten arvioinnissa oteta huomioon rahallisen hyödyn lisäksi muita vaikutuksia, kuten esimerkiksi viihtyvyyttä tai turvallisuutta. Yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle suunnattujen rahoituskanavien puuttuminen on myös ongelma. Koska yhteiskunnallisten yritysten ykköstarvoite ei ole jakaa osinkoja omistajilleen, ne tarvitsevat muita vakuuksia sijoituksen tuottamista hyödyistä. Yhteiskunnallisten vaikutusten mittausjärjestelmän puuttuessa sijoitusmarkkinoita on vaikea luoda. Edelleen kehitystä haittaa se, ettei yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle ole tukirakenteita, kuten esimerkiksi yrityshautomaita tai neuvontaorganisaatioita. (Korhonen ym. 2013, 12–13.)

Stenman (2013, 24) muistuttaa, ettei yhteiskunnallinen yrittäjyys ole uhka yhteiskunnan muille toimintamalleille, vaan tarpeellinen vaihtoehto niille toimijoille, joiden identiteetille ei löydy tukea muista malleista. Erilaisten toimijoiden tarjotessa erilaisia palveluita on asiakkailta enemmän valinnanvaraa, mikä puolestaan edistää asiakaslähtöisyyttä. Stenmanin mukaan 80 % innovaatioista syntyy asiakasrajapinnassa – ja koska yhteiskunnallisten yritysten arvojen ytimessä on ihmislähtöisyys, on hyvin johdetulla yhteiskunnallisella organisaatiolla hyvät edellytykset kehittää uusia, asiakaslähtöisiä palveluita ja toimintatapoja.

Yhteiskunnallinen yritys -merkki on myönnetty muun muassa Puuinfo Oy:lle, koska yhtiö on perustettu tuottamaan yhteiskunnallista hyvää, toimii läpinäkyvästi ja käyttää suurimman osan voitostaan palveluidensa kehittämiseen. Se ei tavoittele voittoa eikä jaa osinkoja omistajilleen. Puuinfo Oy keskittyy puunkäytön edistämiseen ja puurakentamiseen, minkä kautta syntyy työpaikkoja, toimeentuloa ja hyvinvointia koko maahan. Yhtiön tehtävänä on välittää tietoa puun käytöstä, kasvattaa kotimaisen puutuotteiden kysyntää sekä tiedottaa tuotteista ja ratkaisuista ynnä niiden toimittajista rakentamisessa ja sisustamisessa. Kohderyhmiä ovat sekä rakennusalan ammattilaiset että kuluttajat. (Puuinfo Oy [viitattu 21.6.2018].)

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä tukevien käytäntöjen puuttuminen Suomessa on jälleen uusi toimintaympäristöön liittyvä ongelma Pohjalaistaloverkoston kaltaisen toimijan kannalta. Verkostoyhteistyön koordinaatiosta ja kehittämisestä vastaavaksi yhteiseksi ydinorganisaatioksi hyvä vaihtoehto on perustaa yhteiskunnallinen yritys, mutta Suomen olosuhteissa kaikki resurssit sellaisen toiminnan käynnistämiseen tulee edelleen löytää yksinomaan "jostakin muualta". Jos Pohjalaistaloverkostolla olisi ydinyritys, sen johtoon tarvittavaa vakituista ammattilaista voisi olla mahdoton palkata sosiaalisen yrityksen toimintalogiikalla. Yhteiskunnallinen yritys -merkin imagollinenkin hyöty olisi mahdollinen vasta sitten, kun ydinyritys olisi jo olemassa ja voisi sellaisen hakea.

4.4 Heritage Lottery Fund verrattuna Veikkaus Oy:öön

Heritage Lottery Fundin varat tulevat National Lottery rahapeleistä ja se on Ison-Britannian suurin nimenomaan kulttuuri- ja luonnonperintökohteita tukeva rahasto. Vuodesta 1994 lähtien se on myöntänyt 7,7 miljardia puntaa yli 42 000:een projektiin. Rahasto tekee rahoituspäätöksensä itsenäisesti ja on vaikuttanut muun muassa seuraavin tavoin:

- Käytännön työhön perustuva kulttuuri- tai luonnonperintöalan koulutus on annettu yli 3 000:lle ihmiselle
- Yli 19 500 historiallista rakennusta ja monumenttia on kunnostettu

- Sadan eniten rahoitusta saaneen kohteen kävijämäärät ovat nousseet 130%. Tämä näkyy noin 480 miljoonan punnan kasvuna paikallisen matkailuelinkeinon liikevaihdossa sekä noin 9 600 uuden työpaikan syntymisenä. (Heritage Lottery Fund [viitattu 2.7.2018].)

Suomessa Veikkaus Oy ei päätä itsenäisesti tukikohteitaan. Tuhansiin avustuskohteisiin jaetaan miljardi euroa vuodessa. Valtiokonttorille ohjataan Veikkauksen varoja vuosittain yli 100 miljoonaa euroa sotaveteraanien tukemiseen. (Veikkaus Oy [viitattu 9.8.2018].)

Muista tukikohteista päätöksiä tekevät sosiaali- ja terveysministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö myöntää avustuksia sosiaalisiin tarkoituksiin. Maa- ja metsätalousministeriö myöntää avustukset Suomen Hippos ry:n esityksestä hevosurheilulle. Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämät avustukset jakautuvat lapsi-, perhe- ja nuorisotyölle, liikunnalle, Suomen Akatemian tekemälle tieteen tutkimukselle sekä taiteelle. Taiteeseen kohdistuvista avustuspäätöksistä osan tekevät ministeriön lisäksi Taiteen Edistämiskeskus, aluehallintovirastot, Suomen Elokuvasäätiö, Music Finland sekä Museovirasto. (Veikkaus Oy [viitattu 9.8.2018].) Näin ollen rakennustaiteelle ja perinnejärjestöille veikkausvaroista osoitettava tuki jää Suomessa varsin pieneksi.

Tutkimustani käsittelevässä työpajassa 12.8.2018 puhuttiin siitä, millaisiin tarkoituksiin veteraanijärjestöt ja niiden asuntosäätiöt on alunperin perustettu. Mantere totesi, että niiden säännöistä näkee, mihin raha ohjataan sen jälkeen, kun alkuperäinen tarkoitus on täytetty. Rakennusperintöalan työ liittyy asuinolojen kehittämiseen ja sisältää niin rintamamiestalojen kuin muunkin rakennusperinnön kunnostamista. Orhanen totesi, että rakennusperintö on sitä kotiseutua, mikä on uhattuna nyt ja minkä puolesta nyt taistellaan. Näistä syistä mainituille järjestöille voisi esittää, että ne osoittaisivat tarkoituksensa päättyessä varojaan rakennusperintötyön tukemiseen. (Liite s. 5.)

4.5 Kulttuuriperintöalan johtamiskoulutus Isossa-Britanniassa ja Suomessa

Sähköpostikeskustelussa 12.7.2018 Winchesterin yliopiston kulttuuriperinnön ja -resurssien johtamisen maisteriohjelman päällikkö Niall Finneran kertoi Ison-Britannian kulttuuriperintöalan johtamiskoulutuksesta. Alan johtamisopintoja voi hänen mukaansa lähestyä museoalan näkökulmasta, jolloin ne ovat sisällöltään varsin teoreettisia. Parhaana hän kuitenkin pitää liikkeenjohdollisia taitoja painottavaa lähestymistapaa. Finneran kertoi myös, että koska Heritage Lottery Fund tukee toimialaa, on Britanniassa runsaasti mahdollisuuksia erilaisten tapahtumien ja projektien toteuttamiseen. Tämän myötä alan työllisyys kasvaa voimakkaasti. Freelancereiden on mahdollista työllistyä pitkiin työsuhteisiin ja vakiintunutta uraa kaipaaville löytyy pysyviä paikkoja museoista sekä National Trustin ja Historic Englandin kaltaisista kansalaisjärjestöistä. Ylipäätään toimiala voi Isossa-Britanniassa Finneranin mukaan hyvin.

Suomen oppilaitoksissa ei järjestetä erityistä kulttuuriperintöalan johtamiskoulutusta. Sibelius-Akatemia kouluttaa johtotehtäviin sijoittuvia musiikin maistereita englanninkielisessä Arts Management -koulutusohjelmassa, joka kattaa taidealat musiikista ja tanssista aina teattereihin ja museoihin saakka (Taideyliopisto [viitattu 14.8.2018]). Museoalan ammattilaiset kouluttautuvat kulttuuriperinnön yleisiksi asiantuntijoiksi – mutta liiketalous tai johtaminen eivät sisälly museoalan yliopistokoulutukseen. Sen vuoksi Suomen museoliitto järjestää nykyisin museoalan johtajakoulutusta yhteistyössä Management Institute of Finland MIF Oy:n kanssa. Koulutukseen sisältyy yhteensä 16 valmennuspäivää. (Suomen museoliitto [viitattu 16.8.2018].)

Esittelin tutkimustani alustavasti työpajassa 12.8.2018. Siihen osallistuneiden asiantuntijoiden kanssa pohdittiin suomalaista kulttuurin mieltämistä, jolloin puhutaan esimerkiksi musiikista, teatterista, taidemuseoista ynnä muusta – ja katsottiin ettei näiden joukossa löydy luontevaa paikkaa perinteiseen rakennuskulttuuriin liittyvälle osaamiselle ja etteivät rakennusperinnön toimijat kuulu Suomessa oikein mihinkään joukkoon (Orhanen & Lehtimäki, liite s. 6). Orhanen katsoikin, että rakennusperintöalan oikea toimintaympäristö Suomessa olisi maankäytön puolella.

5 RUOTSIN TOIMINTAMALLIEN VERTAILU

Ruotsin rakennusperintöalan toimintamallit ovat tarkastelussa, koska Ruotsilla on monisatavuotinen yhteinen historia Suomen kanssa ja koska sen rakennusperinnössä on runsaasti yhteistä omamme kanssa. Kulttuurisena pohjalaisalueena voi nähdä vähintäänkin nykyiseen Suomeen kuuluvan historiallisen Pohjanmaan, Kainuun ja Peräpohjolan lisäksi Norrbottenin ja Länsi-Pohjan alueet nykyisen Ruotsin alueella (Mäkelä & Riukulehto 2016, 10). Tämän alueen rakennusperinnössä on selkeästi näkyvissä se yhteinen kulttuuri, joka vaikutti muun muassa talojen rakentamisessa. Myös naapurin luonnonolosuhteet ja rakennuslainsäädäntö ovat pitkälti samanlaisia kuin meillä. Sen vuoksi on erityisen kiinnostavaa tarkastella, millä tavalla naapurissamme suhtaudutaan rakennusperintöön ja alan osaamiseen sekä millä tavalla näitä pyritään ylläpitämään, kehittämään ja hyödyntämään käytännössä.

Toimitin haastattelukysymyksiä sähköpostitse elo- ja syyskuussa 2018 kolmelle henkilölle Ruotsissa. Anders Persson on toiminut Hantverkslaboratorietin ohjausryhmässä ja hän toimitti minulle kirjallisia aineistoja organisaation toiminnasta. Byggnadsvårdsföretagen-osuuskunnan kansliaa hoitava ja Hantverkslaboratorietin rakennussuojelukoordinaattorina toimiva Henrik Larsson sekä Svenska Byggnadsvårdsföreningenin toiminnanjohtaja Stephan Fickler vastasivat haastattelukysymyksiin organisaatioidensa toiminnasta ja toimittivat kirjallisia aineistoja. Vertailua varten toimitin syyskuussa 2018 kysymyksiä myös Suomessa toimivan Rakennusperinnön Ystävät ry:n toiminnanjohtajalle Katariina Entoselle, joka myös vastasi kysymyksiin organisaation toiminnasta. Näiden aineistojen lisäksi olen hyödyntänyt verkkomateriaaleja sekä 12.8.2018 järjestämäni työpajan aineistoa.

5.1 Hantverkslaboratoriet

Göteborgin yliopisto toteuttaa konservaattoreiden koulutusta ollen tänään lähin alan oppilaitos myös suomalaisille rakennuskonservaattoreille (Göteborgs Universitet [viitattu 17.8.2018]). Göteborgin yliopistossa toimii myös kulttuuriympäristöihin liitty-

vän käsityöläisyyden valtakunnallinen keskus, Hantverkslaboratoriet. Se dokumentoi, suojelee ja kehittää katoamassa olevia käsityöläistaitoja haluten turvata niiden laadun ja saatavuuden. Käsityöläiset ovat mukana toiminnassa vaikuttaen henkilökohtaisesti tutkimukseen sekä tehden tekniikkaan ja materiaaleihin liittyvää kehitystyötä. (Hantverkslaboratoriet, Strategiska mål 2016–2019.)

5.1.1 Organisaatio ja rahoitus

Hantverkslaboratoriet kuuluu Göteborgin yliopiston Luonnontieteellisen tiedekunnan kulttuurin suojelun laitokseen. Sen toiminta käynnistyi vuonna 2009. Operatiivinen vastuu on jaettu kahdelle toiminnanjohtajalle. Toiminnanjohtajista, projektikoordinaattoreista, kuvauskoordinaattorista, paikkojen kehittäjästä ja tiedottajasta koostuva vakituinen henkilöstö työskentelee myös projekteissa. Vuodesta 2017 lähtien laitoksessa on työskennellyt lisäksi käsityötieteen professori varmistaen laatua ja johtaen työtä tieteellisestä näkökulmasta, mitä kautta työllistyy väkeä noin kuuden henkilötyövuoden verran vuosittain. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa neuvoa antavana tahona toimii myös ohjausryhmä, joka koostuu Hantverkslaboratorietin perustamiseen vaikuttaneiden organisaatioiden edustajista. Ohjausryhmässä on edustettuna Göteborgin yliopisto, Ruotsin valtion antikviteettivirasto, Ruotsin kirkko, Ruotsin valtion kiinteistövirasto, Kulturmiljöforum, Ruotsin kotiseutuliitto, käsiteollisuustoimikunta, Västra Götalandsregionen sekä Mariestadin kunta. Niillä organisaatioilla, jotka myös rahoittavat toimintaa, on lisäksi kahdenvälinen sopimus Hantverkslaboratorietin kanssa. (Västra Götalandsregionens kulturnämnd 2017, 3–4.)

Toiminnan budjetti vuonna 2017 oli 9 327 000 kruunua, josta n. 41% oli valtion rahoitusta, 12% Västra Götalandsregionenin kulttuurilautakunnan rahoitusta, 11% kuntarahoitusta, 8% Västra Götalandsregionenin aluekehitysrahoitusta ja 28% omarahoitusosuutta. Omarahoitusosuudesta 2% oli toiminnan tuloja ja loput 26% muita tuloja. (Västra Götalandsregionens kulturnämnd 2017, 3–4.)

5.1.2 Toiminnan kuvaus

Hantverkslaboratoriet on alusta, jolla yksityiset, julkiset ja akateemiset kulttuuriympäristöalan ammattilaiset voivat tavata ja vaihtaa kokemuksiaan. Tämä on tärkeää uuden osaamisen kehittymiselle sekä tutkimus- ja kehittämistarpeiden tunnistamiselle. Hantverkslaboratoriet kehittää yrittäjyyttä ja tukee ammattilaistoimijoiden verkostoitumista vahvistaakseen alaa ja luodakseen tilaisuuksia sekä kehittämiskeskustelulle että uudelle liiketoiminnalle. Laboratiivinen työskentelytapa mahdollistaa poikkitieteellisen tiedon rakentumisen: kunnostusprojektin yhteydessä tarjoutuu oivallisia mahdollisuuksia osaamisen ja kokemusten keräämiseen, ja samalla se on kustannustehokas tapa tutkia käsityöprosesseja. Hantverkslaboratorietin hankkeilla on tieteellinen perusta, ja sen tehtävä on hankkia tutkimusmäärärahoja sekä mahdollistaa käsityöläisten tieteellinen pätevytyminen. Kulttuurin hoito ja käsityötieteen kehittäminen tuottavat Hantverkslaboratorietille teoreettista perspektiiviä ja auttavat kehittämään tutkimusmenetelmiä. (Hantverkslaboratoriet, Strategiska mål 2016–2019.)

Hantverkslaboratoriet nähdään resurssina, jolla Ruotsi pyrkii täyttämään kansalliset ja kansainväliset kulttuuriperinnön hoidon tavoitteet. Koordinaattoreiden tehtävä on löytää ja valmistella hankeideoita, toteuttaa hankkeita käytännössä sekä levittää tuloksia hyödynnettäviksi kulttuuriympäristöjen hoidossa myös muualla. Toiminta on pitkälti projektiluonteista ja hankkeiden henkilöstö on kulloisenkin projektin edellyttämän asiantuntijuuden mukainen. Koordinaattorit toimivat myös yhteyshenkilöinä verkostoissa oleville ammattia harjoittaville käsityöläisille, yhteistyökumppaneille ja muille toimijoille. Hantverkslaboratoriet järjestää erilaisia konferensseja, seminaareja, kädentaitokursseja ja työpajoja. Se verkostoi rakennusperinnön hoitoon liittyvää koulutusta, tutkimusta ja kehittämistä tekeviä organisaatioita sekä alueellisesti että kansallisesti. Yhdessä Dacapo Mariestadin kanssa – joka on Göteborgin ja Karlstadin yliopistojen ja ammattikorkeakoulun yhteinen koulutuskeskus – Hantverkslaboratoriet hyödyntää Mariestadin yliopistopuistoon investoituja verstaiteja ja välineitä. Yliopistopuistoa kehitetään paikkana, joka pystyy tarjoamaan palveluita myös muille yliopistoille ja korkeakouluille. (Västra Götalandsregionens kultur nämnd 2017, 3.)

Omaan perustoimintaansa kuuluvina hankkeina Hantverkslaboratoriet toteuttaa mm. dokumentointiin, puutarhoihin, maisemanhoitoon, kivirakentamiseen, muuraamiseen ja rappaamiseen, savirakentamiseen, puurakentamiseen, maaleihin ja maalaamiseen, taontatöihin, kattoihin sekä osaamisen lisäämiseen yleensä liittyviä hankkeita. Lisäksi Hantverkslaboratorietin taloudellisen tuen ja tieteellisen ohjauksen avulla vuosittain 2-3 vierailevaa käsityöläistä saa mahdollisuuden syventää omaan alaansa liittyvää tietoutta ja osaamista. Kolmen kuukauden tutkimustyöaika sovitetaan käsityöläisen työtilanteen mukaan, ja tuloksena voi olla esimerkiksi kurssi, elokuva, työpaja, raportti, painettu ohjekirja tai jokin muu tulos, joka varmistaa aikaansaannoksen näkyvyyden ja sen, että siitä on hyötyä myös muille. (Hantverkslaboratoriet [viitattu 30.8.2018].)

Hantverkslaboratorietin ohjaamina voidaan toteuttaa myös:

- Osarahoitettuja hankkeita, joissa käytetään sekä Hantverkslaboratorietin budjettivaroja että ulkopuolista rahoitusta. Tällöin Hantverkslaboratoriet omistaa projektin ja sen tulokset.
- Kokonaan ulkopuolelta rahoitettuja hankkeita, joissa Hantverkslaboratoriet omistaa projektin ja sen tulokset.
- Kokonaan ulkopuolelta rahoitettuja toimeksiantoja, jolloin Hantverkslaboratoriet toteuttaa tehtävän sopimuksen mukaisella tavalla ja toimeksiantaja omistaa projektin tulokset. (Hantverkslaboratoriet [viitattu 30.8.2018].)

5.1.3 Verkostointi

Hantverkslaboratoriet on vaikuttanut useiden erilaisten kansallisten ja pohjoismaisten yhteistyöverkostojen syntymiseen. Ruotsalaisen kulttuuriympäristön verkosto esimerkiksi kokoaa sekä dokumentoi tietoa erilaisista kulttuuriympäristön hoitoon liittyvistä menetelmistä ja kehittää tarvittaessa uusia. Verkosto jakaa tietoutta muun muassa kiinteistönomistajille, yrityksille ja päättäjille järjestämällä seminaareja, esitelmää, työpajoja ja filmiesityksiä sekä tuottamalla kirjallisia materiaaleja. Tavoitteena on, että perinteiset kulttuuriympäristön hoidon menetelmät säilyvät ja niitä käytetään. Tämän myötä luonnon- ja kulttuuriarvot säilyvät maisemassa, ja niitä voi-

daan edelleen kehittää. Hantverkslaboratoriet ja Valtion antikviteettivirasto vastaavat verkoston ylläpitämisestä. Pohjolan hirsirakenneyhdistys puolestaan muodostettiin helmikuussa 2017. Se verkostoi käsityöläisiä, arkkitehtejä, rakennesuunnittelijoita ynnä muita toimien Mariestadista käsin. Aatteellinen yhdistys haluaa jäsentensä yhteistyönä lisätä kiinnostusta hirsirakenteisiin laajemmassa merkityksessä; historiallisten hirsirakenteiden restauroinnista aina nykypäivän uudisrakentamiseen saakka. Tavoitteena on verkostoitumisen kautta edistää yhteistyötä, jakaa kokemuksia ja toimia oppimisympäristönä ynnä vaikuttaa hirsirakenteiden lisääntyvään käyttöön. (Hantverkslaboratoriet [viitattu 30.8.2018].)

Lisäksi Hantverkslaboratoriet on vuodesta 2011 lähtien aktiivisesti tukenut rakennusperintöalan kehitystä kannustamalla alueellisten yritysverkostojen perustamiseen. Se katsoo, että alueellisista yritysverkostoista on etua kaikille osapuolille ja että verkoston kautta on helpompi toteuttaa esimerkiksi yhteismarkkinointia. Yhteistyössä toimialajärjestö FIBOR:in kanssa kartoitettiin vuonna 2016 kaikki yritykset, jotka toimivat kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten kunnossapidon hyväksi. Alaa ei oltu kartoitettu aikaisemmin. Kartoituksen myötä kyettiin muodostamaan kuva uudesta, kasvavasta toimialasta. (Hantverkslaboratoriet [viitattu 30.8.2018].) Suomessa ei ole Hantverkslaboratorietiin verrattavaa valtakunnallista toimijaa.

5.2 Byggnadsvårdsföretagen-osuuskunta

Vuonna 2016 rakennusperintöalan yritysten perustamat alueelliset yhdistykset muodostivat yhteisen osuuskunnan, jonka nimi on Byggnadsvårdsföretagen. Osuuskunnassa on tänään mukana yksitoista alueellista yrittäjien yhdistystä, jotka yhdessä tarjoavat varsin kattavaa palvelua kolmentoista lähinnä Etelä-Ruotsissa sijaitsevan läänin alueella Skånesta Taalainmaalle. Mukana on konservaattoreita, arkkitehteja, materiaalivalmistajia, rakennusosien kierrätyskeskuksia, rakennusliikkeitä ja runsaasti muita rakennusperintöalaaan perehtyneitä asiantuntijoita. (Byggnadsvårdsföretagen [viitattu 31.8.2018].) Sähköpostikeskustelussa 31.8.2018 osuuskunnan kansliaa hoitava ja Hantverkslaboratorietin rakennussuojelukoordinaattorina toimiva Henrik Larsson kertoi, että jokaisella alueellisella yrittäjien yhdistyksellä on

osuuskunnan hallituksessa edustus. Osuuskunnan tulot koostuvat vuosittaisesta kunkin jäsenyrityksen 800 kruunun jäsenmaksusta lisättynä arvonlisäverolla. Kun esimerkiksi Södermanlandin ja Tukholman alueelliseen yritysyhdistykseen kuuluu 31 yritystä, maksaa kyseinen yhdistys jäsenmaksua 31 x 800 kruunua lisättynä arvonlisäverolla. Muita tuloja ei osuuskunnalla toistaiseksi ole. Tuloilla katetaan mm. sata tuntia osuuskunnan asioiden hoitamiseen käytettyä toimistotyöaika vuodessa. Yhteismainontaa tehdään mm. Byggnadskultur-lehdessä, joka on Svenska Byggnadsvård -yhdistyksen jäsenlehti ja ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Osuuskunnan Internet-sivu toimii portaalina, jonka kautta asiakkaat löytävät tarvitsemansa palvelun alueellisesti. Larssonin mukaan yksi osuuskunnan tärkeiksi katsotuista tehtävistä on tiedottaa jäsenilleen ajankohtaisista kursseista ja seminaareista.

Byggnadsvårdsföretagen muistuttaa Pohjalaistaloverkostoa sikäli, että se on verkostoinut alan yrityksiä ja osajia ja nämä ovat löydettävissä sen nettiportaalista. POVER-hankkeen resursseilla myös Pohjalaistaloverkostossa tehtiin yhteismarkkinointia. Pohjalainen Rakennusperintö ry:n jäseniksi liittyneet yritykset saavat edelleen tietoa ajankohtaisista asioista. Mutta onko ruotsalainen osuuskuntamalli riittävä siihen, miten Pohjalaistaloverkostossa haluttaisiin toimia?

Tutkimukseeni liittyvässä työpajassa 12.8.2018 keskusteltiin yritystoiminnasta ratkaisuna Pohjalaistaloverkoston henkilö- ja toimintaresurssien tarpeeseen. Yhtiömuodoista keskusteltaessa Lehtimäki totesi, että osuuskunnassa on kaikilla yksi ääni, jolloin kaikki voivat vaikuttaa. Mantere tuli siihen tulokseen, että osakeyhtiö on järkevämpi vastuukysymysten vuoksi ja että osakeyhtiön hallitus yhdessä puheenjohtajan ja toimitusjohtajan kanssa ovat päätöksenteossa riittävän ketteriä. Lehtimäki lisäsi, että mahdollisen yhteisen yhtiön johdossa olevan yrittäjän olisi vaikea toimia samanaikaisesti kahdessa roolissa ja että sen vuoksi johtoon tulisi saada henkilö, jolla ei ole verkostossa omaa yritystä. Orhanen pohti liiketoimintakysymystä todeten, että yhtiö ei voisi toimia rakennusurakoitsijana, vaan sen tulisi tehdä erityisesti koordinointia ja markkinointia. Tällöin oleellinen kysymys on, mikä olisi silloin yrityksen tulonlähde, jonka turvin se voisi tätä tehdä? Mantere mainitsi esimerkkinä urheiluseurat, jotka tekevät kuntien kanssa sopimussyhteistyötä. Sopimuksellisuuden kautta voisi ajatella, että kunta käyttäisi tiettyä summaa vastaan yhtiön palve-

luita sovitun tuntimäärän kuukaudessa. Yhtiön osakkaiksi voisi tulla ry:n ja verkostoyritysten lisäksi mahdollisia muita tahoja. Yhtiö voisi toimia myös henkilöstövuokrausperiaatteella, jos sen listoilla olisi esimerkiksi kirvesmiehiä, joilla ei ole omaa yritystä. Mäkelä katsoi, että yhteinen yhtiö olisi kokeilemisen arvoinen ja sellainen olisi mahdollista perustaa alkurahoituksella ja pienellä riskinotto kyvyllä. (Liite s. 3–4.)

5.3 Svenska Byggnadsvårdsföreningen

Svenska Byggnadsvårdsföreningen on vuonna 1975 perustettu, valtakunnallisesti toimiva aatteellinen yhdistys (Byggnadsvårdsföreningen [viitattu 4.9.2018]). Sen tehtävänä on muun muassa lisätä tietoisuutta eri aikakausien rakennusten ja rakennettujen ympäristöjen hoitamisen ja säilyttämisen arvoista, edistää rakennussuojelua ja -kulttuuria koskevaa yhteiskunnallista ja ympäristöpoliittista keskustelua, edistää vanhemman rakennuskannan tutkimusta ja siihen liittyvää koulutusta sekä olla mukana alan kansainvälisessä toiminnassa (Svenska Byggnadsvårdsföreningens verksamhetsberättelse 2017, 13). Yhdistys on verkostoitunut lukuisten muiden alan ruotsalaisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Sähköpostikeskustelussa 3.9.2018 yhdistyksen toiminnanjohtaja Stephan Fickler kertoi, että yhdistyksellä on tavallisesti kolme palkattua työntekijää, jotka huolehtivat jäsenasioista, ilmoitusmyynnistä ja verkkokaupan myynnistä, teemapäivien, tapahtumien ja matkojen järjestämisestä ynnä muusta toiminnasta ja vaikuttamisesta. Yhdistys toimii valtakunnallisena kattojärjestönä ja sillä on tällä hetkellä 6400 jäsentä sekä 60 asiamiestä, jotka toimivat kaikissa Ruotsin lääneissä. Nämä toimivat aatteellisesti esittelijöinä, neuvojina ja alueellisina vaikuttajina. Yhdistyksen hallitukseen kuuluu 13 jäsentä, jotka työskentelevät etupäässä kirjoittamalla artikkeleita sekä vastaamalla lausuntopyyntöihin.

Vuoden 2017 toimintakertomuksen (9–11) mukaan yhdistys on eri medioissa julkaistuilla artikkeleilla ja haastatteluilla ottanut kantaa useisiin rakennusperintöä uhkaaviin toimenpiteisiin ja antanut vuoden aikana useita lausuntoja ja ehdotuksia koskien mm. yleis- ja asemakaavoja. Yhdistyksellä on Internetissä "keltainen lista", jo-

hon on luetteloitu uhanalaisia arvokkaita rakennuksia ja ympäristöjä Ruotsissa. Listan tehtävä on näyttää mitä tapahtuu ja millaisia uhkia kulttuuriympäristöön kohdistuu. Sen avulla pyritään käynnistämään keskustelua ja vaikuttamaan kohteiden säilyttämiseen. Yhdistys myös julkaisee neljänä numerona vuodessa ilmestyvää Byggnadskultur-nimistä jäsenlehteä, joka on rakennussuojelun toimialajulkaisu Ruotsissa. Lehden toimituskunta muodostui vuonna 2017 kahdesta toimittajasta, graafisesta muotoilijasta, kahdesta hallituksen edustajasta sekä toiminnanjohtajasta. Lisäjäseniksi kutsutaan asiantuntijoita kulloisenkin lehden teeman mukaan. Lisäksi lehdellä oli ilmoitushankkija sekä ilmoitustoimittaja. (Svenska Byggnadsvårdsföreningens verksamhetsberättelse 2017, 4.)

Yhdistys vuokraa 350 neliön toimitiloja Tukholmassa. Kolme neljännestä tiloista se vuokraa edelleen kymmenkunnalle muulle organisaatiolle ja yritykselle markkinoiden mukaisella hinnankorotuksella. (Svenska Byggnadsvårdsföreningens verksamhetsberättelse 2017, 11.)

Sähköpostikeskustelussa yhdistyksen toiminnanjohtaja Fickler kertoi, että yhdistyksen jäsenmaksuista muodostuva tulo ylittää kaksi miljoonaa kruunua. Muut tulot kertyvät mm. osallistumismaksuista, kirjamyynnistä, jäsenlehden irtonumeromyynnistä, ilmoitustuloista lehteen ja Internet-sivuille, vuokratuloista ja määrärahoista. Valtion antikviteettivirasto osoittaa toimintaan vuosittain 870 000 kruunua. Vuoden 2017 toimintakertomuksen mukaan muiden tulojen tuotto oli vuonna 2017 n. 1 573 000 kruunua kaiken toiminnan kokonaistulojen noustessa yhteensä 4 830 000 kruunuun. Vuoden 2017 tulos oli kulujen vähentämisen jälkeen 91 371 kruunua.

Suomessa rakennusperintöalan valtakunnallisena, erilaisille jäsenille avoimena kansalaisjärjestönä toimii vuonna 1997 perustettu Rakennusperinteen Ystävät ry. RPY:n tarkoitus on edistää rakennusperinteen ja perinteisten rakennustaitojen säilymistä sekä tämän tiedon soveltamista uudisrakentamisessa kannustamalla julkiseen keskusteluun, tuottamalla julkaisuja, kouluttamalla, neuvomalla sekä järjestämällä erilaisia retkiä ja tilaisuuksia. Jäsenetuihin kuuluu neljästi vuodessa ilmestyvä Tuuma-lehti. (Rakennusperinteen Ystävät Ry [viitattu 4.9.2018].) Sähköpostikeskustelussa 7.9.2018 yhdistyksen toiminnanjohtaja Katariina Entonen kertoi, että ry:n vuosibudjetti on noin 100 000 – 120 000 euroa. Tulot koostuvat 80 000 euron jäsen-

maksuista, 10 000 euron avustuksesta ja loppuosalta toiminnan tuloista eli kursseista, retkistä ja myyntituloista. Palkattuna henkilöstönä on päätoiminen toiminnanjohtaja ja puolipäiväinen sihteeri. Vuonna 2014 yhdistys osti Turusta vuonna 1775 rakennetun Iso-Puolalan talon pihapiireineen (Tuuma 1/2004, 3).

Olen ollut Rakennusperinteen Ystävät ry:n jäsen sen perustamisesta lähtien. Jäsenetuna tuleva Tuuma-lehti on jäsenmaksulle vastinetta antava etu – mutta yhdistyksen muu toiminta on toistaiseksi keskittynyt selkeästi Turun seudulle, minkä vuoksi siihen on vaikea osallistua aktiivisesti muualta Suomesta. Vuonna 2013 selvitimme mahdollisuutta käynnistää rakennusperintöalan järjestötoiminta Pohjanmaalle RPY:n alueellisena toimintaryhmänä oman yhdistyksen perustamisen sijasta. Selvitys osoitti, että toiminta RPY:n alueellisena toimintaryhmänä olisi ollut käytännössä varsin hankalaa. Esimerkiksi jäsenmaksuista tulevasta tuotosta ei olisi jäänyt varoja omaa toimintaamme varten. Se oli yksi syistä, joiden vuoksi päädyimme Pohjalainen Rakennusperintö ry:n perustamiseen ja toiminnan itsenäiseen kehittämiseen oman alueemme lähtökohdista käsin. RPY:llä ei ole toistaiseksi lainkaan alueellisia toimintaryhmiä.

5.4 Hälsinglandin talonpoikaistalot

Käsittelin UNESCO:n maailmanperintöstatuksen saaneita Hälsinglandin talonpoikaistaloja jonkin verran jo edellisessä opinnäytetyössäni vuonna 2015. Tällä kertaa otan niihin uuden näkökulman käyttäen aineistona keskustelumuistiinpanoja tapaamisestani Hälsinglandin edustajien kanssa 2012 sekä Hälsinglandiin KOTO II -hankkeen aikana järjestämäni opintomatkan osallistujien antamaa palautetta ja siitä kokoamaani matkaraporttia vuodelta 2012. Mukana matkalla oli kymmenen rakennusperintöalan toimijaa Etelä-Pohjanmaalta ja Pohjanmaalta. Vertailussa käytän aineistona myös Culture EDEN in Finland 2017 -kilpailua varten yhdessä Etelä-Pohjanmaan Matkailu Oy:n kanssa laatimaani suunnitelmaa kansainvälisille markkinoille suunnatusta pohjalaistalotuotteesta sekä Culture Finlandin katto-ohjelmasta suunnitelmalle annettua palautetta.

Keväällä 2012 tapasin viisi Hälsinglandin leader-toimintaryhmän ja lääninhallituksen edustajaa Vaasassa. Heidän ensimmäinen hakemuksensa UNESCO:n maailmanperintöstatuksen saamiseksi ei ollut tuottanut tulosta ja nyt he olivat jättäneet sisään toisen. He kertoivat tutustuneensa pohjalaistaloihin rannikkoalueella, mutta eivät olleet tietoisia siitä, että myös suomenkieliseltä Etelä-Pohjanmaalta löytyy samaa talonpoikaista rakennusperintöä. Näytin heille valokuvia suomenkielisen alueen talonpoikaistaloista, jotka ovat rannikon taloja kookkaampia. Kommentit hälsingeläis- ja eteläpohjalaistalojen yhteneväisyydestä olivat hämmästyneitä. Pidettiin ihmeenä, ettei niiden rakennusperinteen yhtäläisyyksiä ole tutkittu. Keskustelu eteni siihen, että ruotsalaiset vieraat alkoivat pohtia keskenään, voisivatko he ottaa hakemuksensa uuden ulottuvuuden ja tehdä kolmannen hakemuksen yhdessä meidän kanssamme siinä tapauksessa, ettei toinenkaan hakemus tuottaisi tulosta. (Hautamäki 2012a.) Maailmanperintöarvo kuitenkin tuli heinäkuussa 2012. Vaikka pohjalaistalot jäivätkin tässä vaiheessa huomiotta, tilanteen ei tarvitse olla lopullinen. Myös pohjalaistaloja on mahdollista tuotteistaa pitkäjänteisellä työllä vahvaksi matkailutuotteeksi ja kenties jonain päivänä hakea niille joko omaa statusta tai asemaa saman ruotsalaisen statuksen yhteydessä.

Hälsinglandissa on jäljellä tuhatkunta vanhaa talonpoikaista taloa, joista seitsemälle edustavimmalle ja yleisön tavoitettavissa olevalle maailmanperintökohteen status myönnettiin. Statuksen myöntämisen vahvana perusteena oli se, että pihapiiriin on rakennettu päärakennuksen lisäksi toinen talo pelkkään juhlaikäyttöön sekä erityisesti näiden juhlatalojen runsaat sisäinteriöörien koristemaalaukset. Kaikilta sivuiltaan suljettua umpipihaa rakennuksineen on Hälsinglandissa jäljellä enää neljätoista. KOTO II -hankkeessa järjestämäni opintomatkan aikana vuonna 2012 löysimme runsaasti yhtäläisyyksiä hälsingeläis- ja pohjalaistalojen välillä. Edustavimmissa pohjalaistaloissa rakennettiin "ylimääräistä tilaa" toiseen kerrokseen joka usein jäi ilman varsinaista käyttöä. Hälsingeläistalojen sisämaalauksia vastaavana pohjalaisena erikoisuutena on pohjalaistalojen kalustuksen taidokas talonpoikainen veisto- ja maalauskoristelu. Sen sijaan kokonaisarviota Pohjalainen Rakennusperintö ry:n toimialueella jäljellä olevien pohjalaistalojen määrästä ei ole tehty. Ei tiedetä myöskään, kuinka monessa niistä on säilynyt suljettu umpipiha. (Hautamäki 2012b.)

Pohjalaistalot vetävät vertoja aikansa aateliskartanoille kuuluen suomalaisen rakennusperinnön helmiin. Talojen miljööt esiintyvät tunnettujen kuvataiteilijoiden teoksissa, suomalaisessa kirjallisuudessa ja elokuvissa. Pohjalaistalot ovat olleet historiallisesti merkittävien tapahtumien ympäristönä ja liittyvät suoraan pohjalaiseen kulttuurihistoriaan. Lisäksi perinteisen hirsitalon rakennustekniikka kiinnostaa nyt aivan uusia kohderyhmiä. Kansainvälinen kiinnostavuus liittyy aateliskartanoiden vähäisyyteen ja talonpoikaiseen vaurauteen, talonpoikaisen rakennusperinnön koon ja ominaispiirteisiin sekä alueen historian tapahtumiin muun muassa osana Ruotsin suurvallan ja Venäjän kansainvälistä sotahistoriaa. Kulttuurinen Etelä-Pohjanmaa on Suomessa yhtä erilainen kuin Skotlanti Britanniassa ja sen eksotiikkaa tulee osata hyödyntää. (Hautamäki & Kortesuoma 2017.) Culture EDEN in Finland -kilpailua varten kiirehdittiin luomaan pohjalaistaloteemainen matkailutuote, jota tulisi nyt kehittää valmiimmaksi. Myös Culture Finland -katto-ohjelman tuotteelle antamassa palautteessa todettiin, ettei tuote ole vielä valmis. Siinä sanottiin myös, että tuotteella on kansainvälistä potentiaalia ja kokonaisuutta hiomalla siitä voi kehittyä merkittävä kulttuurimatkailutuote. Markkola (2018) suositteli pohjalaistaloihin liittyvän matkailuverkoston vahvistamista ja aktivointia tuotteen kehittämistä varten.

Tapahtuuko kehittäminen jälleen yhtenä tai kahtena määräaikaisena hankkeena? Mitä tapahtuu sitten, kun hankerahoitus jälleen päättyy? Etelä-Pohjanmaan Matkailu Oy on myyntiorganisaatio. Mikä taho on se, joka jatkossa koordinoi pohjalaistalojen matkailuverkoston toimintaa sekä tuotteen kokonaissisältöä ja laatua? Voisiko tämä taho olla sama, jota tarvitaan myös Pohjalaistaloverkoston toiminnan koordinoimiseen? Matkailuun liittyvä liiketoiminta on yksi idea siihen, mistä mahdollinen Pohjalaistaloverkoston ydinyritys voisi saada toiminnan tuloja.

6 TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOS JA SEN VAIKUTUS RAKENNUSPERINTÖALAN TULEVAISUUTEEN

Tässä luvussa käsittelen toimintaympäristön muutoksia ja niiden vaikutusta rakennusperintöalan uusiin mahdollisuuksiin ja sitä kautta myös uusiin resursseihin tulevaisuudessa. Megatrendejä käsittelevässä osassa 6.1. käytän aineistona aikaisempaa tutkimusta ja verkkolähteitä. Heikkoja signaaleja käsittelevän osan 6.2. aineistona käytän aikaisemman tutkimuksen ja verkkolähteiden lisäksi pohjalaistalon hintaan liittyen Rakennus Luoma Oy:n yrittäjän Taneli Luoman 11.8.2018 kanssa käymäni keskustelun aineistoa sekä POVER-hankkeen aikana vuonna 2016 tehdyn asiakaskyselyn tuloksia. Molemmissa osissa käytän myös 12.8.2018 järjestämäni työpajan keskustelumateriaaleja.

Toimintaympäristö muuttuu niin nopeasti, ettei organisaation menestykseen riitä enää pelkkä muutoksiin sopeutuminen. On kyettävä ennakoimaan ja varauduttava tuleviin muutoksiin reagoimalla oikeaan aikaan. (Opetushallitus, tietopalvelut [viitattu 15.6.2018].) Ennakoimalla on mahdollista parantaa organisaation uudistumiskykyä ajoissa, tarttua uusiin ideoihin ennen toisia ja saavuttaa kilpailuetua. Ennakoimalla tuotetaan käytäntöön sovellettavaa strategista tietoa tulevasta toimintaympäristöstä, jossa uudet ideat kilpailevat. Jatkuva ennakointi prosessoi organisaation jatkuvaa uudistumista, jolloin kehitetään alati uusia ideoita uusiksi tuotteiksi. Samalla niille mahdollisesti luodaan kokonaan uusia markkinoita. (Kettunen & Meristö 2010, 16–17.)

Ympäristön muuttuminen ja kilpailun kiristyminen sekä vaatimus toiminnan tehokkuuden lisäämisestä edistävät luovuutta organisaatiossa. Luovuuden esteitä sen sijaan ovat muun muassa resurssien puute, byrokratia ja epäonnistumisen pelko. (Juuti 2017.)

6.1 Megatrendejä

Megatrendit ovat pitkäkestoisia, hitaasti muuttuvia ja usein toisiinsa kytkeytyviä ja globaaleja ilmiöitä, jotka eivät muutu hetkessä. Niillä on selkeä kehityssuunta ja niiden katsotaan määrittävän tulevaisuuden suuntaa pitkään (Rubin 2004). Trendien lisäksi on tärkeää tiedostaa vastatrendien olemassaolo ja seurata, mitä tapahtuu trendien ja vastatrendien yhtymäkohdissa, sillä niistä voi löytyä potentiaalia uudelle liiketoiminnalle.

6.1.1 Globalisaatio, kaupungistuminen ja vastatrendi lokalisaatio

Kulttuuriympäristöstrategiassa (2014, 12) katsotaan, että globalisaatio toisaalta rikastaa kulttuureja, mutta toisaalta myös yhdenmukaistaa ja köyhdyttää niitä. Globalisaation vastatrendi on lokalisaatio, johon liittyy paikallisuuden ja omien perinteiden arvostuksen kasvaminen. Linturi ja Kauppi (2017) ovat raportoineet opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen organisoimasta osaamisen ennakointifoorumista. Foorumin panelistit tunnistivat tulevaisuusväittämän, jonka mukaan vastatrendi vahvistuu ja lokaalisuus lisääntyy.

Yksi globalisaation vaikutuksista on, että maailma muuttuu urbaaniksi ja kaupunkikulttuurin kyllästäväksi. Yli puolet maailman väestöstä asuu jo kaupungeissa. (Kansallinen ennakointiverkosto 2012.) Kaupungistumiseen liittyy keskittyminen. Suomessa perusargumentteina keskittämislle ovat energiapolitiikka ja liikenteen kasvun hillitseminen, joilla halutaan pienentää hiilijalanjälkeä ja ilmastonmuutosta. Niinpä rakennuslupien myöntäminen maaseutualueille on tiukentunut ja perusrakentamisoikeus heikentynyt. Sitran Maamerkit-ohjelmassa toteutetun barometrin (Hellström 2010) mukaan 58% kuntapäätäjistä kuitenkin arvioi elämisen maaseudulla kuluttavan vähemmän energiaa ja luonnonvaroja kuin elämän kaupungissa. Päinvastaista uskoi vain 19% kuntapäätäjistä. Tilastokeskuksen selvityksessä (Mäenpää & Nurmela 2014) päästöt ovat osoittautuneet maaseudulla alemmiksi kuin kaupungeissa. Aalto-yliopistossa tehty tutkimus (Ottelin, Heinonen & Junnila 2015) vahvistaa Tilastokeskuksen saaman tuloksen ja kyseenalaistaa ilmastopolitiikalla perustellun ja vakiintuneen keskittämisen.

Työ- ja elinkeinoministeriön maaseutupoliittista kokonaisuohjelmaa 2014–2020 valmistelleen strategiatyöryhmän mukaan ekotalouteen perustuvaa ja paikallisuuden kautta tapahtuvaa kehittämistä täytyy edistää. Siihen liittyy ajatus maaseudun uusista asukkaista, jotka voivat entistä useammin olla elämäntapamuutosta etsiviä ihmisiä. Esimerkkinä kylistä, jotka nousevat elämäntapamuutoksesta tai uudelta asumisesta kiinnostuneiden kohteeksi, strategiatyöryhmä mainitsee Kitinojan perinne kylän. Yhteys paikkaan, yhteisöön ja historiaan eheyttää identiteettiä ja antaa olemassaololle merkitystä ja mielekkyyttä. Maaseutu edustaa hyvinvointia tuottavia hiljaisuuden ja esteettisyyden resursseja, jotka ovat tulevaisuudessa kilpailutekijöitä vastapainona alati kiihtyvälle elämänrytmille. Maaseudun perinne- ja kulttuurimaiseman suojelutarve on kasvussa ja kunnissa on tunnistettava paikallinen vastuu maankäytön pitkäjänteisessä kehittämisessä. (Paikkaperustaisuus kestävien hyvinvointiratkaisujen lähtökohtana 2013, 12, 16, 20.) Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa 2014–2020 (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014, 56) todetaan, että suurin osa Suomen arvokkaista kulttuuriympäristöistä sijaitsee maaseudulla ja sen arvon säilyminen edellyttää suojelua, hoitoa ja kunnostusta sekä rahoitusta tämän toteuttamiseen. Arvokohteiden lisäksi huomiota täytyy kiinnittää entistä enemmän myös arkiseen kulttuuriympäristöön ja sen hoitoon. Toimintataivaksi ehdotetaan *sopimuksellisuutta*, jonka toimijoita ovat tilaajat, tuottajat, välittäjäorganisaatiot ja rahoittajat.

Pohjalaistaloverkoston toimijoiden intressinä on erityisesti pohjalaistalokulttuurin voimistaminen. Se liittyy vahvasti maaseutu-asumiseen. Sitran trendianalyysissä "Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa" tarkastellaan maaseudun vetoimatekijöitä edelläkävijäyhteisöjen näkökulmasta. Asiantuntijakyselyyn saaduissa vastauksissa tuotiin esiin seuraavaa: maaseudun huonoja puolia ovat hoitamaton ympäristö ja epäesteettinen uudisrakentaminen, jossa ei huomioida ympäristöarvoja. Maaseudulle toivotaan tyylikkäitä ja kunnostettuja rakennuksia sekä maisemallisten arvojen suojelemista. Lisäksi tuotiin esiin, että Suomella on potentiaali toimia hajautettujen asutusrakenteiden ekotehokkuuskehityksen edelläkävijänä maailmassa ja mahdollisuus löytää vaihtoehtoja jatkuvalla väestön pakkautumiselle ja slummiutumiseksi suurkaupungeissa. Tulevaisuudessa maaseutu voi analyysin mukaan merkitä ekologista elämäntapaa inhimillisessä mittakaavassa, osana omaperäistä pohjoista kulttuuria. (Hienonen 2011, 4, 26, 31, 34.)

Poliittisessa toimintaympäristössä lokaalisuuden lisääntymiseen suhtaudutaan ristiriitaisesti. Erityisesti valtakunnalliseen MAL-verkoston (maankäytön, asumisen ja liikenteen kehittämisverkosto) kuuluvien kaupunkien alueella keskittävä kaupunkipolitiikka on ensisijainen kehittämisen näkökulma. Maaseutupoliittinen kehittämisnäkökulma jäsentyy erillisissä maaseutustrategioissa. Lokalisaatio on megatrendin vastatrendi, minkä vuoksi sitä ei pidä sivuuttaa merkityksettömänä. Se lisää paikallisuuden ja omien perinteiden arvostusta paitsi maaseudulla, myös kaupungeissa. Mikäli maankäyttösuunnitelmia ja kaavoja laadittaessa ennakoidaan tulevaisuutta, otetaan lokalisaation lisääntyminen vakavasti ja kiinnitetään entistä enemmän huomiota ympäristön kulttuuriseen kestävyteen sekä kaupungeissa että maaseudulla. Rakennusperintöalan osaamisen kysyntään lokalisaatio vaikuttaa myönteisesti.

6.1.2 Ympäristön saastuminen, ilmastonmuutos ja kulutuksen radikaali muuttuminen

Globalisaatio lisää kulutusta ja kulutuksen jatkuva kasvu vaikuttaa ympäristön saastumiseen, maapallon kasvi- ja eläinlajien monimuotoisuuden vähenemiseen sekä ilmastonmuutokseen. Julkisesta ja yritysten rahoituksesta riippumatonta ympäristön tutkimusta tekevä Worldwatch-instituutti kyseenalaistaa jatkuvan kasvun tavoitteen Maailman tila 2010 -raportissaan ja osoittaa, että kulutukseen perustuva yhteiskunta käy mahdottomaksi ja muutos kohti parempaa edellyttää nykyaikaisten elämänarvojen uudelleen arvioimista (The Worldwatch Institute 2010, 3–20).

Tutkimukseeni liittyvässä työpajassa 12.8.2018 Orhanen (liite s. 5) mainitsi, että 1960-luvulla siirryttiin ulkokäymälöistä ja kaivovedestä sisävessoihin ja lämpimään vesijohtoveteen, jolloin asumisen taso nousi. Keskustelussa mietittiin, mikä on sen kehityksen perustelu, johon vedoten vanhaa puretaan tänään ja mitä sellaista uuden rakentamisella tänään saadaan, joka todella parantaa nykyisiä oloja?

Kuluttajakäyttäytyminen on jo muuttumassa, vaikka suurimmat muutokset ovat vielä edessä päin. Yksi kuluttajakäyttäytymisen muutoksista liittyy sosiaaliseen kuluttamiseen: Internet on globaali, ja sen myötä kuluttajista on tullut sosiaalisia toimijoita, jotka vaikuttavat toisten mielipiteisiin. Internetin runsaan informaation myötä asioita opitaan liittämään laajempaan merkitysyhteyteen. Valmiina tarjottua tietoa osataan

kyseenalaistaa, ja kuluttaja oppii pohtimaan esimerkiksi sitä, mitä hän todella tarvitsee ja miksi. Toinen kuluttajakäyttäytymisen muutos on kohtuullistaminen, jossa halutaan kulutusta vähentämällä ja tulotasoa laskemalla parantaa elämänlaatua ja lisätä vapaa-aikaa. Motiivina voivat olla esimerkiksi ekologiset lähtökohdat, kulutuskriittisyys tai yhteisöllisyys. Kohtuullistaminen voi tarkoittaa esimerkiksi entistä tiukempia vaatimuksia tuotteen laadun ja käyttöiän, tuotantoketjun läpinäkyvyyden sekä käyttöominaisuuksien suhteen. Kolmas kuluttajakäyttäytymisen muutos on Lohas-markkinoiden kasvu (Lifestyles of Health and Sustainability). Lohas-kuluttajia kiinnostavat esimerkiksi energiatehokkaat ratkaisut, uusiokäyttö ja lähellä tuotetut tuotteet. Tulevaisuuden kuluttajat ovat entistä tietoisempia valintojensa vaikutuksista ja tekevät hankintapäätöksiään entistä pidemmällä tähtäimellä ja tiukemmilla arvovaatimuksilla. (Hienonen 2011, 20–23.)

Ahvenainen ja Hietanen (2010, 9–10) ovat tarkastelleet metsäalan muutosprosesseja. Heidän mukaansa metsäala kehittyy tulevaisuudessa siten, että siitä tulee kasviperäinen bioraaka-aineklusteri, joka tuottaa toiminnallisia materiaaleja kaikille muille toimialoille – myös rakentamisen sektorille. Tulevaisuudessa puu ja muut luonnonmateriaalit korvaavat uusiutumattomia luonnonvaroja tuotannossa ja kulutuksessa. Ahvenaisen ja Hietasen mukaan meneillään on murroskausi, jonka merkitystä ei voi korostaa liikaa: kyse ei ole ainoastaan uusien tuotteiden innovoimisesta ja prosessien säätämisestä, vaan koko teknologian keksimisestä uudelleen. Kehityksessä on biokausi kivi-, pronssi- ja rautakauden tapaan. Biokauden arvot ja toimintaperiaatteet vaativat uutta toimintakulttuuria. Yritysten ja kehittäjien täytyy omaksua nämä arvot ja uusi toimintakulttuuri sekä uskaltaa keskittyä metsäalan uusiin vahvuuksiin.

Mattila (Hautamäki 2017a) havainnollistaa nykyisen monikerroselementtirakentamisen aiheuttamat ongelmat aineen kiertokululle, kansantaloudelle ja kansanterveydelle. Nämä ongelmat johtuvat rakentamisessa käytetyistä raaka-aineista; uusiutumattomista luonnonvaroista valmistetuista ja ekosysteemiin päätyvistä muoveista sekä rakennusmateriaalien sisältämistä kemikaaleista ja myrkyistä. Ongelmana on kierrätyksen näennäisyys, koska kierrätysjärjestelmä toimii vain väliaikaisesti ja siirtää lopullisen ongelman tulevaisuuteen. Ongelmana on myös elinkaariajattelu, jonka mukaan rakennuksen ei enää tarvitse kestää isältä pojalle, vaan se lähestyy

elinkaarensa loppua jo muutaman kymmenen vuoden kuluttua rakentamisesta. Purkamisesta aiheutuu ympäristöhaittoja, ja uuden rakentamisesta jälleen uusi rakennusaikainen energiankulutuspiikki. Jos katsotaan rakennuksen kestävyyttä esimerkiksi 150 vuoden aikajanelalla, standardin mukaisella viidenkymmenen vuoden eliniän odotteella aikajakson lopulla rakennetaan uudelleen jo neljättä kertaa. Ongelmana on siis myös laskennallisille kaavoille perustuva hetkellinen energiatehokkuus, jossa ei huomioida rakennuksen elinkaaren pituutta, pitkän aikavälin todellista energiankulutusta tai siitä koituvia kasvihuonepäästöjä: laajempaa ekotehokkuutta. Standardin mukaisella viidenkymmenen vuoden eliniän odotteella rakentamista ei voi perustella päästöjen vähentämisellä. Aidosti kestäväksi vaihtoehdoksi Mattila (Hautamäki 2017a) perustelee pitkäikäiset, luonnonmukaiset, yksiaineisella massiivisella rungolla ja painovoimaisella ilmanvaihdolla varustetut rakennukset, jotka ovat elämänkaarensa päättyessä ensin kierrätettävissä ja sitten palaavat osaksi luonnon uusiutuvaa kiertokulkua. Hän kehottaa unohtamaan tunnepitoiset mielikuvat vanhanaikaisesta ja nykyaikaisesta, kehittymättömästä ja kehittyneestä – ja tarkastelemaan rakennuksen tarkoituksenmukaisuutta. Mattilan (2014, 21) mukaan tulevaisuuden rakentamisessa tulee ottaa oppia vanhasta, elinkaariajattelua edeltäneestä rakentamisesta: palata teknisesti yksinkertaiseen, määräämättömästi ylläpidettävään sekä luonnonmukaisia ja uusiutuvia materiaaleja hyödyntävään rakentamisen tapaan.

Tulevaisuuden kestävä ja ekotehokas rakentaminen edellyttää juuri sitä tietoa ja taitoa, mitä rakennusperinnön toimiala edustaa. Perinteiset bioraaka-aineisiin perustuvat rakennusmateriaalit ovat tulevaisuuden rakennusmateriaaleja ja tulevaisuuden rakennusteknisten innovaatioiden kivijalka. Uudet yritykset hakevat niistä jo nyt ennakkoluulottomasti uusia menestyksen tekijöitä. Metsäalalla tulisi kannustaa taloudellisesti laatupuun kasvatukseen ja huolehtia siitä, että myös massiivihirsirakentamiseen ja erityisiin puusepäntöihin on tarjolla riittävästi kotimaista puuta. Kuluttajakäyttäytymisen muutos kohti entistä pidemmällä tähtäimellä ja tiukemmilla arvovaatimuksilla tapahtuvaa kuluttamista on rakennusperintöalan näkökulmasta myönteistä kehitystä.

6.1.3 Eettisyyden nousu ja uusi yhteisöllisyys

Kun ympäristöajattelu lisääntyy, jatkuvaan taloudellisen kasvuun ei enää uskota. Yhteiskunnan onnistuneisuutta aletaan mitata ihmisen henkisen hyvinvoinnin ja elpyvän luonnon mittareilla. Arvomaailma muuttuu, ja kuluttamisesta tulee uusi itseilmaisun muoto, jolla halutaan määrittää omaa identiteettiä ja muodostaa uudenlaisia yhteisöjä. (Hienonen 2011, 14.)

Sitran mukaan persoonattomuus on lisääntynyt kaupungistumisen myötä ja yhteisöllisyyden tunne on monilta kadonnut. Nykyajan uusia yhteisöjä syntyy esimerkiksi yhteisen ajattelutavan tai toiminnan parissa. (Sitra; yhteisöllisyys ruokkii uusia toimintatapoja [viitattu 9.7.2018].) Tämä voi tapahtua paitsi fyysisesti, myös Internetin virtuaaliyhteisöjen kautta. Närväsen (2014) mukaan yhteisöllisyyden tunnetta luo kulutuskokemuksen jakaminen muiden kanssa ja tämä on erittäin keskeistä onnistuneessa kulutuskokemuksessa. Yhteisöissä viihtyvät ihmiset ovat Närväsen mukaan asiakkaina aktiivisia, tiedostavia, kriittisiä ja verkottuneita. Heidän valtansa suhteessa yrityksiin on kasvanut. Sen vuoksi uusi yhteisöllisyys on oleellista ymmärtää myös liiketoiminnan kannalta. Keskeistä on mahdollisuus ottaa asiakkaat osaksi yrityksen brändin kehittämistä. (Närvänen 2014, 73–75.)

Esimerkkejä Internetin virtuaaliyhteisöistä ovat Facebookissa toimivat monet ryhmät, joissa kritisoidaan modernistista rakentamista ja vaaditaan vaihtoehtoja. Esimerkiksi ruotsalainen Arkitekturupproret-ryhmä luonnehtii ruotsalaista uudisrakentamista neliskanttiseksi, yhdenmukaiseksi, rumaksi, kummalliseksi ja tylsäksi. Se esittelee perinteisiin pohjautuvia rakennushankkeita esimerkkeinä onnistuneesta uudisrakentamisesta. Huhtikuussa 2018 ryhmässä oli 34 000 jäsentä, ryhmä oli rekisteröity yhdistykseksi ja kasvaa voimakkaasti edelleen. (Arkitekturupproret – Låt oss bygga vackert igen [viitattu 30.8.2018].) Vastaavat Facebook-ryhmät on perustettu myös Norjaan, Tanskaan ja Suomeen. Suomalaisen ryhmän nimi on "Arkkitehtuurikapina – ei enää rumia laatikoita". Myös tässä ryhmässä halutaan kuvauksen mukaan edistää klassista kauneutta, kestävän perinnerakentamisen viisautta ja ihmiskeskeisen käyttökelpoisuuden arvostuksen paluuta rakennetun ympäristön innovaatiotoimintaan ja muistutetaan, että vaihtoehtoja on olemassa (Arkkitehtuurikapina – ei enää rumia laatikoita [viitattu 30.8.2018]).

Asukaslähtöistä yhteiskehittelyä pidetään yleensä kalliina ja vaivalloisena, eikä sen koeta tuovan rakennushankkeisiin lisäarvoa. Myös suunnittelun laatua ja kustannustehokkuutta epäillään. World Design Capital Helsinki 2012 -ohjelmaan sisältyneessä OURCity-hankkeessa luotiin asukkaiden toiveita kuunnellen vaihtoehtoinen uusi osayleiskaava samaan aikaan, kun kaupunkisuunnitteluvirasto valmisteli osayleiskaavaa omalla tahollaan. Hankkeessa osoitettiin, että asukaslähtöinen yhteiskehittely voi olla kokonaistaloudellisesti jopa edullisempi tapa toimia. Lisäksi yhteiskehittely suo asukkaille mahdollisuuden vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Yhteistyö suunnittelun alkuvaiheesta lähtien sekä avoin ja osallistava päätöksenteko parantavat myös sosiaalista hyväksyttävyyttä. Tämä käytännön esimerkki – ja monet vastaavat esimerkit muualla – osoittaa, etteivät yhteiskehittelyn haasteet kaupunkisuunnittelussa liity kustannus- tai laatuksymyksiin, vaan nykyisiin päätöksentekoprosessin käytäntöihin. (Meri-Rastilan vaihtoehtotarkastelu 2013, 14–15.)

Eettisyyden nousu ja uusi yhteisöllisyys edellyttää rakennusperintöalan toimijoilta paljon nykyistä suurempaa huomiota esimerkiksi asiakaspalvelun laatuun, lisäarvon tuottamiseen asiakkaalle, näkymiseen Internetissä ja vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa paitsi sosiaalisessa mediassa, myös tuotteiden ja palveluiden suunnittelussa. Maankäytön ja kaavoituksen ammattilaisilta se edellyttää asukkaiden nykyistä vaikuttavampaa osallistamista päätöksentekoon suunnitteluprosessien alkumetreiltä lähtien.

6.2 Heikoista signaaleista vahvistuviksi trendeiksi

Heikot signaalit kertovat nousevista asioista, jotka voivat muuttua merkittäviksi. Ne on usein helppo jättää huomioimatta, koska yleensä tunnistamme vain omaan maailmankuvaamme valmiiksi kuuluvia signaaleja ja koska hiljaiset signaalit haastavat oletuksia nykyisestä. Heikkoja signaaleja tunnistamalla voi täydentää trendeihin perustuvaa tulevaisuuden hahmottamista. (Sitra; heikot signaalit [viitattu 20.8.2018].)

Uusklassinen, perinteisiin pohjautuva rakentaminen on Suomessa poikkeus, mutta maailmalla se on kasvava trendi. Vaikka perinteisen mallin mukaisen uudisrakentamisen ideaa voi tällä hetkellä pitää suomalaisessa ennakoinnissa ainoastaan hiljaisena signaalina, haluan useamman alaotsikon alla tuoda esiin, miten se etenee

maailmalla ja miten sen kehittyminen trendiksi myös Suomessa voi vaikuttaa rakennusperintöalan osaamisen kysyntään tulevaisuudessa.

6.2.1 Uusi urbanismi

Uudeksi urbanismiksi nimitetty rakentamisen suuntaus sai alkunsa 1980-luvulla USA:ssa, kun suuri joukko kaupunkisuunnittelijoita, arkkitehteja, kehittäjiä ja insinöörejä turhautui vallalla olevaan kaupunkikehittämisen malliin: historiallisten naapurustojen purkamiseen ja aikojen kuluessa vakiintuneiden yhteisöjen erottamiseen toisistaan. Uusi urbanismi -liike syntyi vastareaktiona edistämään parempaa suunnittelua, yhteisöllisyyttä ja paikan tuntua. CNU – Congress for The New Urbanism – perustettiin vuonna 1993 tehtävänänsä puolustaa ja luoda uudelleen sellaisia kehittämiskäytäntöjä, joilla tuetaan monimuotoisia naapurustoja ja jalankulkijoille helppokulkuisia ympäristöjä sekä helposti tavoitettavia yhteisiä tiloja ja alueita. Tavoitteena on, että rakentaminen perustuu paikallista historiaa, ilmastoa, ekologiaa ja rakentamista kunnioittavalle arkkitehtuurille. Liike edustaa laajapohjaisesti asukkaita, julkisia ja yksityisiä tahoja, yhteisötoimijoita sekä monitieteellisiä asiantuntijoita. (CNU [viitattu 30.7.2018].) Kuluneiden 25 vuoden aikana uusurbanistinen liike on muuttanut kaupunkikehitystä koskevan keskustelun suunnan, vaikuttanut yli kahdensadan uusurbanistiseen tapaan rakennetun uuden asuinalueen syntymiseen USA:ssa ja levinnyt ympäri maailmaa murtaen modernismin valtaa.

Euroopassa CNU:ta vastaavana liikkeenä toimii C.E.U. – Council for European Urbanism. Se katsoo, että eurooppalaiset kaupungit ja kaupunkiympäristöt sekä maaseutu ovat uhattuina, koska rakentamisen nykyinen kehitys aiheuttaa luonnonvarojen ja kulttuurisen pääoman hukkaamista ja hävittämistä, sosiaalista eristämistä ja syrjäytymistä, kertakäyttökulttuurin leviämistä sekä paikallisen, alueellisen ja kansallisen luonteenomaisuuden katoamista ja rakennettujen ympäristöjen tasapäistymistä. C.E.U.:lla on kansalliset paikallisosastot Norjassa ja Ruotsissa. (C.E.U. [viitattu 30.7.2018].) Myös Suomessa tunnistetaan termi "uusi urbanismi", vaikka se mielletäänkin hieman toisin: meillä siihen liitetään idea kaupunkisuunnittelusta, jossa huomioidaan esimerkiksi puistot, helppokulkuisuus ja yhteisöllisyys – mutta ei

perinteisiin pohjautuvaa uudisrakentamista, joka on oleellinen osa uuden urbanismin tavoitteita muualla.

INTBAU on kansainvälinen koulutusjärjestö, joka edistää perinteistä arkkitehtuuria, uutta urbanismia ja rakennustaiteita. Järjestö on perustettu vuonna 2001 ja sillä on yli 5 500 jäsentä yli sadassa maassa. Kansallisia paikallisosastoja on 29:ssä maassa, joista Skandinavian paikallisosasto toimii Norjassa. Järjestön tehtävä on vaalia paikallista rakentamisen tapaa ja luoda parempia elinympäristöjä. Se verkostoi yksilöitä ja instituutioita suunnittelemaan, rakentamaan ja ylläpitämään perinteisiä rakennuksia sekä opiskelemaan aihetta työpajojen, opintomatkojen ja konferenssien kautta. Se myös järjestää kilpailuja ja jakaa palkintoja. Yhteistyötä järjestö tekee erilaisten asiantuntijoiden, organisaatioiden sekä valtioiden viranomaisten kanssa. (INTBAU [viitattu 30.7.2018].)

USA:ssa Notre Damen yliopiston klassisen arkkitehtuurin ohjelman esittelyssä (University of Notre Dame [viitattu 20.8.2018]) kuvaillaan, että ohjelmasta valmistuvat suunnittelijat rakentavat tuleville sukupolville kaupunkeja, jotka eivät perustu kulu- tukseen ja haaskaukseen vaan olemassa olevien varantojen säilyttämiseen ja hyö- dyntämiseen. Ohjelmassa korostetaan perinteistä ja kansanomaista arkkitehtuuria ja sanotaan, ettei merkittävä arkkitehtuuri voi olla trendikästä muoti-ilmaisua tai het- kellistä viihdettä tulevaisuuden kustannuksella, vaan sen täytyy olla luonteeltaan paikallista, ulottuvuudeltaan yleismaailmallista ja pyrkimykseltään pysyvää. Jo ko- konainen arkkitehtien uusi sukupolvi on erikoistunut perinteiseen arkkitehtuuriin ja tuottanut suuren määrän uusia, perinteiden mukaisia rakennuksia ja niistä koostuvia alueita paitsi USA:ssa, myös Euroopassa.

Notre Damen yliopistossa perustettiin vuonna 2003 vuosittain jaettava arkkitehtuu- rin palkinto, The Richard H. Driehaus Prize. Palkinto myönnetään perinteiselle ja ympäristöä säästävälle uudelle arkkitehtuurille globaalisti ja se on 200 000 dollarin arvolla (University of Notre Dame [viitattu 20.8.2018]) kaksi kertaa suurempi kuin ensisijaisesti modernismin edistämisestä vuosittain myönnettävä, mutta meillä pa- remmin tunnettu globaali Pritzker-palkinto (The Pritzker Architecture Prize [viitattu 20.8.2018]).

6.2.2 Perinteisiin pohjautuvan arkkitehtuurin arvostus ja markkinat

Mitä tulee aidosti historiallisiin vanhoihin taloihin, Lazrak ym. (2013) ovat tutkineet kulttuurihistoriallisissa ympäristöissä sijaitsevien suojeltujen rakennusten markkinahintoja Alankomaissa. He toteavat, ettei rakennettua kulttuuriperintöä ole aina arvostettu samalla tavalla: toisen maailmansodan jälkeen monia vanhoja rakennuksia purettiin uuden alta. Näillä alueilla vanhat rakennukset ovat nyt korkealle arvostettuja kulttuurihistoriallisen merkittävyytensä vuoksi. Suojeltuja taloja tulee myyntiin harvoin. Niiden hintaan voisi vaikuttaa alentavasti muun muassa se, ettei niihin ole mahdollista tehdä suuria muutoksia, vaan ne on pyrittävä säilyttämään sellaisina kuin ne ovat. Toisaalta suojellun talon omistajan on mahdollista saada taloudellisia avustuksia tai verohelpotuksia, millä on myönteinen vaikutus ostopäätökseen. Tutkimuksessa todettiin, että rakennuksen suojelustatuksella on merkittävä vaikutus sen myyntihintaan: suojellusta talosta ollaan valmiita maksamaan 21% enemmän kuin suojelemattomasta. Lisäksi tutkimus osoitti, että sikäläiset ostajat ovat valmiita maksamaan suojellusta talosta 26,9% enemmän, kun kulttuurihistorialliset piirteet ovat säilyneet myös sen ympäristössä. Jokainen 50 metrin säteellä sijaitseva suojeltu talo lisää maksuvalmiutta vielä 0,28%:lla. Vanhojen rakennusten rajallinen määrä näkyy ajan myötä yhä kasvavina hintoina ja niiden arvostus kasvaa tulevaisuudessa yhä enemmän. (Lazrak ym. 2013, 89–92, 101, 108.)

Ruotsin Hallandin maakunnassa suoritettiin vuonna 2012 koko rakennuskannan inventointi. 130 000:sta rakennuksesta noin 10 000:lla katsottiin olevan kulttuurihistoriallista arvoa. Inventoinnin yhteydessä toteutettiin tutkimus siitä, miten rakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo vaikuttaa sen taloudelliseen arvoon. Tutkimuksen noin tuhannesta vastaajasta 86% piti rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa voimavarana ja vain 7% piti sitä rasitteena. 91% kaikista vastanneista piti tärkeänä kulttuurihistoriallisten arvojen säilymistä alueellaan yleensä. Tutkimuksessa kysyttiin myös, olisiko vastaaja valmis maksamaan enemmän sellaisesta talosta, jossa kulttuurihistorialliset piirteet on säilytetty, kuin sellaisesta talosta johon on tehty paljon muutoksia. 63% vastaajista oli valmis maksamaan enemmän, 33% ei. Kyllä-vastauksen antaneista 67% vastasi olevansa valmis maksamaan säilyneestä talosta 20-50% enemmän kuin muutetusta. (Värdefulla Byggnader 2012.)

POVER-hankkeessa Seinäjoen asuntomessuilla tehdyssä kävijätutkimuksessa kysyttiin, miten tärkeää vastaajalle on, että omassa asuinympäristössä kunnostetaan ja hoidetaan vanhoja rakennuksia ja arvostetaan kulttuurihistoriallisia arvoja? Vastauksia tähän kysymykseen saatiin 607 kpl. 81,6% kaikista vastaajista piti asiaa erittäin tärkeänä. Vähän tai ei ollenkaan merkitystä asialla oli vain 1,1%:lle kaikista vastaajista. Kysyttiin myös, paljonko vastaaja olisi valmis sijoittamaan taloudellisesti vanhan talon kunnostukseen? Vastanneista 66,2% oli valmis sijoittamaan 100-200.000 € tai enemmän. (Hautamäki 2017b, 16–17.)

Alankomaissa toteutettiin vuosien 1990 ja 2015 välillä valtakunnallinen "Vintex" -ohjelma, jolla tuotettiin perinteiseen tyyliin rakennettuja uusia taloja ja asuinalueita eri puolille maata. Buitelaar ja Schilder (2017) vertasivat ohjelmassa tuotettujen talojen hintoja modernistiseen tyyliin rakennettujen talojen hintoihin. Koska kaikki vertailussa mukana olleet perinteisen tyylin talot olivat uusia ja sijaitsivat uusilla asuinalueilla, tuloksiin ei vaikuttanut niiden iäkkäys tai historiallinen ympäristö. Ensinnä he käyttivät Bouwkostenkompas-tietokantaa, jota käytetään laajalti rakennuskustannusten arvioimiseen. Toiseksi he konsultoivat Bouwfondsia, joka on Alankomaiden suurin grynderi. Bouwfondsilta saatujen tietojen mukaan eri tyyliin rakennettujen talojen rakentamiskustannukset eivät eroa toisistaan. Esimerkiksi 1930-luvun tyyliin rakennettujen rivitalojen rakennuskustannukset olivat samanlaiset kuin nykyajan tyyliin rakennettujen rivitalojen rakennuskustannukset. Perinteiseen tyyliin rakennettujen talojen korkeampia hintoja Buitelaar ja Schilder selittävät sillä, että asukkaat arvostavat tiettyä rakennustyyliä enemmän kuin toista ja ovat valmiita maksamaan enemmän saadakseen sitä, mitä haluavat. Jos eri tyyleillä rakennettujen talojen markkinat olisivat täysin kilpailukykyiset ja rajoittamattomat, hintaeroja ei ilmenisi – mutta asuntotuotanto on Alankomaissa tiukasti säädeltyä. Sääntely ei koske ainoastaan asuntotuotannon määrää, vaan myös rakennusten laadullisia ominaisuuksia kuten pinta-aloja, malleja ja rakennusmateriaaleja, jotka ovat usein paikallisten viranomaisten määrittämiä. Tutkimustulokset osoittavat, että perinteisellä arkkitehtuurilla rakennettujen talojen tarjonnan lisääntyminen kaventaa niiden hintaeroa modernistisiin taloihin. Tämä ei tarkoita sitä, että asukkaiden arvostus perinteiseen arkkitehtuuriin vähenisi, vaan sitä, että tarjonta alkaa vastata kysyntää. (Buitelaar & Schilder 2017, 10, 25–26.)

Brittiläinen The Adam Smith Institute on yksi maailman johtavista ajatushautoista. Southwood (2016) pohtii instituutin blogissa rakentamisen ja asumisen kysynnän trendejä ja viittaa Buitelaarin ja Schilderin (2017) tutkimukseen. Southwood ihmettelee, että kun kerran klassisten mallien mukaan rakennetut uudet talot myyvät 15% tuottavammin kuin modernistiset uudet, miksi sitten markkinoiden kysyntään ei vastata rakennuttamalla sellaisia enemmän? Vastauksen hän löytää Buitelaarin ja Schilderin (2017, 7–11) tutkimuksesta: paikallisten viranomaisten väliintulo vaikuttaa vahvasti siihen, mitä asuntomarkkinoilla voidaan tarjota. He tukeutuvat tiukkoihin rakennusmääräyksiin ja määräävät rakentamisen modernistisen tyylin suhtautuen ennakkoluuloisesti ja kielteisesti perinteiseen. Southwood päättää kirjoituksensa väitteeseen, että ylhäältä alaspäin tapahtuva suunnittelu turmelee kaupungit.

Granström ja Wahlström (2017) ovat julkaisseet tutkimuksen nimeltä "From Boring Boxes to Beautiful Cost-Effective Houses". Tutkimuksen yhteenvedossa todetaan, että Ruotsissa 1960-luvun asutopulaan luotujen asuntojen arkkitehtuuri on saanut osakseen runsaasti kritiikkiä ja ettei rakentamisessa enää pidä sivuuttaa rakennusten ulkonäön merkitystä. Rakennusten ulkoasulla on tärkeä rooli, kun luodaan esteettisesti miellyttävää ja sosiaalisesti kestävää ympäristöä. Tutkimuksessa selvitetiin, millaista arkkitehtuuria he arvostavat. Sivulla 100–101 esitettiin myös, miten asukkaiden mielipiteet voidaan huomioida asuntotuotannossa kustannustehokkaasti, lisäämättä tuotannon kuluja. Esityksessä hyödynnettiin muun muassa rakennuskonserni Skanskan edustajien haastatteluvastauksia.

Granströmin ja Wahlströmin (2017) tutkimuksessa enemmistönä olivat nykyaikaista rakennustyyliä edustavat rakennukset. Ne eivät vastanneet asukkaiden ulkoiselle arkkitehtuurille asettamia vaatimuksia. Vastajaat luonnehtivat nykyarkkitehtuuria edustavien alueiden rakennuksia enemmän tai vähemmän toistensa kaltaisiksi, tylsiksi laatikoiksi. Niiden sijaan heitä miellytti perinteistä tyyliä edustava osuus tutkimuksessa mukana olleista rakennuksista ja asuinalueista. Kirjoittajat mainitsevat Sternuddin (2007) ja useiden muidenkin tutkijoiden päätyneen tutkimuksissaan samaan lopputulokseen siitä, mitä ihmiset haluavat. Granström ja Wahlström (2017, 47) toteavatkin, että ihmiset yleensä näyttävät arvostavan rakennetussa ympäristössä maltillista mittakaavaa, perinteisiä muotoja, näkyvissä olevia kattoja, yksityis-

kohtaisia ja vaihtelevia julkisivuja ja sitä, että rakennuksissa on yksilöllisiä eroja toisiinsa nähden. Nämä ovat ominaisuuksia, joita löytyy nimenomaan vanhemmista rakennetuista ympäristöistä. Myös Granström ja Wahlström (2017, 38) viittaavat Buitelaarin ja Schilderin tutkimukseen ja toteavat, että kuten Alankomaissa, myös Ruotsissa asuntomarkkinat ovat monin tavoin rajoitetut ja että samanlainen tyyliin liittyvä asuntojen hintaero voisi olla havaittavissa Ruotsissakin liittyen vastaavalla tavalla tarjonnan vähäisyyteen. Samoin Suomessa voidaan havaita samanlaiset hintaerot ja myös meillä voidaan havaita hintaeroihin liittyvä kysynnän ja tarjonnan ristiriita, mutta aihetta ei ole tutkittu.

Suomesta löytyy toistaiseksi vain yksi uusklassiseen tyyliin ja 1930-luvun henkeen suunniteltu kaupunginosa, Vantaan Kartanonkoski. Alue on ollut hyvin suosittu asukkaiden keskuudessa (Arkkitehtitoimisto Tengbom [viitattu 22.8.2018]). Alueen suunnittelu kuitenkin herätti poikkeuksellisen paljon keskustelua etenkin arkkitehti-piireissä. Vantaan kaupungin arkkitehtina toiminut Kallanluoto kommentoi keskustelua tuolloin seuraavasti: "On syntynyt kysymys siitä, onko tämä oikeaa arkkitehtuuria – onko tämä sallittua vai kiellettyä arkkitehtuuria. Lähtökohtaisestihan tätä ei ole koskaan suunniteltu arkkitehtilehteen vaan pikemminkin asukkaille."

Huoneistokeskus Oy:n Remes kertoi Kartanonkosken arvostuksen näkyvän myös alueen asuntojen hinnoissa, ja Kallanluoto täydensi kuvaa kertomalla, että Kartanonkoskelle on muuttanut muuta Vantaata enemmän hyvätuloisia ja korkeasti koulutettuja ihmisiä (MTV Lifestyle 27.10.2006). Kartanonkoski oli vuonna 2006 mukana kilpailussa, jossa television katsojat saivat äänestää Suomen parasta asuin-alueetta. Ylivoimaisella äänten enemmistöllä voittajaksi kuitenkin selviytyi Mustasaaren Sulva, jonka kilpailuvaltina oli mm. Stundarsin perinteinen, uuteen paikkaan siirretyistä vanhoista pohjalaistaloista muodostuva asuinalue. Asiantuntijaraati tunnisti kilpailutulosten perusteella tekijöitä, jotka yhdistävät hyväksi koettuja alueita. Heidän mukaansa hyvät asuinalueet identifioituvat vahvasti, usein joko maisemaan tai rakennustapaan liittyvien kulttuurihistoriallisten ominaisuuksien kautta. (MTV Lifestyle 8.12.2006.) Vaikka Sulvan maaseutukylä sijaitsee 17 kilometrin päässä Vaasasta, kertoi Huoneistokeskus Oy:n Nurmikoski talojen ja tonttien neliöhintojen olevan samaa tasoa kuin kaupungissa. Kysynnän hän mainitsi olevan paljon suurempaa kuin tarjontaa. (MTV Lifestyle 29.9.2006.)

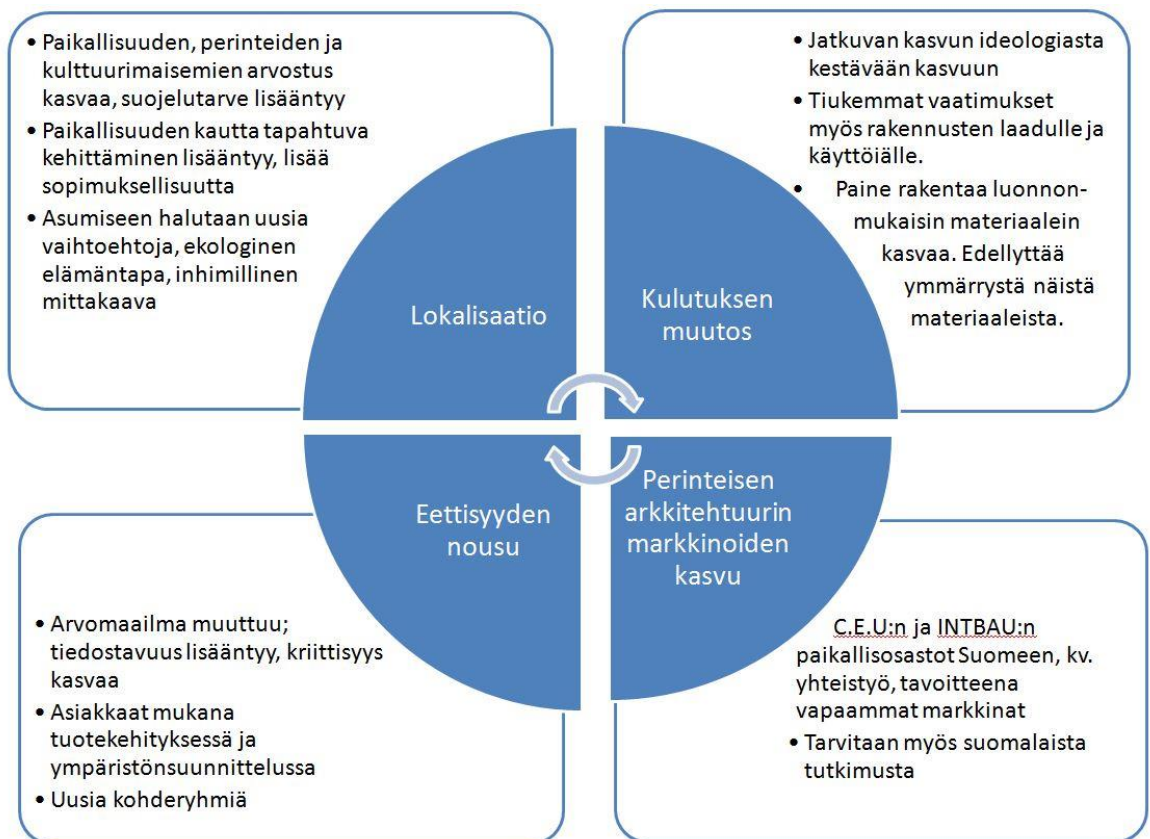
Keskustelin 11.8.2018 Rakennus Luoma Oy:n yrittäjän Taneli Luoman kanssa, joka kertoi pohjalaismallisen, perinnerakennetun uuden hirsitalon olevan n. 15% kalliimpi kuin vastaavan kokoinen uusi pakettitalo. Hintaero tulee kehikon veistämisen työ- kustannuksista verrattuna elementin valmistamisen kustannuksiin sekä osittain sisäpuolen rakenneratkaisuista – esimerkiksi rossipohja lankkulattioineen on arvokkaampi kuin betoni-laminaattiratkaisu. POVER-hankkeessa Seinäjoen asuntomesuilla tehty kävijätutkimus osoitti, että vaikka perinnerakentamisen menetelmillä rakennettu uudistalo on Suomessa poikkeus, sellaisen rakentaminen kiinnosti 1 173:sta tähän kysymykseen vastanneesta 18,5%:ia eli 217:ta vastaajaa (Hautamäki 2017b, 16).

Vaikka rakennettuun ympäristöön liittyvät arvostukset ovat varsin yhtenäisiä, löytyy kuitenkin yksi ryhmä jonka mielipiteet poikkeavat muista: arkkitehdit (Sternudd 2007). Granström ja Wahlström (2017) korostavat, että vaikka tällaiset väittämät ovatkin yleistämistä, on useissa tutkimuksissa kuitenkin osoitettu, että maallikoiden ja arkkitehtuuria, designia tai kaupunkisuunnittelua opiskelleiden ihmisten välillä on eroja. Esimerkkinä he mainitsevat tutkimuksen, jossa maallikkoja ja arkkitehteja pyydettiin antamaan arvosana historialliselle rakennukselle. Molemmat ryhmät pitivät rakennuksesta, mutta kun heille kerrottiin että rakennus ei ollutkaan historiallinen vaan hiljattain rakennettu, arkkitehdit muuttivat mielipidettään maallikoiden pyydessä arviossaan. Arkkitehdit pitävät historiallisista rakennuksista ja monet heistä itse asuvat sellaisissa, mutta he näyttävät arvostavan nimenomaan ikään liittyvää autenttisuutta eivätkä hyväksy perinteisen esikuvan mukaan tehtyjä uudisrakennuksia. Toisessa tutkimuksessa ammattilaisia ja maallikkoja pyydettiin arvostelevaan huippumodernia arkkitehtuuria ja yleistä, kansanomaista arkkitehtuuria. Arkkitehdit arvostivat enemmän huippumodernia, maallikot kansanomaista arkkitehtuuria. (Granström & Wahlström 2017, 47–48.) Arkkitehdit ja suunnittelijat näyttävät omakuvan valtavirrasta poikkeavat mieltymyksensä koulutuksensa kautta (Hershberger 1969, Granströmin & Wahlströmin 2017, 48 mukaan).

Mitä tulee heikkoihin signaaleihin, edellä kerrottu osoittaa jo selkeästi olemassa olevat markkinat perinteisiin pohjautuvalle arkkitehtuurille ja asuntotuotannolle. Tällä hetkellä toimintaympäristö kuitenkin rajoittaa markkinoita suunnittelijoiden omien

näkemyksen sekä teollista monikerroselementtirakentamista varten luotujen ja las-
kennallisuuteen perustuvien rakennusmääräysten kautta ylhäältä alaspäin.
C.N.U:n, CEU:n ja INTBAU:n kaltaiset toimijat vaikuttavat markkinoiden vapautumi-
seen tulevaisuudessa yhä enemmän. Rakennusperintöalan suomalaiset toimijat
voivat yhdessä vaikuttaa siihen, että tämä toiminta alkaa näkyä ja vaikuttaa myös
meillä.

Lokalisaation lisääntymisen, kuluttajakäyttäytymisen muutoksen, eettisyyden nou-
sun ja perinteisen arkkitehtuurin markkinoiden mahdollisen kasvun vaikutus raken-
nusperinnön toimialalle sisältää selkeitä viitteitä uusista asiakkaista ja mahdollisuuksista
uuteen liiketoimintaan (ks. Kuvio 4).

Kuvio 4. Toimintaympäristön muutoksen vaikutus rakennusperinnön toimialalla.

Kulttuuriympäristöistä, korjausrakentamisesta ja perinnerakentamisen ekotehokkuudesta tiedottamisen sekä tuotekehityksen ja palvelukonseptien kehittämisen tarve kasvaa entisestään.

7 POHDINTA

Sen enempää Pohjalainen Rakennusperintö ry kuin Pohjalaistaloverkostokaan eivät vielä ole vakiintuneita instituutioita. Jos kumpikin pitäytyy erillään, niiden edellytykset kehittyä instituutioiksi ovat pienemmät kuin tilanteessa, jossa ne pyrkisivät vahvistamaan asemaansa yhdessä ja luomaan yhtä instituutiota. Tällä hetkellä Pohjalainen Rakennusperintö ry:ssä mielletään Pohjalaistaloverkosto yritysverkostona ja ry:lle on jäänyt vielä hämäräksi sen oma rooli verkostoyhteistyössä. Pohjalaistaloverkostossa puolestaan ei ole toistaiseksi kyetty huomioimaan sen talojäseniä, jotka mahdollisesti myös ovat alkaneet mieltää verkoston lähinnä yritysverkostona. EU-rahoitteiset hankkeet ja niiden toimijat tulevat ja menevät – ja tavallaan sekoittavat mielikuvaa kokonaisuudesta ja sen toimijoista rooleineen. Mikäli verkostoa kyetään kehittämään ry:n koko toimialueelle, strategisesti hallittuun ja vakiintuvaan suuntaan, siitä voi tulla synonyymi alan eri toimijoiden yhteistyölle pohjalaismaakunnissa. Vasta siinä vaiheessa Pohjalainen Rakennusperintö ry, yritykset, talojen omistajat ja alueen muut rakennusperintöalan tulevaisuuteen vaikuttavat toimijat voivat nähdä itsensä osana suurempaa verkostokokonaisuutta, jossa kaikilla on sama vahvistamisen tavoite – ja yhdessä nykyistä enemmän keinoja tavoitteen saavuttamiseksi.

7.1 Toimintaympäristön kehittäminen suuntaamalla resursseja toisin

Rakennusperintöalan nykyinen poliittinen ja yhteiskunnallinen toimintaympäristö on ongelmallinen. Kaikilla on periaatteessa hyvä tahto, mutta tahto ei käy toteen. Lähes kaikkialla säästetään, karsitaan ja supistetaan – ei ainoastaan rakennusperintöalan toimintaympäristössä. On kuitenkin mahdollista suunnata olemassa olevia resursseja toisin.

Helsingissä toteutettu OURCity-hanke (Meri-Rastilan vaihtoehtotarkastelu 2013) osoitti, ettei asukaslähtöinen yhteiskehittely kaavoitus- ja rakennushankkeita koskevassa suunnittelussa ole kustannus- tai laatukysymys. OURCity-hankkeen tapaan yhteiskehittely suunnittelun alkuvaiheesta lähtien voisi osoittautua hedelmälliseksi myös kulttuuriympäristöihin ja rakennusperintöön kohdistuvien strategioiden laadin-

nassa. Osallistumisen salliminen niille, jotka ovat halukkaita omalla kustannuksellaan lähettämään edustajansa paikalle, on rakentava ajatus. Esimerkiksi isompia alueellisia alan kansalaisjärjestöjä ei ole monta, mutta niissä toimii lukuisia alan ammattilaisia, joilla on ruohonjuuritason kokemus ja näkemys käytännön työstä kentällä.

Vanhojen rakennusten ostamisen esteenä on usein jakamaton kuolinpesä, jonka vuoksi rakennuksen omistus on epäselvä. Mitä suuremmaksi kuolinpesän osakkaiden määrä on ehtinyt kasvaa, sitä kalliimmaksi tulee omistuksen selvittäminen ja sitä pienemmäksi kunkin osakkaan mahdollisesta myynnistä saama osuus. Sen vuoksi kauppoja ei synny. Monet vanhat rakennukset lahoavat paikoilleen pelkäämään tämän vuoksi. Asianmukainen kunnostus ja käyttö ovat paras tapa saada vanhat rakennukset säilymään. Kuolinpesän jakamiseen velvoittaminen tietyn määräajan sisällä toisi selkeyttä omistukseen ja helpottaisi vanhojen rakennusten ostamista, kunnostamista ja käyttöönottoa.

Suomessa sataa vuotta vanhemmat rakennukset ovat harvinaisia, niiden merkitys ympäristölleen on suuri, ja ne mielletään yhteiseksi kansalliseksi perinnöksi. Varsinaiselle omistajalleen ne ovat arvokkaita myös korjauksen ja kunnossapidon kustannuksissa mitattuna. Kunnostaminen voi poistaa rakennuksen kiinteistöverossa olleet ikäalennukset. Kun vanhat rakennukset ovat usein varsin kookkaita, kiinteistövero voi nousta kunnostuksen jälkeen merkittävästi. Tämä ei ole kohtuullinen seuraus rakennusperinnön asianmukaisesta säilyttämisestä. Sataa vuotta vanhempien rakennusten lukumäärä on Suomessa niin pieni, että vaikka ne kaikki eivät täyttäisikään arvokohteen määritelmiä, käytännössä ne kaikki voitaisiin ottaa verohelpotusten piiriin ilman mainittavaa vaikutusta verotuloihin. Kyse ei olisi rahallisesti merkittävistä huojennuksista, vaan jäljellä olevien vanhojen rakennusten suojelun kannalta merkittävistä huojennuksista.

On mahdollista tunnistaa – ja tunnustaa – merkit perinnerakentamisen osaamisen kysynnän kasvusta ja nähdä rakennusperinnön toimiala potentiaalina. Nykyisen rakennuslainsäädäntönsä vuoksi Suomi voi estää rakennusalan kehittymisen yksinkertaisempaan, ekologisesti kestävämpään ja yhä kilpailukykyisempään suuntaan. Valtavirtaa edustava rakennusteollisuus ja kasvavaa marginaalia edustava, perin-

teistä rakentamisen tapaa edustava yrittäjyys eivät ole toistensa vihollisia. Molemmat tähtäävät kestävään rakentamiseen ja hiilijalanjäljen pienentämiseen omilla keinoillaan. Rakennuslainsäädännössä täytyy pohtia, miten molemmat keinot mahdollistetaan niin ettei ala polarisoidu ja niin, että Suomi säilyttää kilpailukykynsä markkinoiden muuttuessa.

Veikkausvaroista sotaveteraanien tukemiseen ohjattu summa ohjataan uusiin tarkoituksiin siinä vaiheessa, kun veteraaneja ei enää ole. Valtiokonttorille ohjautuvan sadan miljoonan euron vuosittaisen summan voisi kohdistaa kolmatta sektoria palvelemaan toimenpideohjelmaan, jolla edistettäisiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden syntymistä ja autettaisiin kolmatta sektoria luomaan itselleen niitä resursseja, joilla se pystyy vastaamaan sille asetettuihin odotuksiin väestö-, kunta- ja palvelurakenteen muuttuessa. Kaiken muun kansalaislähtöisen toiminnan ohella myös kulttuuriympäristöstrategiassa toivottu kansalaislähtöisyys voisi lähteä toteutumaan tätä kautta.

7.2 Yhteenveto kansainvälisestä benchmarkkauksesta

The Prince's Foundation on hyvä esimerkki ydinorganisaatiosta verkostossa, jossa toiminta keskittyy vanhojen rakennusten pelastamiseen siten, että niistä on kunnostuksen, uusien käyttötarkoitusten ja uuden liiketoiminnan myötä hyötyä paikallisyhteisöille ja elpyvälle paikallistaloudelle. Tämä ajattelutapa puuttuu suomalaisesta kulttuurista. Ison-Britannian esimerkeissä perinne ymmärretään uusiutuvana jatkumona, mihin perinteisten rakentamisen taitojen ylläpito perustuu. Suomessa ei tueta paikalliseen ja kansanomaiseen rakennustyyliin perustuvaa uudisrakentamista eikä anneta sen haastaa valtavirran rakentamiskäytäntöjä. The Prince's Foundationin yhteistyön osapuolina on säätiöitä ja muita järjestöjä, paikallisyhteisöjä, viranomaisia, rakentamis- ja matkailusektorin sekä muiden toimialojen yrityksiä, oppilaitoksia ja kouluttajia. Tällaisten verkostojen strategista vahvistamista tarvitaan myös Suomessa.

Kun kulttuuriympäristöihin ja rakennusperintöön kytkeytyvän toiminnan kannattavuus edellyttää liiketoimintaa, tarvitaan toiminnan johtoon paitsi toimialan tuntevia,

myös toiminnan kehittämiseen liiketoiminnallisesti suhtautuvia johtajia. Ison-Britannian yliopistoista valmistuu erityisiä kulttuuriperintöalan ja kulttuurihistoriallisten kohteiden toiminnan johtamiseen erikoistuneita johtajia. Suomessa esimerkiksi museoiden johtotehtäviin pääsee edelleen ensisijaisesti museologian opinnoilla. Museot eivät tietenkään toimi yksinomaan liiketaloudellisin perustein, vaan niiden tehtäviin kuuluu runsaasti tekijälleen taloudellisesti tuottamatonta, lakisääteistä työtä. Museovirasto onkin opetus- ja kulttuuriministeriön alainen viranomainen ja saa julkista tukea, vaikka sitäkin on supistettu. Jos sen sijaan rakennusperintöalan yleishyödyllisen kansalaislähtöisen toiminnan kestävät resurssit riippuvat jatkossa yhä enemmän liiketoiminnasta, on loogista ajatella että toimialalla tarvitaan jatkossa yhä enemmän liiketoimintaan suuntautuneita johtajia.

Ruotsissa Göteborgin yliopistossa toimiva Hantverkslaboratoriet on saanut paljon aikaa lyhyessä ajassa vuodesta 2009. Oleellista on, että Hantverkslaboratoriet nähdään valtakunnallisena resurssina, jolla Ruotsi pyrkii täyttämään allekirjoittamiensa kansainvälisten sopimusten tavoitteet kulttuuriperinnön hoidossa. Suomessa näiden tavoitteiden täyttämistä ei ole riittävästi ulkoistettu käytännön toimijoille. Sen vuoksi tavoitteet tuntuvat jäävän strategioiden asteelle, eikä niiden käytännön toteutuminen tunnu olevan selkeästi minkään instituution vastuulla.

Kun EU:n hankerahoituksia ei oteta lukuun, Isossa-Britanniassa rakennusperintöalan kehittämistoiminnan resurssit tulevat jäsenmaksujen ja toimintatulojen sekä lahjoitusten lisäksi markkinaehtoisesta liiketoiminnasta, säätiöiden rahastoista, National Lottery:n rahapeleistä, hallituksen kolmannelle sektorille osoittamasta yhteiskunnallisen yrittäjyyden tuesta sekä julkisen sektorin ja kolmannen sektorin välisistä ostosopimuksista. Veikkaustulojen, ostosopimusten ja yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle osoitetun tuen merkitys on suuri. Suomessa ensiksi mainittu on minimaalinen, toinen vähällä käytöllä ja kolmas puuttuu kokonaan.

Hantverkslaboratorietin vajaan miljoonan kruunun vuosittaisista taloudellisista resursseista 72% on julkista rahoitusta. Svenska Byggnadsföreningen on ehtinyt pitkän olemassaolonsa aikana vakiinnuttaa asemansa ja sen taloudelliset resurssit perustuvat suurimmaksi osaksi sen oman toiminnan tuloihin julkisen tuen ollessa ai-noastaan n. 18%. Molempia voi pitää ruotsalaisina rakennusperintöalan instituutioina, joiden vaikutus toimialan elinvoimaan on merkittävä. Kansainvälinen vahvuus

rakennusperintöalan toiminnassa Skandinaviassa on myös C.E.U:n paikallisosastojen toiminta Ruotsissa ja Norjassa sekä INTBAU:n paikallisosaston toiminta Norjassa. Kun suomalaisilla rakennusperintöalan toimijoilla ei ole valtakunnallisia instituutioita Suomessa, heidän kenties kannattaa hakeutua tiiviimmin skandinaavisten instituutioiden yhteyteen. Pohjalaisilla on valmiiksi vahvoja yhteyksiä ruotsalaisiin yhteistyökumppaneihin. Näitä kannattaa vahvistaa strategisesti uudelle tasolle kaikissa pohjalaismaakunnissa.

Pohjalainen toiminta on alueellista, eikä siksi voi saada valtion tukea. Alan pohjalainen yhdistys on nuori, mutta sillä ei ole nykyisessä toimintaympäristössä vuosikymmeniä aikaa toimintansa vahvistamiseen. Toiminta tarvitsee vahvistusta nyt.

7.3 Ydinyritys uutena resurssina verkostoyhteistyön vahvistamisessa

Hantverkslaboratorietissa hankkeiden määräaikaisuuden ongelma on ratkaistu vakituisella henkilöstöllä, joka kykenee jatkamaan hankkeessa käynnistettyä toimintaa, kunnes on saanut käyntiin seuraavan hankkeen. Määräaikaisilla hankkeilla aikaansaatu tulosten ei anneta hiipua, eli määräaikaisia resursseja ei tuhlaata. Looginen seuraus on, että työn tulokset ehtivät vaikuttaa riittävän pitkään ja seuraavat toimenpiteet jatkuvat suoraan siitä, mihin asti on jo tultu. Samaa ideaa ei ole tarpeen keksiä myöhemmin uudelleen. Jatkuva organisoitu strateginen kehittäminen ei voi olla näkymättä toimialan elinvoimassa ja monien erilaisten edunsaajien elin- ja toimintaympäristössä.

Pohjalaisten toimijoiden verkostoyhteistyön strateginen vahvistaminen edellyttää tutkimus- ja kehittämistyön tekemistä. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti tekee alan tutkimusta ollen jatkossakin luontevin yhteistyökumppani sillä taholla. Kehittäminen puolestaan ei ole koskaan valmis, vaan edellyttää jatkuvaa eteenpäin siirtymistä ja uudistumista yhä uusien haasteiden mukana. Kun pohjalaisten rakennusperintöalan toimijoiden sisäistä ja ulkoista verkostoyhteistyötä ei voida strategisesti ja kestävästi vahvistaa pelkästään määräaikaisilla hankkeilla ja talkoolla, sen vahvistamiseksi nykyisessä toimintaympäristössä tarvitaan ydinyritys.

Yleishyödyllinen kehittämistyö sisältää paljon sellaista, minkä kustannuksia ei ole mahdollista kattaa kehittämistyön tuloilla. Yleishyödyllisen työn taloudellinen tuotto kohdistuu tekijänsä sijasta laajalle edunsaajien joukolle; yhteisöille, yrityksille, kunnille, kaupungeille jne. Millaisen liiketoiminnan tuloilla ydinyritys siis pystyisi rahoittamaan paitsi tavanomaisen tuottavan yritystoiminnan kustannukset, myös yleishyödyllisen kehittämistyön kustannukset? Kun kolmannelle sektorille ei ole tukirakenteita yhteiskunnallisen yrittäjyyden luomiseen, jäljelle jää tarve löytää sellainen liikeidea, että sen tuotolla kyetään kattamaan myös taloudellisesti tekijälleen tuottamaton työ.

Pohjalainen Rakennusperintö ry on foorumi, jossa rakennusperintöalaan liittyvää kehittämistyötä tehneet tapaavat muita ja toisiaan nykyisin. Voiko Pohjalainen Rakennusperintö ry olla verkostossa se, joka tarttuu haasteeseen ja lähtee ajamaan verkostoyhteistyössä tarvittavan ydinyrityksen perustamista? Tulevatko alan toimialajärjestöt, puualaa edistävät maakunnalliset toimijat ja yritysjärjestöt mukaan pohtimaan ydinyrityksen toimintaedellytyksiä ja miettimään ratkaisua, jolla ydinyrityksen liiketoiminta on mahdollista saada kannattavaksi?

7.4 Liiketoiminta

Pohjalaistaloverkoston ydinyrityksen yhtenä tehtävänä tulisi olla hankeideoiden löytäminen ja hankerahoitusten sekä säätiöiden ym. rahastojen avustusten hakeminen. Hankkeiden hallinnointi on kuitenkin kysymys erikseen. Jos hanketta hallinnoidaan itse, tarvitaan huomattava likviditeetti; rahoitus tulee toteutuneiden kustannusten mukaisena pitkällä viiveellä jälkikäteen. Pankkilainan korot eivät ole hyväksyttäviä kustannuksia ja ne jäävät hallinnoijan omiksi kustannuksiksi. Jos hanketta sen sijaan hallinnoi joku muu, ydinyritys ei voi olla sen toteuttaja. Suomessa maakuntien välillä on eroja siinä, voiko hallinnoija ostaa hankkeen toteutuksen ulkopuoliselta toimijalta vai ei. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla hankkeiden toteuttaminen ostopalveluna ei tule kysymykseen. Tässä tilanteessa hankesuunnitelmien laatiminen ja rahoitusten hankkiminen on talkoota hallinnoijan hyväksi. Ellei Pohjalaistaloverkoston ydinyritys kykene hallinnoimaan hankkeita itse, sen roolina on vain olla mukana jonkun toisen toteuttamassa hankkeessa. Ellei Pohjalaistaloverkoston ydinyritys ole

hankkeen toteuttaja, se ei välttämättä pysty myöskään vaikuttamaan siihen, jatkuuko hankkeilla käynnistetty työ hankerahoituksen päättymisen jälkeen.

Pohjalaistaloverkoston yritysten kanssa tulee jatkaa siitä, mihin POVER-hankkeessa jäätiin hankkeen päättyessä keväällä 2017. Mikäli myös pohjalaistalojen matkailuverkostoa lähdetään kehittämään, matkailuyrittäjät tarvitsevat pysyvää tukea samoissa teemoissa missä verkoston muutkin yrittäjät, mutta eri kohderyhmälle suunnattuina. Myös verkoston talojäsenten kanssa tulee jatkaa vuorovaikutusta. Pohjalainen Rakennusperintö ry:n roolia alueellisen toiminnan katto-organisaationa pohjalaismaakunnissa voidaan vahvistaa ja sen yhteistyötä lisätä paitsi verkoston sisällä, myös muualle Suomeen ja Skandinaviaan. Myös jatkossa yritykset tekevät omaa työtään ja yhdistykset omaansa. Verkoston ydinyrityksen rooli tässä kaikessa on olla *resurssi*, joka hallitsee verkostokokonaisuutta, edistää kysyntää ja huolehtii verkoston jäsenten tarvitsemasta käytännön tuesta sekä yhteisen näkyvyyden ja vaikuttavuuden lisääntymisestä. Kokonaisuuden vahvistamisella on suora vaikutus verkoston kaikkien jäsenten toimintaedellytysten parantumiseen. Tämä osa toiminnasta on yleishyödyllistä ja käytännössä ydinyritykselle tuottamatonta.

Ydinyrityksellä tulee olla liiketoimintaa, joka ei kilpaile verkoston jäsenenä olevien yritysten liiketoiminnan kanssa, vaan tukee sitä. Ydinyrityksen taloudellisesti tuottavaa omaa toimintaa voisi olla esimerkiksi keskitettynä tarjouspyyntöjen vastaanottajana ja tarjouksen kilpailuttajana toimiminen, jolloin se välittäisi tarjouspyynnön koko verkostolle kerralla ja verkoston jäsenet pystyisivät tekemään oman tarjouksensa joko koko työstä tai työn eri vaiheista. Asiakas saisi palvelun yhdestä pisteestä, voisi valita tekijän tai tekijät saamiensa tarjousten mukaan ja yritykset voisivat tehdä yhteistyötä jopa asiakkaan koko prosessin toteuttamiseksi yksittäisten osien sijasta. Asiakas saisi tällöin tarjouksen jopa koko paketista. Palvelun kehittäminen tähän suuntaan toisi lisäarvoa asiakkaalle, edistäisi verkoston yhteistyötä ja toisi yrityksille tilauksia.

Ydinyritys voi toimia konsulttina, joka toteuttaa esimerkiksi kulttuuriympäristökasvatuksen oppitunteja kouluissa eri asteilla, auttaa paikallisyhteisöjä tunnistamaan kulttuuriympäristön arvoja ja laatimaan omia ympäristönkehittämissuunnitelmia, toimii tilattuna asiantuntijapuhujana tilaisuuksissa, tuottaa sisältöjä muun muassa alan

kaupallisiin julkaisuihin, toimii välittäjänä työntekijöille joilla ei ole omaa yritystä, neuvoo korjaus- ja uudisrakentamisessa, ja niin edelleen. Palvelutoiminnan tulonlähteitä löytyy, kun niitä yhdessä mietitään ja tuotteistetaan. Palvelutoiminnan hinta voi olla erilainen riippuen siitä, onko tilaaja ydinyhtiön osakas, verkoston jäsen vai ulkopuolinen tilaaja – vai onko hän sopimuksellisuuden kautta tuleva asiakas, jolloin esimerkiksi kunta on tehnyt ydinyhtiön kanssa ostosopimuksen, jolla se saa sovitun määrän palvelua esimerkiksi oman alueensa yksityisille avun tarvitsijoille, asukastilaisuuksien järjestämiseen tai vaikka rakennusinventointien tekemiseen. Ostosopimukset julkisen sektorin kanssa ovat luultavasti ydinyrityksen elinehto.

Toinen asia on tuotantoon liittyvä yritystoiminta. Sellainen edellyttää aina investointeja ja mahdollisesti erityisiä toimitiloja. Tuotantoon liittyvä yritystoiminta voisi olla esimerkiksi jonkin "kadonneen" tuotannon käynnistäminen uudelleen. Esimerkiksi paperitapetteja valmistavia yrityksiä on Suomessa jäljellä enää yksi. Aitojen paperitapettien kysyntä on kuitenkin kasvussa ja kuluttajat ovat peräänkuuluttaneet uusia malleja vanhojen rinnalle. Maailmalta voisi löytyä jonkin lopettaneen tapettitehtaan laitteet otettaviksi käyttöön uudelleen. Etelä-Pohjanmaalta puuttuu myös rakennusperinnekeskuksen tyyppinen toiminta, jossa yhdistyisi matkailullinen vetovoima palveluineen, rakennustavaran kierrätys, perinteisten rakennustarvikkeiden myynti ynnä muu toiminta hyvänä kokonaisuutena. Esimerkki toimivasta kokonaisuudesta on mm. Hälsinglandin Stenegård, joka on yksi alueen talonpoikaista maailmanperintöä esittelevistä opastuskeskuksista. Kulttuurihistorialliset rakennukset ovat Ljusdalin kunnan omistamat, ja niissä toimii yrityksiä ja yhdistyksiä, jotka tekevät yhteistyötä keskenään. Stenegårdissa toteutetaan opastettuja kierroksia, näyttelyitä ja tapahtumia, huutokauppoja, markkinoita ja juhlia. Rakennuksista löytyy kahvila ja ravintola, joiden tarjonta perustuu paikallisiin raaka-aineisiin. Puutarha esittelee ruotsalaista puutarhahistoriaa. Myynnissä on paikallisia käsityö- ja ruokatuotteita sekä myymälä, josta löytyvät alueen rakennusperintöalan yritykset: tuotteita myydään suoraan ja palvelut ovat välityksessä. Meillä kyseeseen voisi tulla olemassa olevan, sopivassa ympäristössä toimivan matkailuyrittäjän tilojen yhteyteen kytketty ydinyrityksen toiminta, jolloin matkailu- ja rakennusperintöalan yritysten yhteinen vetovoima toisi enemmän kävijöitä molemmille. Tällaisessa toimipaikassa olisi mahdollista myydä Pohjalaistaloverkoston yrityksissä tuotettuja myyntituotteita, kuten esimerkiksi uudistuotantona valmistettuja perinteisiä pohjalaistalon huonekaluja ja

tekstiilejä. Kulttuurimatkailun sektorilla yleisesti on paljon hyödyntämätöntä liiketoiminnan potentiaalia.

Oleellista siinä, voiko ydinyritys tulla taloudellisesti toimeen ja pystyykö se toiminnallaan kattamaan myös yleishyödyllisen toimintansa kustannukset, on yhtiömuoto ja omistustausta, omistajien panos yhtiöön, verkoston jäsenmaksun porrastamisessa onnistuminen, yhtiön toiminta yleishyödyllisenä yrityksenä jonka tuotto palautuu sen yleishyödylliseen toimintaan, sekä erityisesti palvelusopimusten sisältö ja toteutuminen. Toiminnan ja talouden kannalta oleellista on myös se, kykeneekö yhtiö hallinnoimaan hankkeita vai ei.

Mikäli yhtiölle halutaan hankkeiden hallinnointiin riittävä likviditeetti ja mikäli esimerkiksi alueen kunnilta löytyy kiinnostusta yhtiön osakkuuteen, osakeyhtiö on osuuskuntaa parempi vaihtoehto. Omistajien panos yhtiöön merkitsee ostettujen osakkeiden hintaa ja lukumäärää sekä sitä, mitä omistaja saa osakkuudestaan vastineeksi. Verkoston jäsenmaksu on porrastettava eri tavalla osakkaina oleville ja niille, jotka eivät ole osakkaita. Jäsenmaksun määrään voi vaikuttaa myös se, mitä vastinetta sille sovitaan. Mukanaolo tulee mahdollistaa sekä kärkiyritysperiaatteella mukaan lähteville, jotka haluavat räätälöityjä toimenpiteitä ja tehokasta hyötyä, sekä niille jotka haluavat osallistua vain joihinkin toimenpiteisiin, esimerkiksi yhteismarkkinointiin tai henkilöstövuokraukseen. Toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi markkinatutkimukset, yhteiskehittäminen asiakkaiden kanssa, tuotekehitys, yhteinen tuotemerkki, yhteishankinnat, pop-up-myyvälät, messuosastot, oma ja yhteinen viestintä Internetissä ja sosiaalisessa mediassa ynnä muu, mihin laadun ja brändin rakentaminen perustuu. Yleishyödyllisyys merkitsee, että osakkaille ei makseta osinkoja, vaan tuotto sijoitetaan takaisin yhtiön yleishyödylliseen toimintaan. Osakkuuden hyöty näkyy toisella tavalla. Tällöin tärkeää on pystyä määrittelemään, miten yleishyödyllisen työn tulokset näkyvät edunsaajapäässä ja mikä on työn vaikutus yritystoiminnalle, kansalaistoiminnalle, paikallisyhteisöille ja paikallistaloudelle. Palvelusopimusten sisällössä on käytävä läpi monet mahdollisuudet kulttuuriympäristöjen hoidossa sekä rakennusten kunnostamisessa ja rakennuskulttuurin kehittämisessä. Sopimusten hinnoittelussa puolestaan on huomioitava erilaiset sopimuskumppanit esimerkiksi sen mukaan, ovatko ne rakennussuojeluun liittyviä, julkisia tai rakennuttajaosapuo-

lia. Tällä tavoin organisoitu ydinyritys on nähdäkseni nykyisessä toimintaympäristössä paras ratkaisu tutkimusongelmaan: se voi tuoda resurssin, jolla alan verkostoyhteistyö ja kehittäminen voivat tapahtua pitkän aikavälin strategisena toimintana.

Tulevaisuuden muutoksiin pystytään verkostoyhteistyöllä vastaamaan, kun kehittäminen on jatkuvaa ja ennakointitieto voidaan ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. Ydinyrityksen koordinaation merkitystä pohjalaisen verkostoyhteistyön vahvistamisessa voi kuvata kokoavana voimana. Tärkeää on yhteisen näkymisen, yhteisen äänenpainon ja yhteisen vaikuttavuuden kasvu. Se vaikuttaa sekä kansalais-toiminnan että yrittäjien osaamisen kysynnän lisääntymiseen. (Ks. kuvio 5).

Kuvio 5. Ydinyrityksen koordinaation merkitys verkostoyhteistyössä.

7.5 Ehdotus jatkotoimenpiteiksi

Ehdotan, että Pohjalainen Rakennusperintö ry muodostaa työryhmän, joka vuoden 2019 aikana ottaa yhteyttä sellaisiin valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tahoihin, joiden kiinnostus toimialan kehittämiseen tällä sektorilla tulee kartoittaa. Kartoittamisen voi aloittaa esimerkiksi Suomen Metsäkeskuksen alueellisesta toimipisteestä, Luonnonvarakeskuksesta ja toimialajärjestöistä. Työryhmän tehtävä on käynnistää näiden tahojen kanssa keskustelu toimialan tilanteesta, vahvistamisesta ja alueellisen verkostoyhteistyön merkityksestä toimialan strategisessa kehittämisessä. Keskustelun tulisi johtaa yhteistyöhön tärkeimpien tahojen kanssa siten, että ne liittyvät työryhmään ja ovat mukana selvittämässä vaihtoehtoja ja käynnistämässä toimenpiteitä. Näitä toimenpiteitä voi olla esimerkiksi tarkentava markkinakartoitus, muun muassa esiselvitys palvelusopimuksista kuntien, kaupunkien ja esimerkiksi Senaatti-kiinteistöjen kanssa, sekä kartoituksen pohjalta etenevä huolellinen liiketoiminta- ja taloussuunnittelu, osakkaiden löytäminen ja lopulta yhtiön perustaminen. Työryhmä voi selvittää myös kansainvälisen yhteistyön lisäämiseen liittyviä kysymyksiä erityisesti pohjalaismaakuntien ja Skandinavian välillä. Selvitys voi olla mahdollista toteuttaa määräaikaisena esiselvityshankkeena. Määräajassa on mahdollista tuottaa valmis markkinakartoitus, selvitys osakkaista, liiketoimintasuunnitelma sekä ehdotus siitä, miten kansainvälistä yhteistyötä lähdetään tekemään.

Samaan pöytään istuminen uusien yhteistyökumppaneiden kanssa saattaa tuoda esiin kokonaan uusia mahdollisuuksia, uusia yhteistyön aiheita ja liikeideoita sekä johtaa yllättäviinkin jatkotoimenpiteisiin. Se voi osoittautua myös tilanteeksi, jossa nyt marginaalia edustavan toimialan kehittyminen ei kiinnosta teollisen tuotannon suuriin volyymeihin tottuneita kumppaneita, modernistisen ja perinteisen arkkitehtuurin taikka teollisen ja perinteisen rakentamistavan kannattajat asettuvat vastakkain tai tapahtuu jotain muuta, mikä estää hedelmällisen yhteistyön syntymisen. Sen vuoksi on mahdotonta tässä vaiheessa arvioida, missä tilanteessa kenties olemme vuoteen 2020 mennessä ja millaisia toimenpiteitä edellä mainituista voi seurata. Siksi katson, etten voi tässä vaiheessa sisällyttää työhöni tätä pidemmälle meneviä toimenpide-ehdotuksia ydinyrityksen ja verkostoyhteistyön kehittämisen osalta.

Mikäli ydinyritys perustetaan, on laadittava perusstrategia ja sopimukset siitä, mikä on kunkin osapuolen rooli ja toiminta verkostossa ja yrityksessä niin, että osapuolet

täydentävät toisiaan, pelaavat yhteen ja muodostavat yhdessä ikään kuin laajennetun yrityksen eri toimintoihin keskittyvine osastoineen. Pystyäkseen täyttämään tehtävänsä ydinyrityksen vuosibudjetin tulee olla riittävä. Tuotantopuitteet ja mahdolliset investoinnit on mietittävä tarkkaan. Tarvitaan perusteellinen liiketoimintasuunnitelma, johon sisältyy muun muassa markkinointisuunnitelma, tuotteistamissuunnitelma, palvelutuotantosuunnitelma, riskien arviointi sekä tulossuunnitelma. Yrityksen perustamiseen osoitetut tuet tulee hyödyntää.

Nykyisessä toimintaympäristössä verkostoyhteistyön strateginen kehittäminen saattaa jäädä voimattomaksi ilman ydinyrityksen periaatteella toimivaa organisaatiota. Mikäli ydinyritykseen löytyy vahvoja osakkaita ja palvelusopimuksia syntyy, ydinyrityksellä on nähdäkseni realistiset mahdollisuudet olla se resurssi, jolla rakennusperinnön toimialaa voidaan vahvistaa pohjalaismaakunnissa. Näkökulmani on maaseutukehittäjän, tuottajan ja markkinoijan näkökulma. Tästä näkökulmasta katsottuna todellinen kasvu on aina lopulta ruohonjuuritasolla; yritysten, yhteisöjen ja kansalaisten toiminnan varassa.

LÄHTEET

- Ahvenainen, M. & Hietanen, O. 2010. Matkalla biokauteen – miten verkottunut bio-
ketju punotaan? Case Varsinais-Suomi. [Verkkojulkaisu]. Turku: Tulevaisuuden
tutkimuskeskus, Turun yliopisto. Tutu-julkaisuja 2/2010. [Viitattu 2.9.2018].
Saatavana: [https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/tutu-julkaisut/Docu-
ments/Tutu_2010-2.pdf](https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/tutu-julkaisut/Documents/Tutu_2010-2.pdf)
- Allinson, G., Braidford, P., Houston, M., Robinson, F. & Stone, I. 2011. Business
Support for Social Enterprises: Findings From a Longitudinal Study. [Verkkojul-
kaisu]. Durham: Department for Business, Innovation & Skills, Policy Research
Group, University of Durham. [Viitattu 2.5.2018]. Saatavana: [https://assets.pub-
lishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/at-
tachment_data/file/32229/12-566-business-support-for-social-enterprises-longi-
tudinal.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32229/12-566-business-support-for-social-enterprises-longi-
tudinal.pdf)
- Arkitekturupproret – Låt oss bygga vackert igen. Ei päiväystä. Vårt syfte och våra
regler. [Facebook-ryhmä]. [Viitattu 30.8.2018]. Saatavana: [https://www.face-
book.com/groups/Arkitekturupproret/permalink/1622768181147786/](https://www.facebook.com/groups/Arkitekturupproret/permalink/1622768181147786/)
- Arkkitehtitoimisto Tengbom. Ei päiväystä. Kartanonkoski, asukkaiden suosikki.
[Verkkosivu]. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: [https://tengbom.fi/project/karta-
nonkoski/](https://tengbom.fi/project/karta-
nonkoski/)
- Arkkitehtuurikapina – ei enää rumia laatikoita. Ei päiväystä. Ryhmän kuvaus. [Fa-
cebook-ryhmä]. [Viitattu 30.8.2018]. Saatavana ryhmään liittyneille jäsenille:
<https://www.facebook.com/groups/Arkkitehtuurikapina/about/>
- Ben Pentreath Ltd. Ei päiväystä. Knockroon. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.5.2018].
Saatavana: [http://www.benpentreath.com/architecture/masterplanning-develop-
ment/knockroon/](http://www.benpentreath.com/architecture/masterplanning-develop-
ment/knockroon/)
- Brown, B. & Butler, J. 1995. Competitors as allies: A study of entrepreneurial net-
works in the U.S. wine industry. [Verkkolehtiartikkeli]. Milwaukee: Journal of
Small Business Management vol. 33, Iss. 3. [Viitattu 6.5.2018]. Saatavana Pro-
Quest -tietokannasta, vaatii käyttöoikeuden.
- Buitelaar, E. & Schilder, F. 2017. The Economics of Style: Measuring the Price Ef-
fect of Neo-Traditional Architecture in Housing. [Verkkolehtiartikkeli]. Blooming-
ton: Real Estate Economics. Vol. 45, Iss. 1. Spring 2017. 7-27. [Viitattu
30.7.2018]. Saatavana Ebsco Host -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Byggnadsvårdsföreningen. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 4.9.2018]. Saa-
tavana: <https://byggnadsvard.se/>

- Byggnadsvårdsföretagen. Ei päiväystä. Om Byggnadsvårdsföretagen. [Verkkosivusto]. [Viitattu 31.8.2018]. Saatavana: <http://byggnadsvardsforetagen.se/om-byggnadsvardsforetagen/>
- Certificate of Incorporation of a Private Limited Company No 6215779. 17.4.2007. [Verkkosivu]. Cardiff: The Registrar of Companies for England and Wales, Companies House. [Viitattu 19.5.2018]. Saatavana: <https://beta.companieshouse.gov.uk/company/06215779/filing-history?page=2>
- C.E.U. Ei päiväystä. What we believe. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.7.2018]. Saatavana: <http://www.ceunet.org/what-we-believe/>
- CNU. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.7.2018]. Saatavana: <https://www.cnu.org/>
- Donckels, R. & Lambrecht, J. 1997. The Network Position of Small Businesses: An Explanatory Model. [Verkkolehtiartikkeli]. Journal of Small Business Management, Apr 1997. Vol 35, 2. 13–25. [Viitattu 6.5.2018]. Saatavana ProQuest -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Dreamland Margate. About Dreamland. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 1.7.2018]. Saatavana: <https://www.dreamland.co.uk/about-dreamland>
- Dumfries House. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 19.4.2018]. Saatavana: <https://www.dumfries-house.org.uk/>
- Dumfries House. Ei päiväystä. Knockroon. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.4.2018]. Saatavana: <https://dumfries-house.org.uk/attractions/knockroon>
- Ebers, M. 1997. The Formation of Inter-organizational Networks. New York: Oxford University Press.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 2014. Uutiset 2014. Maaseutuverkosto etsii maaseudun parhaita käytäntöjä (Hämeen ELY-keskus). [Verkkosivu]. [Viitattu 4.4.2018]. Saatavana: <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/maaseutuverkosto-etsii-maaseudun-parhaita-kaytantoja-hameen-ely-keskus->
- Eriksson, P. & Koistinen, K. 2014. Monenlainen tapaustutkimus. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 11/2014. [Viitattu 4.7.2018]. Saatavana : <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153032/Tutkimuksia%20ja%20selvityksi%C3%A4%2011%202014%20Monenlainen%20tapaustutkimus%20Eriksson%20Koistinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Gandolfi, F., Stone, S. & Deno, F. 2017. Servant Leadership: An Ancient Style with 21st Century Relevance. [Verkkolehtiartikkeli]. Bucharest: Revista de Management Comparat International. Vol. 18, Iss. 4. 350-361. [Viitattu 25.9.2018]. Saatavana ProQuest-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Granström, R. & Wahlström, S. 2017. From Boring Boxes to Beautiful Cost-Effective Houses: A study about housing development and exterior architectural preferences. [Verkkojulkaisu]. Degree project in civil engineering and urban management, real estate and construction management. Stockholm: KTH Royal Institute of Technology, Department of Real Estate and Construction Management. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:1128137/FULLTEXT01.pdf>
- Göteborgs Universitet. Ei päivystä. Konservatorsprogrammet. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.8.2018]. Saatavana: https://utbildning.gu.se/program/program_detalj/?programid=N1KVP
- Hakanen, M., Heinonen, U. & Sipilä, P. 2007. Verkostojen strategiat: Menesty yhteistyössä. Helsinki: Edita.
- Hantverkslaboratoriet. Nationellt Centrum för Kulturmiljöns Hantverk. Ei päivystä. [Verkkosivu]. Göteborgs Universitet. [Viitattu 30.8.2018]. Saatavana: <https://craftlab.gu.se/>
- Hantverkslaboratoriet. Strategiska mål 2016–2019. Hantverkslaboratorietin ohjausryhmään kuuluneen Anders Perssonin sähköpostitse 31.7.2018 toimittama materiaali.
- Hautamäki, T. 2012a. Hälsingeläisvieraiden tapaaminen Aktion rf:n toimistolla Vaasassa. Muistiinpanot työpäiväkirjassa, helmikuu 2012. Koto I -projekti. Julkaisematon.
- Hautamäki, T. 2012b. Mitä jäi Hälsinglandista käteen? [Blogikirjoitus]. Matkareportti. [Viitattu 14.9.2018]. Saatavana: <http://koskenrannalta.blogspot.com/search/label/H%C3%A4lsingel%C3%A5rdar>
- Hautamäki, T. 2013. KOTO eteläpohjalaiseen kulttuurimaisemaan II -hankkeen loppuraportti. Seinäjoki: Kitinojan kyläseura ry. Julkaisematon.
- Hautamäki, T. 2015. Pohjalaistaloverkoston markkinointiympäristö ja siinä menestymisen edellytykset. SeAMK Kulttuuri ja liiketoiminta. Konservoinnin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: <http://www.theseus.fi/handle/10024/89219>
- Hautamäki, T. 2017a. Arkkitehti Lars-Erik Mattilan huomioita kestävästä rakentamisesta. [Blogikirjoitus]. L-E. Mattilan tarkistama blogikirjoitus L-E. Mattilan luennoista Ähtärissä 23.11.2016. [Viitattu 2.9.2018]. Saatavana: <https://pohjalais-taloverkosto.blogspot.com/2017/01/arkkitehti-lars-erik-mattilan-huomioita.html>

- Hautamäki, T. 2017b. POVER Pohjalaistaloverkoston joukkovoima -hankkeen loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: https://www.univaasa.fi/fi/cooperation/projects/pover_loppuraportti_julkaistava.pdf
- Hautamäki, T. & Korttesluoma, A. 2017. Culture EDEN in Finland -kilpailu. Kilpailulomake. Julkaisematon.
- Heinlahti, K. 2010. YMEN 1805, johdatus tieteelliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto, opetusmateriaali.
- Helinko, M. 2014. (Toim.) Maaseudun kaavoituskäytäntöjen kehittäminen- hankkeen loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen seudun elinkeinokeskus. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: http://www.ilmajoki.fi/files/Kaava-asiat/Maaseudun_kaavoituskaytantonjen_kehittaminen_lopullinen_raportti.pdf
- Hellström, E. 2010. Sitran Maamerkit-barometri seuraa suomalaisten suhdetta maaseutuun. [Verkkosivu]. Maaseudulta latausta suomalaisille ja liiketoiminnalle. [Viitattu 25.8.2018]. Saatavana: <https://www.sitra.fi/uutiset/sitran-maamerkit-barometri-seuraa-suomalaisten-suhdetta-maaseutuun/>
- Heritage Lottery Fund. Ei päivystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 2.7.2018]. Saatavana: <https://www.hlf.org.uk/>
- Hershberger, R. G. 1969. A study of meaning and architecture. Environmental Aesthetic, Theory, Research, and Applications. (Toim. J. L. Nasar). Cambridge University Press, 1988, 175– 194.
- Hienonen, K. 2011. Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa: trendianalyysi. [Verkkojulkaisu]. Sitran selvityksiä 52. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2017/02/27172813/SelvityksiC3A42052-2.pdf>
- Hoch, J. E. 2014. Shared leadership, diversity, and information sharing in teams. [Verkkolehtiartikkeli]. Journal of Managerial Psychology, Vol. 29 Issue: 5, pp.541-564. [Viitattu 24.9.2018]. Saatavana Emerald-tietokannasta: <https://doi.org/10.1108/JMP-02-2012-0053>
- Holma, H., Varamäki, E., Lautamaja, M., Tuuri, H. & Anttila, T. 2011. Yhteistyösuhdet ja tulevaisuuden näkymät eteläpohjalaisissa puualan yrityksissä. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 56. [Viitattu 6.5.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35117/B56.pdf?sequence=1>
- House of Commons, Public Administration Select Committee. 2008. Public services and the Third Sector: Rhetoric and reality. [Verkkojulkaisu]. Eleventh Report of Session 2007-08. [Viitattu 2.5.2018]. Saatavana: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmpublicadm/112/112.pdf>

- INTBAU. Ei päiväystä. Info. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.7.2018]. Saatavana: <http://www.intbau.org/info/>
- Jarillo, C. 1988. On strategic networks. [Verkkolehtiartikkeli]. Strategic Management Journal, Jan/Feb 1988; Vol. 9. 31-41. [Viitattu 30.4.2018]. Saatavana ProQuest -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Joensuu, K. 2016. Projektipäällikkö. Seinäjoen asuntomessut. Keskustelu 27.9.2016.
- Juuti, P. 2017. Jaetun johtajuuden taito. [Verkkokirja]. Toinen painos. Jyväskylä: PS-kustannus. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana Ellibs-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Jyväskylän yliopisto. 2010. Tutkimuksen toteuttaminen. Menetelmäpolkuja humanisteille. [Verkkosivu]. Koppa, Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 4.7.2018]. Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>
- Kansallinen ennakointiverkosto. 2012. Globaalit muutosaallot: Teknologiakehitys, globalisaatio, väestökehitys, muuttuvat sosiaaliset rakenteet ja energiatalouden murros. [Verkkosivu]. Valtioneuvoston kanslian ja Sitran koordinoima foorumi. [Viitattu 25.8.2018]. Saatavana: <http://foresight.fi/globalit-muutosaallot-tekniologiakehitys-globalisaatio-vaestokehitys-muuttuvat-sosiaaliset-rakenteet-ja-energiatalouden-murros/>
- Keskipohjola-komitean kulttuuripalkintojen periaatteet. 2009. [Verkkosivu]. [Viitattu 4.4.2018]. Saatavana: <http://www.mittnorden.net/download/18.d06076f124580b35bc8000322529/KP+kulttuuripalkinnot+s%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t.pdf>
- Kettunen, J. & Meristö, T. 2010. Johdanto-osuus julkaisussa: Seitsemän tarinaa ennovaatiosta – rohkea uudistaa ennakoiden. Teknologiateollisuuden julkaisu 2/2010. Tampere: Tammerprint Oy.
- Korhonen, U., Vanhapiha, E., Karjalainen, J. Kostilainen, H., Ahonen, K. & Karinsalo, R. 2013. Yhteiskunnallisten yritysten Living lab – tukimallia rakentamassa. [Verkkojulkaisu]. Katsauksia ja aineistoja 30. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: file:///C:/Users/Taina/Downloads/C_30_ISBN_ISBN%20978-952-493-207-3.pdf
- Kulttuuriympäristöstrategia. 2014. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö. [Viitattu 25.4.2018]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43197/Kulttuuriymp%C3%A4rist%C3%B6strategia_2014.pdf?sequence=1

- Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma. 2015. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö. [Viitattu 25.4.2018]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155049/kulttuuriymparisto%20yhteisena%20voimavarana.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lahtinen, K. 2014. Viri ja valkee: Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous. Hämeenkyrö: Lunette rakennusperinnepalvelut.
- Lazrak, F., Nijkamp, P., Rietveld, P. & Rouwendal, J. 2013. The market value of cultural heritage in urban areas: an application of spatial hedonic pricing. [Verkkölehtijulkaisu]. Heidelberg: Journal of Geographical Systems. Vol. 16, Iss. 1. 89-114. [Viitattu 2.8.2018]. Saatavana ProQuest-tietokannasta, vaatii käyttöoikeuden.
- Lemmetyinen, E. 2016. Rakennuskonservaattoreiden koulutus ja työllistyminen. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisterikoulutus. Maisterintutkielma. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50940/URN:NBN:fi:ju-201608113776.pdf?sequence=1>
- Linturi, H & Kauppi, A. 2017. OEF-Delfoi 2035 -raportti opetushallitukselle (luonnos foorumikäyttöön). [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Metodix Oy. [Viitattu 25.8.2018]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/188258_osaamisen_enakontifoorumi_delfoi_2035_luonnos_13_11_2017.pdf
- Maa- ja metsätalousministeriö. Ei päiväystä. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: https://www.maaseutu.fi/globalassets/esitteet-ja-oppaat/ohjelma201.20muutos_nettiin.pdf
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2014. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Mahdollisuuksien maaseutu. [Verkkójulkaisu]. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 9/2014. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf>
- Markkola, S. 2018. Projektipäällikkö. Culture Finland -katto-ohjelma. Visit Finland, Business Finland Oy. Culture EDEN in Finland 2017 -kilpailu, palaute kilpailijalle. Julkaisematon.
- Mattila, L-E. 2014. Tulevaisuuden kerrostalo. [Verkkójulkaisu]. Aalto-yliopisto Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, arkkitehtuurin laitos. Diplomityö. Saatavana: <http://archinfo.fi/2015/01/diplomitoita-lars-erik-mattilan-tulevaisuuden-kerrostalo-aalto-yliopisto-2014/>

- Meri-Rastilan vaihtoehtotarkastelu. 2013. [Verkkajulkaisu]. Raportti. FCG Suunnittelu ja Tekniikka Oy. 11.2.2013. [Viitattu 30.8.2018]. Saatavana: https://media.sitra.fi/2017/02/27174252/Meri-Rastilan_vaihtoehtotarkastelu-2.pdf
- Miettinen, R., Lehenkari, J., Hasu, M. & Hyvönen, J. 1999. Osaaminen ja uuden luominen innovaatioverkostoissa. Tutkimus kuudesta suomalaisesta innovaatiosta. Sitra. Helsinki: Taloustieto Oy.
- MRL 44§. 21.4.2017/230. Yleiskaavan käyttö rakennusluvan perusteena.
- MRL 171§. 18.3.2016/196. Poikkeamistoimivalta ja poikkeamisen edellytykset.
- MTV Lifestyle 29.9.2006. Sulvan kylä Mustasaassa – Suomen paras asuinalue? [Verkkosivu]. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <https://www.mtv.fi/lifestyle/koti/artikkeli/sulvan-kyla-mustasaassa-suomen-paras-asuinalue/3224958#gs.5r8Wb4g>
- MTV Lifestyle. 27.10.2006. Kartanonkoski Vantaalla – Suomen paras asuinalue? [Verkkosivu]. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <https://www.mtv.fi/lifestyle/koti/artikkeli/kartanonkoski-vantaalla-suomen-paras-asuinalue/3226098#gs.=lUzk4o>
- MTV Lifestyle 8.12.2006. Sulva on Suomen paras asuinalue. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <https://www.mtv.fi/lifestyle/koti/artikkeli/sulva-on-suomen-paras-asuinalue/3226214#gs.8FRkagM>
- Mäenpää, I. & Nurmela, J. 2014. Kasvihuonekaasuja yhtä lailla kaupunki- ja maaseututalouksista. [Verkkoartikkeli]. Tilastokeskuksen Tieto & Trendit. 7.10.2014. [Viitattu 27.8.2018]. Saatavana: <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2014/juhan-artikkeli/>
- Mäkelä, M. & Riukulehto, S. 2016. Komeat pohjalaistalot. Seinäjoki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Nahapiet, J. & Ghoshal, S. 1998. Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage. [Verkkolehtiartikkeli]. Teoksessa: Academy of Management Review. Apr. 1998; 23, 2; ABI/INFORM Global. 242–266. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana: https://www.researchgate.net/publication/228314367_Social_Capital_Intellectual_Capital_and_the_Organizational_Advantage
- Nordenstreng, M. & Rinne, H. 2014. Luovan talouden tulevaisuus. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta 13/2014. [Viitattu 28.4.2018]. Saatavana: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_13+2014.pdf

- Närvänen, E. 2014. Lektio: Brändien yhteisöllinen kuluttaminen. [Verkkolehtiartikkeli]. Kulutustutkimus.Nyt. (8).1, 2014. Kulutustutkimuksen Seura. [Viitattu 9.7.2018]. Saatavana: http://www.kulutustutkimus.net/nyt/wp-content/uploads/2014/09/KTS1_2014.pdf
- Omakotiliitto. 2010. Lausunto rakennusten kiinteistöveron porrastamisesta energiatehokkuuden ja lämmitystavan perusteella. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 28.4.2018]. Saatavana: http://omakotiliitto.wm.fi/edunvalvonta/lausunnot/kiinteistoveron_porrastamisesta
- Opetushallitus, tietopalvelut. Ei päiväystä. Ennakointi ja ennakointimenetelmät. [Verkkosivu]. [Viitattu 15.6.2018]. Saatavana: http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/koulutus_ja_osaamistarpeiden_ennakointi/menetelmat
- Ottelin, J., Heinonen, J. & Junnila, S. 2015. New Energy Efficient Housing Has Reduced Carbon Footprints in Outer but Not in Inner Urban Areas. [Verkkolehtiartikkeli]. Teoksessa: Environmental Science and Technology. 49, 16. 9574–9583. [Viitattu 27.8.2018]. Saatavana: <https://pubs.acs.org/doi/10.1021/acs.est.5b02140>
- Paikkaperustaisuus kestävien hyvinvointiratkaisujen lähtökohtana. 2013. Strategiaryhmän ehdotus kansallisen maaseutupolitiikan strategiaksi. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: https://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3683/Strategia_080513.pdf
- Pirnes, H. 2002. Verkostoylivoimaa. Helsinki: WSOY.
- Pohjalainen Rakennusperintö ry. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 16.4.2018]. Saatavana: <http://www.pohjalainenrakennusperinto.fi/>
- Powell, W.W. 1990. Neither market nor hierarchy: Network forms of organization. [Verkkolehtiartikkeli]. Julkaisussa: Research in Organizational Behavior. B.Staw & L.L. Cummings (toim). Greenwich, CT: JAI Press. 295–336. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana: https://www.researchgate.net/publication/301840604_Neither_Market_Nor_Hierarchy_Network_Forms_of_Organization
- Puuinfo Oy. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: <https://www.puuinfo.fi/>
- Pättiniemi, P. & Kostilainen, H. 2015. (Toim.) Yhteiskunnallisen yritystoiminnan monet kasvot. [Verkkojulkaisu]. FinSERN 14.11.2013. Yhteiskunnallisten yritysten tutkimuskonferenssi. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105273/C42_9789524932547.pdf?sequence=1

- Rakennuslehti 2.2.2017. Aatsalo, J. Älyttömän yksinkertainen koekohde odottaa lupaa. [Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 28.4.2018]. Saatavana: <https://www.rakennuslehti.fi/2017/01/alyttoman-yksinkertainen-koekohde-odottaa-lupaa/>
- Rakennusperinteen Ystävät Ry. Ei päiväystä. Yhdistys. [Verkkosivu]. [Viitattu 4.9.2018]. Saatavana: <http://www.tuuma.net/yhdistys.php>
- Ring, P.S. 1997. Process Facilitating Reliance on Trust in Inter Organizational Networks. Julkaisussa: Ebers, M. (toim.) The Formation of Inter-Organizational Networks. New York: Oxford University Press.
- Rinne-Koski, K., Lähdesmäki, M. & Matilainen, A. 2017. Kyläyhdistykset ja yhteiskunnallinen yrittäjäyys? [Verkkolehtiartikkeli]. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti Maaseudun Uusi Aika 2, 2017. 38–47. [Viitattu 5.5.2018]. Saatavana: http://www.mua-lehti.fi/arkisto/2-17/rinne-koski_lahdesmaki_matilainen.pdf
- Riukulehto, S., Mäkelä, M., Orhanen, O. & Lehtimäki, A. 2014. Pohjalaistalot – yhteistä kulttuuriperintöämme. Seinäjoki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 124.
- Rubin, A. 2004. Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. [Verkkosivu]. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun Kaupparokkeakoulu, Turun yliopisto. [Viitattu 16.6.2018]. Saatavana: <https://tulevaisuus.fi/menetelmat/toimintaympariston-muutosten-tarkastelu/trendianalyysi-tulevaisuudentutkimuksen-menetelmana/>
- Sitra; Heikot signaalit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.8.2018]. Saatavana: <https://www.sitra.fi/caset/heikot-signaalit/>
- Sitra; Yhteisöllisyys ruokkii uusia toimintatapoja. Ei päiväystä. Sitran Internet-sivut. [Viitattu 9.7.2018]. Saatavana: <https://www.sitra.fi/aiheet/yhteisollisyys/#mista-on-kyse>
- Sorama, K., Kettunen, S. & Varamäki, E. 2014. Rakennustoimialan ja puutuotealan yritysten välinen yhteistyö. Nykytilanne ja tulevaisuuden suuntaviivoja. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 94. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/85123/B94.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Southwood, B. 2016. People Prefer Neo-Traditional Buildings. [Blogikirjoitus]. Adam Smith -instituutti 8.2.2016. [Viitattu 30.7.2018]. Saatavana: <https://www.adamsmith.org/blog/planning-transport/people-prefer-neo-traditional-buildings>

- Stenman, J. 2013. Yhteiskunnalliset yritykset julkisen sektorin palvelutuotannon uudistajana. [Verkkajulkaisu]. Teoksessa: Avauksia yhteiskunnallisen yritystoiminnan tutkimukseen. Helsinki: Yhteiskunnallisen yritystoiminnan tutkimusverkosto ry FinSERN. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: <https://kirjasto.jyu.fi/kokoelmat/e-aineistot/avauksia-yhteiskunnallisen-yritystoiminnan-tutkimukseen>
- Sternudd, C. 2007. Images of the Small Town – on Aesthetic Evaluation of a Townscape. [Verkkajulkaisu]. Lund: Department of Architecture and Built Environment, Lund University. [Viitattu 22.8.2018]. Saatavana: <http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/5568124/27111.pdf>
- Suomalaisen työn liitto. Ei päiväystä. Yhteiskunnallinen yritys. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: <https://suomalaintyö.fi/yrityksille/yhteiskunnallisen-yritys/>
- Suomen museoliitto. Ei päiväystä. Koulutus. Museoalan johtajakoulutusohjelma 5. [Verkkosivu]. [Viitattu 16.8.2018]. Saatavana: <http://www.museoliitto.fi/index.php?k=12779>
- Svenska Byggnadsvårdsföreningens verksamhetsberättelse 2017. Svenska Byggnadsvårdsföreningens toiminnanjohtaja Stephan Ficklerin 3.9.2018 sähköpostitse toimittama materiaali.
- Sydänmaanlakka, P. 2017. Verkostojohtaminen edellyttää selkeää visiota ja yhteisiä arvoja. [Blogikirjoitus]. Työ- ja elinkeinoministeriön Työelämä 2020 -hanke: 10 askelta uudistumiseen, verkostojohtaminen. [Viitattu 4.5.2018]. Saatavana: http://www.tyoelama2020.fi/tyopaikoille/10_askelta_uudistumiseen/verkostojohtaminen/verkostojohtaminen_edellyttaa_selkeaa_visiota_ja_yhteisia_arvoja.4402.blog
- Taanila, A. 2014. Määrällisen aineiston kerääminen. [Verkkosivu]. Helsinki: Haaga-Helia Ammattikorkeakoulu. [Viitattu 4.7.2018]. Saatavana: <http://myy.haaga-helia.fi/~taaak/t/suunnittelu.pdf>
- Taideyliopisto. Ei päiväystä. Arts Management. [Verkkosivu]. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: <http://www.uniarts.fi/koulutustarjonta/arts-management>
- Telaranta, J. 2010. Ison-Britannian kolmas sektori. Maaraportti Skotlannin maaseutualueiden palvelutuotannosta. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti. Raportteja 58. [Viitattu 2.5.2018]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24723/Raportteja58.pdf?sequence=1>
- The Estates Gazette 14.11.2009. Dream Team. [Verkkolehtiartikkeli]. Barnard, L. 50–51, 53. [Viitattu 1.7.2018]. Saatavana ProQuest -tietokannasta, vaatii käyttöoikeuden.

- The Prince's Foundation for Building Community. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 25.11.2017] Saatavana: <https://www.princeofwales.gov.uk/the-prince-of-wales/the-princes-charities/the-princes-foundation-building-community>
- The Prince's Foundation, School of Traditional Arts. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.6.2018]. Saatavana: <https://www.psta.org.uk/>
- The Prince's Regeneration Trust. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 17.4.2018] Saatavana: <http://www.princes-regeneration.org/>
- The Pritzker Architecture Prize. Ei päiväystä. Purpose. [Verkkosivusto]. [Viitattu 20.8.2018]. Saatavana: <https://www.pritzkerprize.com/about>
- The Scotsman. 5.12.2009. Prince's Green town gets go-ahead. [Verkkolehtiartikkeli]. Cornwell, T. [Viitattu 19.5.2018]. Saatavana: <https://web.archive.org/web/20100108141147/http://news.scotsman.com:80/scotland/Prince39s-green-town-gets-goahead.5886771.jp>
- The Worldwatch Institute. 2010. State of the World. Transforming Cultures From Consumerism to Sustainability. [Verkkojulkaisu]. A Worldwatch Institute Report on Progress Toward a Sustainable Society. New York, London: W.W.Norton & Company. [Viitattu 27.8.2018]. Saatavana: <http://blogs.worldwatch.org/transformingcultures/wp-content/uploads/2009/11/SOW2010-PreviewVersion.pdf>
- Toivola, T. 2006. Verkostoituva yrittäjyys: strategiana kumppanuus. Helsinki: Edita.
- Tuuma 1/2014. Turku: Rakennusperinteen Ystävät ry.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Ei päiväystä. Sosiaalinen yritys. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: <https://tem.fi/sosiaaliset-yritykset>
- University of Notre Dame. Ei päiväystä. School of Architecture. [Verkkosivusto]. [Viitattu 20.8.2018]. Saatavana: <https://www.nd.edu/>
- Varamäki, E., Pihkala, T., Vesalainen, J. & Järvenpää, M. 2003. PK-yritysverkoston kasvu ja suorituskyvyn mittaaminen. [Verkkojulkaisu]. Esiselvitys. Helsinki: Sitra. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2017/02/27173149/raportti31-2.pdf>
- Vates-säätiö. Ei päiväystä. Ammattilaisille. Sosiaalinen yritys. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.6.2018]. Saatavana: <https://www.vates.fi/ammattilaisille/sosiaalinen-yritys.html>
- Veikkaus Oy. Ei päiväystä. Avustuskohteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.8.2019]. Saatavana: <https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/avustukset/avustuskohteet>

- Verohallinto. 2018. Kiinteistöjen arvostaminen kiinteistöverotuksessa. [Verkkosivusto]. Verohallinnon ohjeet, varojen arvostaminen: kiinteistöverotus. 3.5.15 Suojeltavat rakennukset. [Viitattu 28.4.2018]. Saatavana: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48219/kiinteist%C3%B6jen-arvostaminen-kiinteist%C3%B6verotuksessa/>
- Vesalainen, J. 2006. Kaupankäynnistä kumppanuuteen – yritystenvälisen suhteen elementit, analysointi ja kehittäminen. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Teknoliogiateollisuus ry.
- Värdefulla Byggnader. 2012. Kulturmiljö Halland. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.9.2018]. Saatavana: <http://www.kulturmiljohalland.se/vaumlrdefulla-byggnader.html>
- Västra Götalandsregionens kulturnämnd. 2017. Långsiktigt uppdrag till Göteborgs universitet för Hantverkslaboratoriet 2018–2020. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 17.8.2018]. Saatavana: <https://alfresco.vgregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/69d89e78-7ed8-4441-abe5-06be0c79ec42/LSU%20G%C3%B6teborgs%20universitet%20f%C3%B6r%20Hantverkslaboratoriet%202018-2020.pdf?a=false&guest=true>
- Ympäristöministeriö 2001. Rakennusperintöstrategia. [Verkkojulkaisu]. Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon. Helsinki: Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: [http://www.ymparisto.fi/FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintöstrategia\(4727\)](http://www.ymparisto.fi/FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintöstrategia(4727))

LIITTEET

Liite 1. Tarkistetut keskustelun muistiinpanot työpajasta Ylistarossa 12.8.2018

LIITE 1. Työpaja Ylistarossa 12.8.2018. Tarkistettut muistiinpanot.

Työpaja Ylistarossa 12.8.2018 klo 11.00 - 14.00

A: Lehtimäki Anni, projektipäällikkö rakennusperintöalalla.
 H: Mantere Henna, taiteen maisteri, muotoilija, yrittäjä.
 M: Mäkelä Matti, tohtorikoulutettava, pohjalainen perinnekulttuuri.
 O: Orhanen Outi, rakennustutkija.

T: Hautamäki Taina, muistiinpanot. Keskustelun osapuolet ovat tarkistaneet muistiinpanojen sisällön.

TAUSTOISTA, ORGANISAATIOIDEN NYKYTILASTA

A: Pohjalainen Rakennusperintö ry:n ja Pohjalaistaloverkoston lomittumista toisiinsa - ja niiden suhdetta hankkeisiin - voisi hahmottaa lukijalle kaavioiden muodossa. Kaavio auttaa lukijaa jäsentämään toiminnan kokonaisuutta etenkin, kun molemmat organisaatiot ovat olleet osallisina hankkeissa ja hankkeiden toiminta on hämärtänyt ry:n ja verkoston luonnetta.

O: Kaikki ovat pyöritelleet ry:n ja verkoston kokonaisuutta ja luoneet niistä oman kuvansa - mutta onko kaikilla sama kuva?

H: Ry on organisaatio, jonka sisällä verkosto voi toimia jaostona kuten urheilujaostotkin toimivat urheilujärjestönsä sisällä. Ry on tällöin pääorganisaatio, mutta sen jaostoilla on omat puheenjohtajansa ja sihteerinsä, ja niillä on mm. oma pankkitili.

A: Verkostolla ei ole tällä hetkellä omaa tiliä. Jos verkosto esimerkiksi hakisi ison hankkeen, olisiko ry pääorganisaationa valmis kantamaan vastuuta ja ottamaan lainaa?

H: Jos verkostolle jossain vaiheessa on mahdollista palkata työntekijä, eriytyminen ry:stä saattaa olla ajankohtainen. Jos jaosto kuormittaa ry:ssä liikaa, vaarana on vapaaehtoisten vastuunkantajien väsyminen.

O: Ry:n verotus nousee heti, jos tilille tulee riittävästi rahaa.

A: Puhtaan tuoton noustessa yli 10 000 euron, yleishyödyllisen yhdistyksen tuotto muuttuu verolliseksi. Näin kävi ilmi keskustelussa Itämaen talolla ry:n kokouksessa viime keväänä. Tiedon voisi tarkistaa verottajalta.

H: Liikevaihto voi olla iso, mutta tuotto ei. Verottajaa kiinnostaa ainoastaan tuotto, ei liikevaihto.

O: Jos tuottoa joskus tulisikin enemmän, sen voi suunnitella kulutettavaksi toimintaan seuraavana vuonna, jolloin verottaja ehkä suhtautuu siihen yleishyödyllisen toiminnan näkökulmasta myönteisemmin.

H: Ry voi hakea leader-rahoitusta, jota yritys ei saisi. Vastaavasti yritykset voivat hakea tukia, joita ry ei saisi. Kun pidetään toiminta monipuolisena, säilyy laajin mahdollinen rahoitusvaihtoehtojen skaala. Ry ja yritykset voivat silti tehdä yhteistyötä samansuuntaisten päämäärien eteen ja hoitaa erilaisia, kummankin tavoitteisiin ja toimintaan sopivia tehtäviä. Vaan teepä 100 000 euron hanke: kuka lainoittaa, rahoittaa, on vastuussa? Mitään ei makseta etukäteen, vaan vasta kuitteja vastaan - ja silloinkin pitkällä viiveellä. Esimerkiksi lainan kuluja ei makseta, vaan ne jäävät maksettaviksi omasta pussista. Rahoitus ei tule 100%:sena, vaan omaa rahoitusta on kerättävä hanketyön ohessa. Jos 100 000 euron hankkeessa omarahoituksen osuus on 20%, tarkoittaa se 20 000 euron keräämistä. Tämä on käytännössä yhden miestyövuoden verran rahaa. Kyseessä on iso summa, joka on vaikea saada kasaan.

T: Myös rahan keräämisessä on omat ongelmansa siinä, mikä raha kelpaa yleishyödyllisen hankkeen omarahoitukseksi rahoittajan säännöissä. Rahaa ei saa ottaa julkisilta toimijoilta kuten esim. kunnilta tai oppilaitoksilta - tai säätiöiltä, joiden taustalla on jokin julkinen taho. Sponsoreille tulisi voida tarjota vastinetta, mutta hankkeella ei saa tuottaa etua yksittäiselle yritykselle. Yhtälö ei toimi.

O: Mikä on yleishyödyllinen taho, jolla on kassaa? Intressiä olisi monella, mutta ei hallinnointimahdollisuuksia.

M: Tutkimusongelma on asian ytimessä: ry:ssä ja sen toiminnan resursoinnissa, jotka ovat toiminnan pullonkaula.

TOIMINTAYMPÄRISTÖSTÄ

O: Ongelma on myös rakennusliikkeiden tavassa toimia raha edellä. Korjausrakentamiseen ei ryhdytä, vaikka se olisi suotavaa. Montako isoa korjausalan yritystä on olemassa? Isoimmat ovat pääkaupunkiseudulla. Täällä toimijat ovat pie-

niä, eikä niillä ole kykyä ottaa urakoita. Kuka tekee isommat korjaushankkeet täällä? Esimerkiksi jos korjattaisiin Seinäjoen kansalaisopiston käytössä olevan vanhan tehtaan tilat? Niinpä työn tulee tekemään joku, joka purkaa ja rakentaa uutta tai muuttaa vanhan uudisrakennukseksi.

H: Rakennusteollisuudella on ylivalta sekä rakennusmateriaalien tuotannossa että rakennustoimialassa. Niille on parempi bisnes tuhota vanha ja tehdä standardisoitua uutta tilalle.

O: Kuka rakensi Pietarsaaren Allegron? Vastaavaan ei moni lähtisi. Rakennuksessa on 1700-lukua ja 1950-lukua ja huippumodernia - kaikkea. Vastaavassa hankkeessa ketä urakoitsijaa kiinnostaisi, että kaikki säilyisi? Miten pyydetäisiin tarjous ja miten laskettaisiin urakka, kun työ sisältää sekä korjaus- että uudisrakentamista?

H: Teollisuuden etu karsii muita vaihtoehtoja. Poliittinen päättäjätaho ja teollinen rakennusala toimivat yhdessä. Järjestelmässä on paljon sellaisia virkamiehiä, jotka eivät tiedä asiasta mitään ja kritiikittömästi hyväksyvät teollisuuden esitykset. Tyyliin: "Onpa hyvä, että te tiedätte".

M: Suomalaisessa yhteiskunnassa on historiatiedottomuus. Kaustisen hankkeessa kuuntelin vanhaa SKS:n nauhoitetta, jossa vanhaa emäntää haastateltiin siitä miten Suomessa on eletty ja tämä totesi "Oikein Jumalan sanan mukaan vanhoja ei saisi muistella. Ei pysty ihminen kuitenkaan olemaan ihan muistelemattakaan..." Olisiko luterilaisessa kansanuskossa ollut jokin kummallinen opetusvirhe, johon on liittynyt historiakielteisyyttä? Suomessa on vankkumaton kehitysusko. Mistä tämä ajattelumalli tulee?

H: Ainakin Pohjanmaalla vanhojen rakennusten hävitysvimma on ollut susivihan kaltaista, täysin kyseenalaistamatonta. Miksi? Ruotsista omaksuttiin kytöämistä, lasi-ikkunoita ja muuta, kun tavoiteltiin suurempaa satoa ja edistystä... tämänpä myötä on tullut usko siihen, että kaikki uusi on aina parempaa?

A: Kustaa Vilkuna totesi, että kun sodan jälkeen kärsittiin puutetta, haluttiin irtiotto entisestä ja unohtaa kaikki huono ja puute. Tämä selittäisi 1960-luvun tuhoamisvimmaa.

O: Myös funkkiksen alta purettiin vanhaa jo aikaisemmin, ennen sotia. Silloin purkamista perusteltiin terveydellä. Haluttiin lisää tiloja, valistettiin siitä että kivistä rakennukset eivät pala - aina on vanhan hävittämiselle löydetty syytä.

H: Luulenpa, että 1960-70-luvuilla katsottiin 50-vuotiaita puutaloja - esimerkiksi jugend-tyylisiä - samankaltaisella katseella, kuin me nyt 60-luvun betonibrutalismia: aikaansa elänyttä, vastenmielistä rakennuskantaa.

O: Löysin 1950-luvulla julkaistusta kirjasta kommentin, jonka mukaan kertaustyylien ylikoristeellisuus on purettava pois. Yksinkertaistamisesta tuli trendi. Jokaisella aikakaudella on oma inhokkiaikansa, jota ei haluta arvostaa.

A: Uskonnon myötä tullut ahkeruuden ihanne. "Otsasi hiessä pitää sinun leipäsi ansaitseman".

H: Voisiko ajattelumalliin sisältyä uudestisyntymislogiikkaa? Pestään vanhat synnit pois, otetaan uutta puhdasta tilalle?

M: Jotain tässä on pahasti vikana, kun ajattelee Euroopan mittakaavalla.

H: Uskonnolla voi perustella mitä tahansa ihmisen toimintaa.

A: Kerrostalolähiöiden takana oli Mauno Koivisto ja Puolimatka. Puolimatka oli suurin suomalainen rakennusyhtiö. Nykyrakentaminen palvelee myös hallintoa ja politiikkaa, kun ihmiset yhdenmukaistetaan ja tavallaan invalidisoidaan tekemästä toisin.

O: Miten rakennukset ovat muuttuneet, paljonko on rakennettu ja miksi? Tilastot kertovat miten rakentaminen on muuttanut aikojen kuluessa. 1900-luvulla tapahtui vallanvaihto siinä, kuka rakensi ja paljonko - toisen maailmansodan ja sotakorvausten jälkeen rakentamiseen tuli piikki. Toimijoina kaupungit ja teollisuus ja rakentajat. 1960-luvulla suunniteltiin rakennuksia jopa sillä perusteella, että mihin on helpointa saada nosturi, siten järjestettiin kerrostalot alueella. Päätösten tekoon tuli mukaan ajatus siitä, minne halutaan asukkaita tai kenelle annetaan urakka. Haluttiin rakentaa nopeasti ja tehokkaasti.

A: Ehkä aika olisi jo kypsä sille, että ihmiset alkaisivat ajatella itse.

H: Koko järjestelmä on talouskasvun varassa. Koko ajan on tuotettava enemmän ja enemmän. Korjaaminen ei palvele tätä systeemiä. Sen sijaan tämä systeemi pyörittää yhteiskuntaa. Määrällinen ajattelu menee laadullisen ohi.

O: Lienee hienompaa ostaa "viisi silitysrautaa jotka hajoavat, kuin se yksi joka kestää". Nykytilanne on se, että kunnissa ei välttämättä uskalleta tai haluta käyttää laissa olevaa mahdollisuutta soveltaa. Rakennusvalvonta ei voi estää rakennushanketta, jos se vain on alueen asemakaavan ja säädösten mukainen ja täyttää "oikean rakentamistavan" määritelmät. Kaupunkikuvallisia arvoja voidaan edellyttää.

A: Toisaalta kunnat antavat suojelustuksesta huolimatta rakennusten rappeutua, kunnes ne ovat pilalla. Niillä ei ole resursseja katselmuksiin. Katselmuksat rajoittuvat lähinnä ympäristöihin, harvemmat rakennuksiin. Jos kunta huomauttaisi kiinteistön omistajaa, jäisi kiinteistön omistajan omaksi asiaksi jatkaa siitä: purkulupahakemuksella tai kunnostuksella. Nyt rakennukset vain seisovat, kunnes lahoavat. Suojelupäätös tulee usein vasta siinä vaiheessa, kun alkaa olla myöhäistä. Tätä ihmiset eivät ymmärrä.

M: Ministeriöiden pitäisi enemmän katsella asioita asukkaiden näkökulmasta ja suomalaisen kulttuuriperinnön yleishyödyllisestä näkökulmasta. Nyt tulee sellainen vaikutelma, että siellä toimitaan vain raha edellä. Sillä tähtäimellä, että mikä on edullisin tapa saada ihmisiltä rahat pois. Ministeriöiden kuuluisi huolehtia asioista yhteiskunnan kokonaisuutena ajatellen.

O: Ministeriöt järjestävät kulttuuriympäristön neuvottelupäiviä. Niissä ei ole koskaan paikalla gryndereitä, eli niitä jotka sitä tietoa eniten tarvitsisivat. Samanmieliset siellä keskustelevat keskenään.

H: Kehitys ja kasvu? Onnellisuus ei ole enää pitkiin aikoihin lisääntynyt bruttokansantuotteen kasvun myötä. Vaikka rahaa kertyy, ei kysytä mitä sillä tehdään, mihin sillä pyritään. Onko bruttokansantuotteen kasvu tavoite itsessään? BKT:n pitää kasvaa, koska... BKT:n pitää kasvaa?

O: Opinnäytteessä hyvä järjestys siinä, että oma ajattelu tulee esiin vasta työn lopussa. Silloin se ei sekoitu aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen tai aikaisemmin tuotettuun informaatioon, vaan pysyy erillisenä ja näkyvänä uutena.

H: Näin osoitat, että et ole tehnyt päällekkäistä työtä kenenkään toisen kanssa.

A: Asiaa tuntemattomien on ymmärrettävä asian ydin. Ydin täytyy saada mahtumaan tiivistelmään.

BENCHMARKKAUKSESTA JA YHTIÖMUODOISTA

M: Tarvitaan malleja siitä, miten fiksusti asioita on pystytty hoitamaan muualla. Koko tilanne selviäisi, kun vielä tutkitaisiin paljonko oman yhteiskunnan sisällä on heikennetty tätä sektoria. Senkin avulla voisi osoittaa, että resurssipula on todellinen ja uusille resursseille ON tarvetta. On ollut instituutioita, nyt ei ole ketään joka pitäisi sektorista huolta. Museovirastoa on heikennetty, konservoinnin valtakunnallinen koulutusohjelma lopetettu jne.

H: Käytännön esimerkki Lapualta: Varoja hankkiakseen säätiö julkaisee Lapuan Sanomia. Säätiön tehtävänä on avustaa sodissa kärsineitä ja kotiseututyötä. Ymmärtääkseni Säätiö on perustettu turvaamaan seuralle rahoitusta, jota museoalueen hoitaminen vaatii. Rakennusperintö ry:n tapauksessa säätiö ei välttämättä ole kyllin ketterä. Vaikkapa vuokra-asunnoilla saisi säännöllistä rahoitusta.

O: Rakennustaitosäätiö pyörittää Pytinki-messuja. Minne se jakaa rahoja? Apurahoja myöntää, mutta minne muualle raha menee?

H: Säätiön voitto on jaettava apurahoina, mutta ennen kuin ollaan siinä tilanteessa että on tuottoa jaettava, hallitus voi tehdä investointeja ja maksaa palkkoja ja vasta loput jäävät apurahoiksi. Omistajatahon kontrollin puuttuessa säätiön hallinnolta kysyy poikkeuksellisen korkeaa moraalista päätettäessä, miten omaisuutta hallinnoidaan. Nähdäkseni tästä on kyse lukuisissa säätiöitä koskevissa viimevuosien skandaaleissa.

A: Yritysten muodostama osuuskunta? Miten mukaan tulevat silloin ne, joilla ei ole omaa yritystä? Yrittäjät keskenään, kaikilla yhteinen intressi. Tuottoa toimitusjohtajan palkkaamiseen?

H: Turkistarhaajat huomasivat 60-luvulla, että he saavat parhaan hinnan, kun myyvät nahat yhteisellä turkishuutokaupalla. Tuottajayhdistyksen sisällä alkanut toiminta erotettiin jossakin vaiheessa yritykseksi. Tästä on kehittynyt nykyinen Saga Furs Oyj, mutta yhä edelleen iso määrä sen osakkeista on turkistarhaajien paikallisyhdistyksillä. Osinko on monen yhdistyksen rahoituslähde. Vastaavan kaltaisia, yhteistoiminnasta alkaneita suuryrityksiä meillä on muitakin: Valio, Atria, SOK

A: Osuuskunnassa on kaikilla yksi ääni. Kaikki voivat vaikuttaa.

H: Voisiko ajatella, että osk tai oy kerta kaikkiaan vain ostaisi taloja, laittaisi niitä kuntoon ja myisi valmiina eteenpäin? Kunnostetut talot toimisivat samalla referenssinä osk:lle tai oy:lle jatkossa. Vastuun ja tuoton pystyisi jakamaan tehdyin työn mukaan järkevästi niin, ettei jako heti repisi porukkaa hajalle.

A: Peter lähetti terveisinä vinkin ruotsalaisesta Skånehantverk - osuuskunnasta. www.skånehantverk.se

H: Keskusyrittäjä olisi toimintakykyinen ja päätöksentekokykyinen. Ostaisi palvelun yrittäjaverkostolta. Osk ehkä ei ihan parhaalla tavalla toimisi tässä.

O: Oy toimisi urakoinnissa, osk toimisi jos joku rakennuttaa ja ostaa osk:lta.

H: Juridisesti Oy on järkevämpi vastuukysymysten kautta. Oltava joku pomo. Hallitus + puheenjohtaja + tj riittävän ketteriä toimija.

A: Toisaalta myös osk voi valita itselleen toimitusjohtajan.

M: Lähtisi kyllä, kun olisi alkuhoito ja pientä riskinottoa.

H: Ennen kuin ensimmäinen talo on valmis, paljon on jo sijoitettu. Jonkun nimi pitää olla papereissakin. Jos nyt perustettaisiin vaikka se Oy, siihen voisivat tulla osakkaiksi niin ry kuin verkostoyrityksetkin ynnä mahdollisia muita oikeustoimikelpoisia tahoja. Ostavat osakkeita, saavat siivunsa osakemäärän mukaan. Mitä enempi osakkeita, sitä enempi tuottoa. Kalevalakoru Oy on Kalevalaisten Naisten liiton varainhankintaa varten perustama yhtiö, joka jakaa tuottoa perustajyhdistyksilleen edelleen. Jos "Pohjalaistalo Oy:n" listoilla olisi kirvesmiehiä jms., voisi se toimia myös henkilöstövuokrausperiaatteella. Maksaa palkan, kantaa vastuun.

A: Tänäpä on kallista olla työnantaja. Aina on pieni riski siinä, millaisen työntekijän saa. Tulee sairaslomia jne.

O: Henkilöstövälitykselle olisi tarvetta. Miten onnistuu useamman maakunnan alueella? Hyvät nikkarit palkataan jatkossa suoraan, kun on ensimmäisen kerran otettu välittäjän kautta.

T: Työntekijän kanssa pitäisi olla kirjallinen sopimus, jolla tämä sitoutuisi yhtiöön kuten työnantajaan sitoudutaan, eikä lähtisi vetämään välistä ja tekemään keikkoja yhtiön ulkopuolella.

O: Voisiko toimia niin päin, että erilaiset rakentajat jms. maksaisivat kynnysrahaa siitä, että Oy ottaa ne listoilleen? Ehkä urakointi ei olisi yhtiön toimiala, vaan juurikin koordinointi ja markkinointi - millä yhtiön silloin saisi elämään ja pyörimään, mikä olisi tulonlähde? Urakoinnissa on oltava vakuussummat jms. Sisältää paljon sellaista, mistä arkkirakentaja ei tiedä. Mikä olisi se, mikä tuottaisi, että olisi rahaa tehdä sitä markkinointia ja koordinointia?

A: Yksittäisillä yrityksillä ei ole rahaa tehdä markkinointia itse. 20:llä yrityksellä yhdessä olisi jo varaa osallistua markkinointiin yhdessä. Suositus on päivä markkinointiin viikossa. Siihen yrittäjät eivät todellakaan pysty.

O: Sitten on näitä yrittäjiä, joilla töitä riittää eivätkä enää halua enempää. Olisivat juuri niitä parhaita saada mukaan.

M: Yhteinen yhtiö olisi mahtava labra. Tarvittaisiin tiivis ydinporukka kokeilemaan.

O: XX voisi olla kiinnostunut gryndaamaan vaikka taloa, joka kunnostettaisiin.

A: Yrittäjän pitää aina ajatella yrittäjämäisesti. Toisilla on kyky ideoida ja laittaa raha poikimaan.

T: XXX:llä olisi myös halu pystyttää Kitinojalle kolmas talo myyntiä varten valmiiksi tai puolivalmiiksi, jos vain löytyisi sijoittaja. Myös XXXX:llä olisi näkemys ja kiinnostus ja kenties myös mahdollisuus toimia hankkeessa ja muissa vastaavissa taustavoimana.

H: Lontoossa ei ole juurikaan kerrostaloja, vaikka se on metropoli. Siellä on varsin inhimillinen mittakaava.

A: Toisin on Seinäjoen keskustassa.

O: Vaasassa samoin.

H: Lapualaiset urheiluseurat tekevät kunnan kanssa sopimusyhteistyötä. Kunta maksaa Y summan ja saa maksua vastaan mainoksia jms. sovittuja juttuja sopimuksen mukaan. Sopimukseen voi määritellä esimerkiksi, että kunta voi veloitusta tai kuluja vastaan käyttää Oy:n palveluita Y tuntia kuukaudessa. Kunnilta voisi jopa saada jotain helpommin, kuin pieniltä yrityksiltä.

H: Rakennusten kunnostus voisi olla myös joukkorahoituksen kohde.

A: Jos ydinyrityksenä olisi joku, jolla on oma yritys, tämä istuisi kahdella jalkaralla. Jos on vastuussa koko hallitukselle, yksi jakkara olisi paras. Eli mahdollisen osk:n tai oy:n johtoon tarvitaan henkilö, jolla ei ole omaa yritystä.

TULEVAISUUDESTA

O: Lottovaroista: nyt menee suurimmaksi osaksi sosiaalisiin tarkoituksiin, jotka tietenkin ovat tärkeitä. Varaa siellä kuitenkin olisi kohdentaa enemmän myös muualle, kyse on siitä mitä halutaan kehittää. Onko tahtoa?

H & A: INTBAU: Voisi pyytää tukea. Edistäisikö se osaltaan suomalaista sektorin koulutusta, kun ei Suomen valtio köyhänä siihen pysty. Toimisi näpättyksenä valtion päättäjille.

H: C.E.U:n termi "urbanismi" naurattaa, koska ymmärretään meillä vähän toisin...

A: Ympäristö muuttuu, ilmasto muuttuu, tulevaisuus muuttuu. On osoitettu että suuntaa tulisi kääntää, mutta hallinto jatkaa yhä tätä samaa. Todellisuus on ihan muuta, kuin mitä ihmiset toivovat.

O: Maaseudun intressinä on saada lisää asukkaita. Tieverkostot on pidettävä yllä, että "etäisyydet" lyhenevät. Ympäristökunnat saadaan käyttöön vain tieverkostolla, ja vain siten maaseudulla voidaan asua. Moottoritie ulottuu jatkossa Vaasasta Laihialle, jolloin on huomattavasti helpompaa asua maaseudulla vaikka kävisi kaupungissa töissä. Haluaako valtio pitää maaseutua asuttuna?

A: Ei ole juurikaan kartoitettu, mitä tavalliset ihmiset ajattelevat asumisesta. Vain rahoittajat ja poliitikot väittävät, että kerrostaloissa asuu onnellisin perhe?

O: Nyt puuttuu sellainen kehityksen tuoma perustelu, mihin on vedottu aiemmin kun on purettu vanhaa. 1960-luvulla siirryttiin ulkokuuseista ja kaivovedestä sisävessoihin ja lämpimään vesijohtoveteen jolloin asumisen taso nousi. Mutta mitä uutta nyt saadaan? Mitä sellaista, mikä todella parantaa oloja? Onko tavoitteena pelkkä "uusi" uuden vuoksi? 60-luvulla oli kyse tason muutoksesta, nyt ei.

A: Vanhukset haluavat asumiselta helppoutta. Työikäiselle kaupunkiasunto on helpompi myydä, jos vaikka työpaikka vaihtuu ja on muutettava uuteen kaupunkiin.

O: Esteettömyys ja liikkumisen helppous on vanhuksille tarpeellista. Silloin voi asua kotona pidempään eikä tarvitse muuttaa enää ainakaan liikkumisen vaikeuden takia.

A: Entä vaihtoehdot nuorille perheille, joita kävi Widgrenin talollakin runsaasti ja jotka unelmoivat maaseudusta ja perinteisestä talosta? Hevosnaiset, jotka etsivät tiloja ja laitumia?

H: Ikätovereista harva uskaltaa ostaa pommin ja aloittaa remontin tietämättä, mitä on tulossa. Unelma on uudesta talosta.

M: Systeemi opettaa siihen.

A: Koti, uskonto, isänmaa, itse tehty talo.

H: Uuden talon rakentaminen palvelee taas systeemiä. Uusi talo, piikki kulutuksessa. Poliittiset päättäjät ovat tämän kannalla. Tulee työtä ja kulutetaan rahaa enemmän.

O: Hukkaa aina, kun puretaan. Perustuu usein pelkkään arveluun: "Varmaan on huonossa kunnossa". Hyviäkin puretaan tällä arvelulla.

H: Olen ilahtunut siitä, miten paljon ry:n seminaareihin ja muihin tilaisuuksiin aina tulee väkeä. Heterogeeninen porukka. Ikäskaala on laidasta laitaan ja on sekä miehiä että naisia.

A: Hankkeissakin on todettu sama; kolme sukupolvea mukana.

O: Kun korjataan, asiakkaina ovat nuoret ja paluumuuttajat, jotka ovat juuri ostaneet talon. Jos kyse sellaisesta talosta, jota asiakas on asunut jo pitempään, sitten on kaikenikäisiä. On hyvä nostaa esiin, että kohderyhmää on kaikissa ikäluokissa, etenkin nuorissa. Ei ole ihan marginaalista porukkaa.

O: Veteraanijärjestöihin voisi olla yhteydessä ja esittää perusteluineen, että osoittaisivat varsinaisen tarkoituksensa päättyessä varojaan kulttuuriperinnölle. Rintamamiestalojen ja muun rakennusperinnön kunnostamiseen. Osa järjestöjen rahoista on jo mennyt muille perinnejärjestöille.

H: Asuntosäätiöillä on omaisuuksia. Niiden sääntöjä lukemalla näkisi, mihin rahat ohjataan sitten, kun säätiöiden alku-peräinen varsinainen tarkoitus on täytetty. Tarkoitus on luullakseni ollut ainakin sodanjälkeisen asuntopulan helpottaminen.

O: Tämä on sitä maata, minkä puolesta nyt taistellaan.

H: Säännöt ovat varsin avoimia. Lapua-seuralla esimerkiksi matkailua, luonnonsuojelua, museota tukevaa toimintaa. Onko veteraanijärjestöjen säännöissä asuinolojen kehittämistä - sitähän tämäkin olisi.

M: Onko poliittisella puolella ketään, joka voisi auttaa? Leimaako se hankkeen, jos joku poliitikko olisi mukana? Tai leimaisiko se poliitikon idealistiksi, jos tämä tukisi asiaa? Arkkitehti Anders Adlercreutz RKP:stä on kirjoittanut aiheeseen liittyen myönteisesti. Muuten poliitikoista kukaan ei millään tavalla nosta rakennusperintöasioita esiin. Ovatko ministeriöiden virkamiehet jarruina asiassa? Ei haittaisi, jos politiikassa olisi joku, joka nostaisi asiaa esiin.

H: E-P:n liitossa nämä asiat ovat marginaalissa, vaikka tekevät kaavoja. Kaikissa strategioissa rakennusperintö kyllä mainitaan, mutta se jää sanan asteelle ja tulee käytetyksi ainoastaan näyttävänä kuvituskuvina.

O: Odottelimme jännityksellä, mitä maakuntaudistus tuo tullessaan... Kaikki muu kulttuuri on huomioitu? On musiikki, teatteri, kuvataide jne. Mutta minne rakennusperintö kuuluu? Ei mihinkään vai? Olisi paras, jos se kuuluisi maankäytön puolelle. Samoin kuin rakennuskonservoinnin olisi tullut pysyä tekniikan puolella, eikä tulla siirretyksi kulttuurin puolelle.

H: Maakuntaliitolla asia on ehkä hieman esillä kaavan laatimisen yhteydessä. Kommentit, jossa mainitaan että "maakuntakaavan mukaan", eivät kuitenkaan oikein vakuuta.

H: Onko käsi- ja taideteollisuuspuolelle oltu yhteyksissä?

A: On messujen yhteydessä.

H: Käsityömessujen yhteydessä esimerkiksi voisi tehdä jotain yhteistyötä.

A: Kulttuuriympäristöstrategiasta: "Joku muu" hoitaa vai? Kuten äiti kotona. Miten kolmas sektori asiat hoitaa?

H: Aika harmaa alue. Kolmanteen sektoriin kohdistuu toiveita ja unelmia. Ei voida puhua standardisoidusta laadusta, tulee olemaan vaikeuksia.

O: Monet yhdistykset ajavat itsensä alas. Talkoo ei enää toimi. Tarvitaan uusia malleja.

H: Talkoo pitäisi saada UNESCO:n aineettoman maailmanperinnön listalle. Useimmilta puuttuu kokemus siitä, mitä käytännössä tarkoittaa kun mennään tänään teidän pellolle, huomenna meidän pellolle ja ylihuomenna heidän pellolle nostamaan perunat. Tai kokemus siitä, miten pärekatto valmistuu kahdessa päivässä talkoina, kun siihen meni yksin 3-4 viikkoa tikapuita ylös alas kiivetessä.

A: Rakennusperinnölle ei ole lokeroa oikein missään. Ei kuuluta mihinkään joukkoon. Ei historiassa, ei missään genressä. Perinnerakentamisen luokku on "muu". Jos Pohjalaistaloverkoston asiaa vielä kauan ratkotaan, ehtii tulla sukupolvenvaihdos, ennen kuin päästään mihinkään.

H: Kaikki alueelliset yhdistykset / toimijat yhdessä voisivat muodostaa valtakunnallisen liiton ja hakeutua yhteistyöhön esim. INTBAU:n ja C.E.U:n kanssa. Ja saada sitten valtakunnallisena järjestönä myös valtion tukea.

MUUTA OHJAUSTA

O: Ruotsin malli on hyvä saada opinnäytteeseen mukaan - jos sen sijaan olisi vain Ruotsin malli, olisiko riittävä? Britannia on kiinnostava, vaikka on toisesta ääripäästä.

A: Hälsinglandin voisi mainita. Ei pitkästi, mutta kuitenkin kirjoittamalla auki.

H: Opinnäytteeseen voisi rakentaa vaikka kolme eri polkua, jos mahdollon saada yhtä mallia. Kaaviokuvasta tai taulukosta selkeyttävää apua. Eri tulevaisuusvaihtoehdot jatkolle sekä arviointi niiden mahdollisuuksista. Mikä kussakin on hyvää ja mikä huonoa. Miten voisi toimia, oma arvio. Miksi ovat mukana.

A: Pohdinnat Stundarsinkin roolista rakennusperinnön hoidon suhteen tulevaisuudessa jatkuvat. Yksi ongelma on siinä, että ihmiset on totutettu saamaan neuvontapalvelua ilmaiseksi. Ilmaispalvelua tarjosi aluksi myös SeAMK konservoinnin koulutusohjelmassa.